

OK - Geografija

III

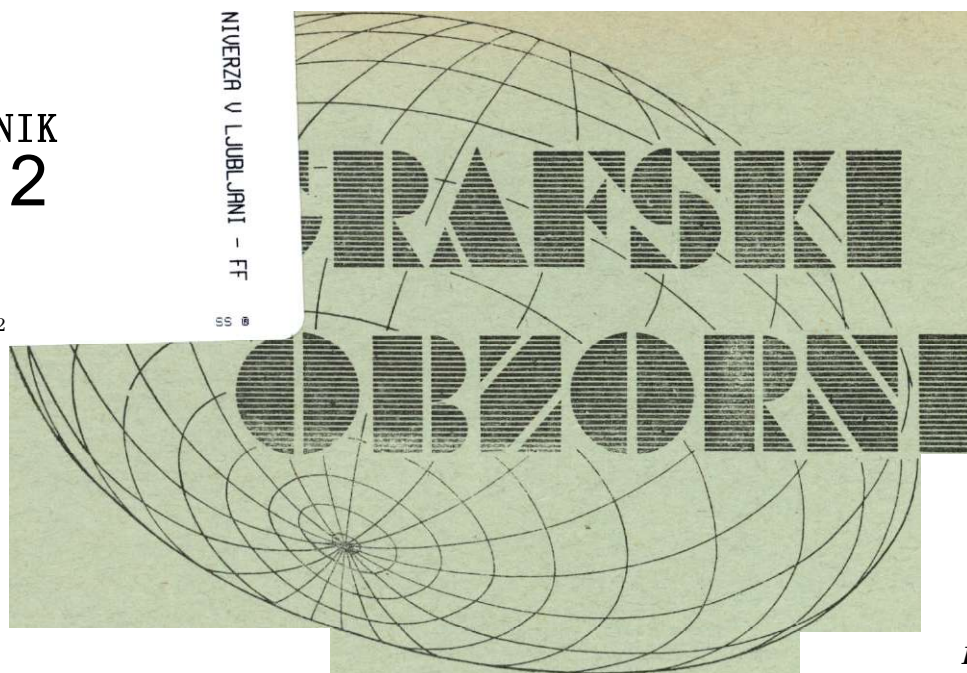
B 21

GEOGR. OBZORNIK
/1959 2

49094900558,1/2

NIVERZA V LJUBLJANI - FF

SS

Leto VI.

Številka 1-2

Ljubljana

1959

Prosimo, da vplačujete naročnino za GO na tekoči račun revije 600—70/3—147, ne pa na tekoči račun Geografskega društva. Na račun društva vplačujte le članarino.

OBVESTILO GDS ZA NABAVO GEOGRAFSKIH KART

Naaradi izredno velikega povpraševanja po topografskih kartah se je „Geografsko društvo Slovenije“ obrnilo na „Geografski Institut HYV“ s prošnjo, da nam sporoči, pozitiven odgovor in zvedeli za naslednje pogoje: Člani lahko naročijo karte v merilu 1 : 100.000 in 1 : 50.000 po ceni 100 dinarjev za kos. \ se zainteresirane dane teco-

grafskega društva prosimo, da sporočijo svojim poverjenikom najkasneje do 20. maja 1959 ime sekcije, merilo in število kart, ki jih želijo naročiti ter jim obenem pošljejo tudi denar. Tisti člani pa, ki s poverjeniki nimajo stika, naj pošljejo denar in potrebne podatke na tekoči račun Geografskega društva Slovenije, Ljubljana, Univerza: stev. 600—70/3—580.

TEJ ŠTEVILKI JE PRILOŽENO KAZALO DOSEDANJIH PRVIH PET LETNIKOV REVIE

V S E B I N A

ČLANKI	Stran
Drago Meze, Koprsko pristanišče (s 3 ilustracijami) . . .	t
Dr. Vladimir Kokolc, Na vzhodu Poljske, med Baltikom in Sudeti (z I skico)	6
Miran Ogrin, Sirija — vrata Bližnjega Vzhoda	10
Lojze Gosar, Pomen talne vode za gospodarstvo	12
Stane Košnik, Letalski promet v Sovjetski zvezi (z 2 skicama)	15
METODIČNI PRISPEVKI	
Darko Radinja, Za implicitno geografijo	17
Mirko Avšenak, Metodološki drobci	18
ZEMLJEPISNO IZRAZJE IN IMENOSLOVJE	
D. R., Fizična geografija — prirodna geografija v terminološki luči	19
DROBNE NOVICE	
Po svetu — za novostmi (Vilko Finžgar)	23
Populacijski problemi Japonske (Stane Košnik)	25
Hudson-Bay-Company. Železova ruda v Boliviji (D. It.)	25
Berlin 1955. Avstralska naftna industrija (A. K.)	26
KNJIŽEVNOST	
Nekaj misli ob novem učbeniku „Zemljepis Jugoslavije“ ((Lidija Prudič)	28
Kranjec-Leban, Zemljepis Jugoslavije (D. Radinja)	28
P. Kurtek, Geografija za više razrede gimnazije (J. Tavčar) . . .	31
Z. Dugački, Industrijska geografija sveta (J. Tavčar)	31
DRUŠTVENE VESTI	
V. kongres geografov FLRJ v Črni gori (V. Kokole)	32
Resolucija V. kongresa geografov FLRJ	34
Občni zbor Geografskega društva Slovenije (M. Vreča)	35
Ekskurzije Geografskega društva	36
Slika na naslovni strani: Kvartar na Poljskem (po St. Z. Rozyckem iz knjige: J. Kostrowicki, Srodowisko geograficzne Polski)	

GEOGRAFSKI OBZORNIK, časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo, izhaja štirikrat letno. Izdaja Geografsko društvo Slovenije, Odsek za geografski pouk. Uredniški odbor: dr. Svetozar Ilešič, dr. Ivan Gams, dr. Vladimir Kokolc. Urednik Darko Radinja, Ljubljana, Prežihova 8. Dopise pošiljajte na urednikov naslov.

Za vsebino člankov so odgovorni avtorji sami.

Letna naročnina 240 dinarjev. Posamezna številka 60 dinarjev. Naročajte in vplačujte na naslov: „Geografski obzornik“. Uprava: Zemljepisni muzej Slovenije, Ljubljana, Trg francoske revolucije 7. — Stev. tek. rač.: 600-70/3-147.

Tiska: Šolska tiskarna Tehniške srednje šole v Ljubljani

>

Drago Meze

Koprsko pristanišče

Dne 7. decembra 1958 je bilo danili prometu, prvih 136 m operativne obale v novo nastajajočem koprskem tovarnem pristanišču. S tem se je začel uresničevati široko zasnovani načrt novega pristaniškega sistema na severnem Jadranu.

Čeprav smo o koprski Inki v našem glasilu že govorili (glej letnik V, šte. 1., str. 3—4, in letnik V, šte. 3., str. 2), menimo, da ne bo odveč o njej ponovno spregovoriti s širšega geografskega gledišča.

Severni Jadran, še posebej Koprski zaliv, ima zelo pripravno lego v razmerju do bližnjega slovenskega in severnega jugoslovanskega zaledja, kakor tudi do oddaljenejšega srednjeevropskega industrijskega bazena. V tem delu je najgloblje zajede« v evropski celinski trup, razen tega pa ima v bližnjem zaledju razmeroma lahek prehod skozi Dinarsko gorovje v tako imenovanih postojnskih vratih v podolju pliocenske Ljubljane, kjer se vzpne v najvišjem prevalnem delu 609 m visoko. To je velika prednost pred drugimi jugoslovanskimi morskimi pristanišči izven severnega Jadrana. Ni čuda, da so ta prehod že zgodaj uporabili za dvotirno železnico na Trst, z enotirnimi odcepki na Reko in Pulj.

Pomembnost severnega Jadrana se kaže že v tem, da sta ob njegovih obalah nastali dve veliki pristanišči za tovarni in potniški promet — Trst in Reka — in velika vojna luka Pulj. Zanimivo pa je, da niti Trat niti Reka nimata dobrih naravnih možnosti za nastanek pristanišča, Trst še manj kot Reka. Obe sta le izraziti posledici zgodovinskih dejstev; Trst je nastal na edino možnem delu jadranske obale, do kamor je segal koridor stare Avstrije, Reka pa na podoben način v času Ogrske. Obe sta se razvijali v znamenju močnega gospodarskega zaledja in medsebojne konkurence obeh takratnih velikih sil.

Ce bi imela stara Avstrija na izbiro ves Tržaški zaliv, bi se za gradnjo pristanišča odločila najbrž na drugem, bolj ugodnem mestu, recimo v Miljskem ali v Koprskem zalivu, saj imata oba boljše naravne razmere za večje pristanišče. Zato ni slučaj, da se je razširitev tržaškega pristanišča, luških naprav in industrije kasneje širila tako proti jugovzhodu čez Skedenj v Miljski zaliv, kakor tudi na severozahod v Tržič—Monfalcone.

Z novimi mejami je dobila Jugoslavija na severnem Jadranu od obeh velikih pristanišč samo

Reko. Široki razmah gospodarstva vse Jugoslavije lin s tem v zvezi močan razcvet trgovine s prekomorskimi deželami, kakor tudi čedalje večji tranzit s srednjo Evropo postavljajo temu edinemu večjemu jugoslovanskemu pristanišču na severnem Jadranu velike naloge; v letu 1958 je šlo skozi Reko že milijon ton tranzitnega prometa. Pred očmi moramo imeti dejstvo, da še vedno odpade pglavitni delež jugoslovanskega prekomorskega prometa na severni Jadran — zaenkrat torej le na Reko. Res je sicer, da ima ostala jugoslovanska obala še več dobrih pristanišč in da nekatera, kot Ploče, Rar in Tivat, nastajajo na novo. Toda dejstvo je, da vse te tare v prvi vrsti slaba prometna povezava z bližnjim in širšim jugoslovanskim zaledjem; ta se sicer polagoma izboljšuje, a kljub temu druga pristanišča še vedno niso in nekaj časa tudi še ne bodo sposobna bistveno razbremeniti Reko. Se v letu 1957 je odpadlo na Reko skoraj 60o/o vsega jugoslovanskega prekomorskega tovara, od tega 66o/o vsega jugoslovanskega prekomorskega uvoza in 45o/o izvoza. Na drugem mestu je. Split (22o/o, 18o/o, 33o/o), nato pa slede: Sibenik, Dubrovnik. Pulj, Zadar, Koper in Kotor; Reka je s 4,154.000 tonami skupnega prometa v letu 1957 že presegla maksimalno zmogljivost, ki se ceni na 3—4 milijone ton; mimogrede naj bo omenjeno, da je bil v istem letu promet v tržaškem pristanišču za 986.000 ton večji od reškega pri zmogljivosti tržaške luke s ca. 8 milijoni tonami (tudi v ostalih povojnih letih je imel Trst za ca. en milijon ton več prometa na leto kot Reka), že v letu 1958 pa je ta padel na 4,660.000 ton*

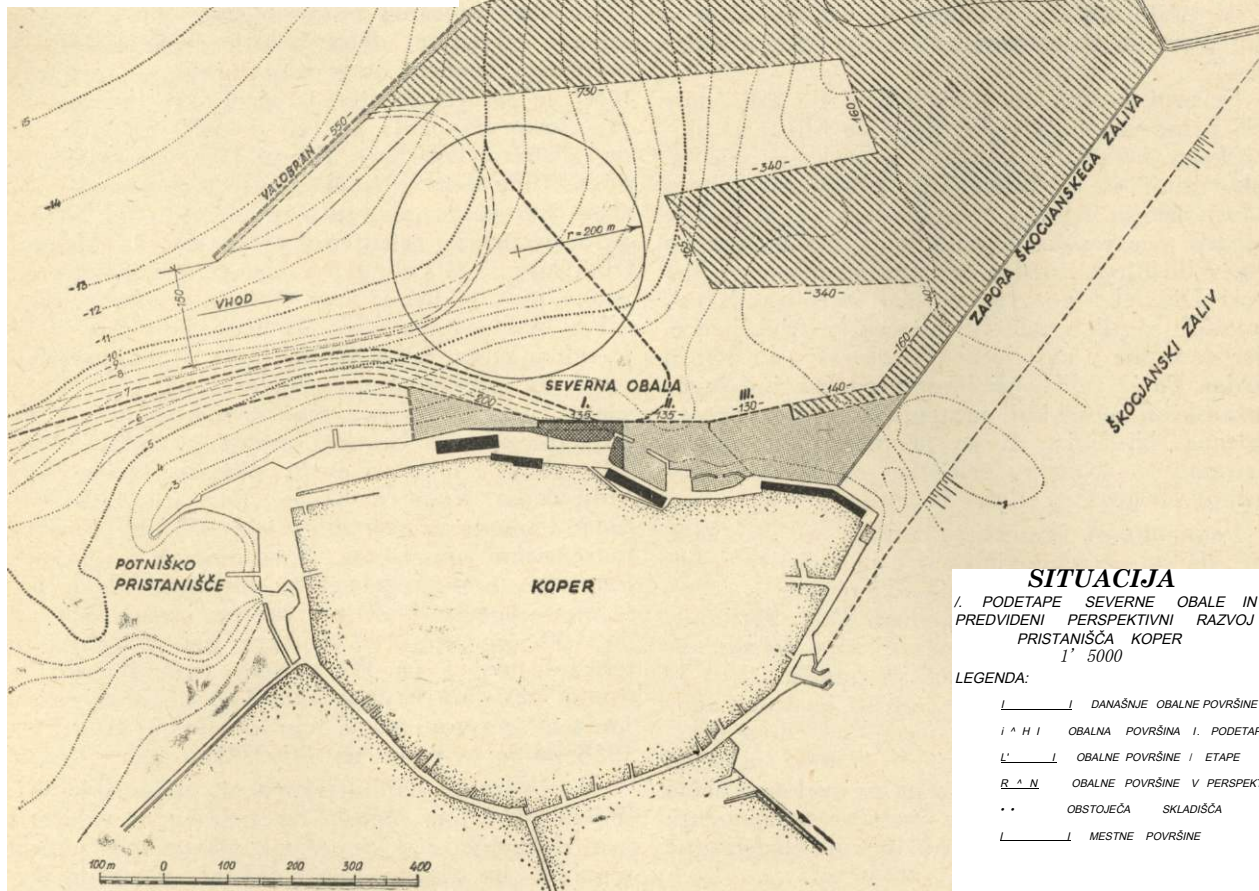
Gospodarsko najbolj razvite in najgostejše naseljene pokrajine Jugoslavije so še vedno v severnem delu države, kjer so tudi glavna mesta treh republik in glavno mesto FLRJ. Gospodarske zahteve tega dela države, v katerem zavzema prekomorski promet eno važnejših vej, so velike. Savska magistrala, kot skupna žila v tem delu, ima za sedaj še vedno najlažji dostop do morja skozi postojnska vrata na severni Jadran.

Kot že rečeno in kot je tudi splošno znano, Reka ne more več zmagovati vsega prometa, zato

* Vec o tem, kot tudi na splošno o razmerju med Iteko in Trstom, glej v: Albert Rejec, Iteka—Trst, Gospodarski koledar 1959.

postavi lahko pristanišče tudi tam, kjer zanj po naravi niso najboljše razmere. Izrazit primer za to je bližnji Trst, deloma tudi Reka in v novejšem času pri nas Ploče ob ustju Neretve. Idealno pa je seveda, če ustreza oboje. In lahko rečemo, da to velja za primer Kopra.

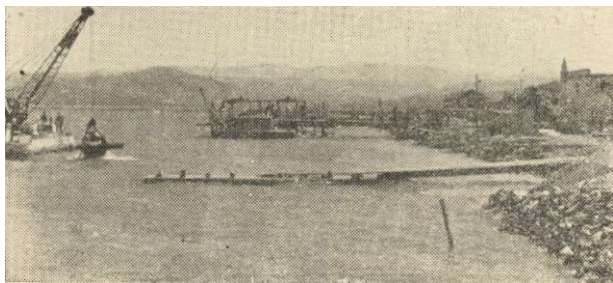
ROŽA POGOSTOST, I VETROV

[illegible]

Kakšne pa so razmere za pristanišče, predvsem tovarno, v Koporskem zalivu? Začnimo kar od kraja!

primerna za pristajanje ladij z večjo tonažo, saj terjajo te najmanj deset metrov globoko morje, izobate s lto globino pa so precej stran od obale. Če pa vemo, da je Koprski zaliv riasnega tipa, to je, v morje potopljeno rečino ustje, v našem primeru Rižane in manjše Badavišioe (Kornalunge), pa je stvar takoj drugačna. Obe rečici imata umirjen tok in tečeta vseskozi po flišnih kame-

Iinih in naplavljata zato v morje le finejši material v jobliki peska in blata. Z njitn je ina debelo nasuto živoskalno dino v zalivu (na prostoru, kjer se gradi luka, ga je okrog 8 metrov, eaj je globina morja tam le 2.5 metra), ki je sestavljeno iz flišnega peščenjaka ali trdega laporja s tanjšimi plastmi kremenjaka. Živoskalno dino v zalivu, tehniki ga imenujejo tudi "nosilna tla", je torej dovolj trdno in dobra podlaga za temelje operativne obale, poleg tega leži zanje v zelo ugodni globini. Na se\emi strani današnje koprške luke, kjer se gradi novo pristanišče, so tla pomaknjena le nekaj deset metrov proti severu v morje, z izjemo skrajnega vzhodnega dela severne koprške obale, severno od tovarne De Lainglade, kjer se globina nosilnih tal, — 10 metrov, odmakne za ca. 200 metrov. Obalni zid novega pristanišča je projektiran tako, da bo potekal po izobati — 10 metrov nosilnih tal, prazen prostor, ki bo ostal za obalnim zidom, pa bo prišel prav za namestitev pristaniških naprav. Da bo v pristanišču dosežena globina 10 metrov, bo treba izčrpati lahko odstranljivo blato in

Dela pri gradnji pristanišča T. dela I. etape

pesek s črpalnimi napravami; za prvih 136 m operativne obale je to delo zlahka opravil z relativno majhnimi stroški, 188 din za m³, črpalni bager „Peter Klepec“, izdelek ladjedelnice v Piranu.

Ob prehodu Koprškega zaliva v širši Tržaški zaliv se zvečajo globine morja do okrog 18 m, v sredini zaliva pa se sučejo okrog 10 m. Zmerne globine zaliva bodo kot varno sidrišče primerne za večje število ladij, ki bodo čakale na izto-varjanje.

Velika prednost Koprškega zaliva je tudi v tem, da je pred vetrovi, ki bi lahko povzročali večje valove, v zatišju. Na jugu ga varuje blizu 300 m visok svet okrog Sv. Marka, pred burjo pa ga deloma brani Miljski polotok. Tu pa je trebil pripomniti, da burja, kljub temu, da je v Kopru med vetrovi najmočnejša in precej pogostna, zaradi nepomembne zagonske dolžine po morju ne more povzročati večjih valov, vsaj takih ne, ki bi ovirali večje ladje; podobno je tudi z jugovzhodnikom, prav tako s celinskim vetrom, ki je med vsemi vetrovi najpogostnejši (okrog ene

petine). Močna burja bi utegnila nadlegovati ladje v pristanišču le zaradi svoje velike fizične sile, saj se večkrat zaganja v posameznih sunkih tudi do 100 km/h in čez. Temu so se izognili s tem, da so vso severno obalo Kopra projektirali tako, da iso ladje ob pristanu zasidrane s kljunom proti burji in ji tako izpostavljajo najmanjšo ploskev. Zaliv je odprt proti zahodu in severozahodu, torej proti vetru mistralu, ki je sieer precej pogosten (okrog 12 o/o med vsemi vetrovi) in tudi stalen, zato pa toliko šibkejši, saj ima komaj 0.06 o/o jakosti nad 26 km/h. Maksimalna moč mistrala je bila v razdobju 1946—1954 64.5 km/h ali 17.9 m/sek. Projektirani valobran oziroma lukobran, dolg 300 m, bo imel smer SV—JZ; napravljen bo torej kot ščit proti mistralu in bo segal tri metre nad normalno gladino morja, to je 34 cm nad doslej najvišjo opazovano plimo v Tržaškem zalivu, iki je bila 166 cm, medtem ko je povprečna maksimalna plima -f- 65 cm; zgornji obalni zid bo vzdignjen nad povprečno vodno gladino 2.80 m.

Poglavitna naravna prednost Kopra pred drugimi večjimi jugoslovanskimi pristanišči in tudi Trstom pa je v tem, da ima takoj za obalo široko ravninsko zaledje, ki je zelo pripravno za namestitev pristaniških naprav in za širjenje mestnega teritorija samega. Ravnice ob spodnjem toku Rižane in Badaševce je še povečala osušitev semedelske „bonifike“, s čimer je bil Koper, po naravi mesto na otoku, zvezan s celino; v najnovejšem času bo k temu veliko pripomogla še osušitev tako imenovane Stanjonske drage (Škocjanskega zaliva), vzhodno od Kopra (skupna površina že osušenih tal meri 1470 ha, z osušitvijo Škocjanskega zaliva, ki meri 230 ha, pa se bo dvignila na 1700 ha), za kar je že dana realna osnova; 860 m dolg nasip med vzhodnim vogalom Kopra in ustjem Rižane je že zgrajen. Z osušitvijo zaliva je povezana tudi preusmeritev Badaševce v Semedelski zaliv; danes se izteka v Stanjonsko drago. Po nasipu bo tekla cesta proti Ankaranu, s čimer bo precej krajša cestna zveza Kopra s turističnimi in zdravstvenimi postojankami ob severovzhodni obali Koprškega zaliva in tudi s Trstom, ob nasipu pa se bo v kasnejših fazah širilo tudi koprsko tovarno pristanišče. Ankaranska bonifika, to je ravnina na desnem bregu Rižane v jspodnjem toku, osušeni Škocjanski zaliv in semedelska bonifika, in razen tega še nizki svet med lobalo, Dekani in Skocjanom, vse to tvori obsežen prostor, ki ga bo imelo med drugim tudi koprsko pristanišče na razpolago za svojo razširitev; v prvi vrsti bo ta prostor služil povečanju melioriranih kmetijskih površin. V tem delu, in to pod Serminskim hribom, je v načrtu tudi letališče za tovarni in potniški promet, ki bo samo 2.5 m nad morjem in le ca. 3 km stran od mestnega središča, takorekoč pristanišču pred nosom. Ker so tu že vsi naravni pogoji, ni treba posebej poudarjati, kakšne prednosti bi s tem imel Koper z najbližjim agrarnim zaledjem, z visoko razvitimi zgodnjimi kulturami, ki potre-

biljejo hitrega odvoza, še posebej zato, Ker je v bližnjih Dekanih že zgrajena velika hladilnica; za to letališče se že danes močno zanimajo nekatere, predvsem srednjeevropske države. Mehka tla ravnice in me globoko pod njo trdna živa skala bodo zelo olajšale večja gradbena dela.

Tudi glede prometnih zvez z zaledjem je prav v zadnjem času Koper veliko pridobil z moderno avtocesto. V načrtu pa je tudi povezava z železnico.

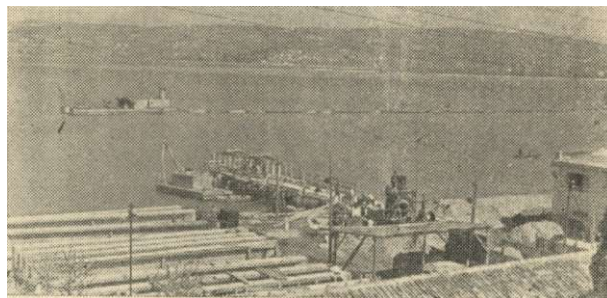
Koper ima bogato agrarno zaledje, ki bi ga bilo mogoče tudi pri razrastu v večje mesto preskrbovati z vsakodnevnimi živilskimi produkti, kot ma primer z zelenjavo ter deloma z [mesom in mlekom; dovolj pa bi bilo tudi sadja, vina in namiznega iolja. Druga živila bi moral sicer od daleč Uvažati, toda tako se godi vsem večjim mestom. Pa še eno prednost ima Koper pred nekaterimi drugimi jugoslovanskimi pristanišči, to, da ima v zaledju na razpolago dovolj delovne sile. Koper ima močno in gosto poseljeno agrarno zaledje, ki bi lahko krepko zalagalo mesto z ne-kvalificirano delovno silo. Delavcev torej ne bi manjkalo ne za gradbena dela ne za dela v pristanišču, v skladiščih itd. Tudi srednjih strokovnih kadrov bi bilo dovolj v bližnjem obmorskem pasu, visokokvalificirane kadre pa ima Vodna skupnost Koper že na razpolago. Ko bo luka zgrajena, predvidevajo, da bo dajala delo okrog tisoč ljudem; že po prvih 136 metrih zgrajene obale jih bo zaposlovala blizu 500, od tega 80 o/o moških in 20 o/o žensk. Velika ugodnost delovne sile v bližnjem zaledju pa je tudi v tem, da zanj ne bo treba graditi stanovanj, ker bo prihajala na delo od doma. To vprašanje bi prišlo v poštev le za manjši odstotek visokokvalificirane delovne sile.

Z energetske viri, tako s premogom kot z elektriko, Koper ni na slabem. Dober premog v Sečovljah je v bližini, treba je le modernizirati obrat in ga varovali pred vdorom vode. Kar se tiče električne energije, je Koper priključen daljnovodnemu sistemu Slovenije in Jugoslavije, v bližnjem Oispu pa je projektirana velika hidrocentrala; s tem v zvezi pa je treba poudariti, da so [naprave za prenos električne energije v zelo slabem stanju, saj je skoraj 80 o/o električnega omrežja že izrabljenega, 2.1 o/o stanovanj pa je še vedno brez elektrike.

Resen problem pa je preskrba s pitno vodo, ki je že za sedanji obseg Kopra močno pereč. Danes dobiva Koper vodo iz vodovoda, zgrajenega leta 1936 na izviri Rižane. Ta napaja vso obalo med Valdoltro in Sečovljami. Zajeta voda je kraškega porekla, zato jo je treba filtrirati in sterilizirati s klorom. Vodna količina na izviri močno niha, povrh vsega pa je še premajhna ob konicah, kar povzroča motnje v preskrbi. Zato bo nujno treba dobiti dodatne vodne vire. Predpostavljajo tri možnosti: da bi zajeli dodatno vodo pri projektirani hidrocentrali Osp, da bi zgradili akumulacijski bazen nekje na krasu ob vodnih virih, ki napajajo Rižano, aH da bi zajeli talno

vodo v Sečovljah, ki se nabira v velikih množinah ob stiku apnenca bujske antiklinale in rečnega nanosa Rokave (Dragonje); ta voda je pred leti zalila seooveljski rudnik. — Danes ima v Kopru le 2.8 o/o stanovanj vodovod: 34.5 o/o stanovanj ima vodovod v stavbi, 25.4 o/o na dvorišču, 38.4 o/o stanovanj pa je brez vode. Cevi sedanjega vodovoda so v slabem stanju. saj prepuščajo velik del vode.

Tudi druge komunalne naprave so slabe ali oelo teploh ne zadovoljujejo. To velja zlasti za kanalizacijo, ki je izpeljana le v starem delu mesta, sodobno urejena pa le v nekaterih mestnih delih. Kanali se izlivajo na vseh straneh v morje, celo pri sedanjem kopališču, kar je seveda higiensko nevzdržno. Tako stanje komunalnih naprav, ki je tipični odsev majhnega pristaniškega mesteca, živečega v senci modernega pristanišča, bo treba ob razraščanju mesta v temeljih spremeniti.

Dela pri gradnji pristanišča I. dela I. etape

Koprsko tovarno pristanišče se gradi na severni obali, to pa zato, ker je primerna za fundacijo tal, ker je zadaj za njo dovolj prostora za pristaniške naprave in ker so tam smeri vetrov ugodne. Gradili bodo v etapah. Prvo etapo, ki predvideva zgraditev 400 m operativne obale (Reka jo ima 5590 m, Trst pa 16.500 m) s kapaciteto ca. 400.000 ton prometa na leto (če prištejemo še zmogljivost ostalih dveh pristanišč, Izole in Pirana, bo narastla na ca. 500.000 ton letno), je treba zaradi ekonomičnosti zgraditi že v kratkem. Prva podetapa prve etape v dolžini 136 m operativne obale z zmogljivostjo 120.000 ton prometa na leto je torej že zgrajena. Začeli bodo z /gradnjo druge podetape, s čimer bo zgrajenih nadaljnjih 135 m obale, kapaciteta pristanišča pa zvečana na ca. 250.000 ton. Šele s tem bo Ustvarjena realna podlaga za poslovanje novega pristanišča. Istočasno bo namreč mogoče iztovarjati dve prekoceainski ladji; po dovršeni prvi etapi gradnje bo možno privezati tri ladje [fetočas/no, s skupno tomažo do 22.000 NRT (netto registrskih ton). Etapna gradnja je najbolj rentabilen način graditve pristanišč, saj se ob gradnji naslednjih etap in podetap lahko eksploatira že

Zgrajeni del Inke. obenem pa se je moc okoristiti s tehničnimi izkušnjami in še bolj uporabiti izučeni kader. Pa tudi dovolj finančnih sredstev ni takoj na razpolago. Za izgraditev druge podetape bo potrebnih ca. 270 milijonov dinarjev investicij, medtem ko so znašali stroški za izgradnjo prve podetape okroglo 234 milijonov dinarjev ali 1.7 milijonov dinarjev na en meter operativne obale, kar je po splošnih normah zelo malo.

Problem pa so skladiščni prostori, tako zaprta kot tudi odprta skladišča in lope. 1500 m² skladišč in 480 m² lop, s katerimi Koper danes razpolaga, ne zadošča niti za 120.000 ton na leto. kolikor zmore Inka danes. Zato bi bilo treba nujno zgraditi vsaj še 3.300 m² zaprtih, 5500 m² odprtih skladišč in 4500 m² lop, kar bi omogočilo obratovanje luke z zmogljivostjo 250.000 ton na leto (Reka ima danes ca. 150.000 m² zaprtih skladišč, Trst pa celo 460.000 m²). Vprašanje zaprtih skladišč pa s tem verjetno še ne bo rešeno, saj moramo računati s povečanim izvozom izdelkov visoke stopnje, ki raste iz leta v leto; samo leta 1957 se je izvoz teh v LRS povečal za 27%. Zanje prihajajo v poštev seveda le zaprta skladišča.

Zelo pomembno pa je vprašanje železnice. Zanja so projekt že izdelali (glej v našem glasilu, letnik V., številka 3, str. 1—5), z gradnjo pa, ker ni denarja, še niso začeli. Strokovnjaki so mnenja, da bo postala železnica rentabilna šele tedaj, ko bo imelo pristanišče kapaciteto 300.000 ton na leto. To pa bo že skoraj doseženo po zgraditvi druge podetape. Iver računajo, da bo trajala gradnja železnice štiri leta, bi bilo treba z njo takoj začeti. V zvezi s tem je zato treba rešili čimprej tudi vprašanje bodočega priključka železnice na pristanišče; na novi obali je že pripravljen prostor za kasnejšo namestitev železniških tirov. Pri prometu 250.000 ton letno in ki bi se opravljal le s kamioni, bi bilo treba angažirati ca. 1000 kamionov, da bi prevažali robo na železniško postajo Hrpelje—Kozino, zato bi ji bilo treha temu primerno povečati kapaciteto.

Najvažnejše vprašanje za razvoj koprškega pristanišča pa je vprašanje realnega obstoja. S kakšnim in kolikšnim prometom Koper lahko računa? Če bi šel skozenj samo prekomorski promet naše republike, kažejo računi strokovnjakov, sestavljeni na podlagi dolgoletnih skušenj v uvozu in izvozu računu, da ima LRS standardno kvoto najmanj 400.000 ton blaga, ki pride v poštev za prevoz po morju, od tega ca. 200.000 ton tako imenovanih finalnih izdelkov in prav toliko tako imenovanih osnovnih izdelkov. Če nič drugega, že samo to dejstvo opravičuje obstoj koprške luke v prvi etapi izgradnje. Lega Koprškega zaliva in prvovrstna cestna zveza s celinsko Slovenijo in ostalo srednjo Evropo pa nakazuje možnost tudi za tranzitni promet, ki gre sedaj v veliki meri preko Trsta in le deloma tudi čez Reko (leta 1957 na primer je bilo v tržaški luki, kot izrazito tranzitni, od celokupnega tovarnega prometa kar 60% tranzitnega, na Reki, ki je

preobremenjena z domačim blagom, pa le 20%). Z razbremenitvijo, ki jo bo prinesel Koper Reki, bo ta lažje prevzemala tranzit, ki ga je morala sedaj tudi že zavračati. Tranzitne možnosti so se ob izgradnji ceste Ljubljana—Koper močno povečale, še bolj pa bodo narasle, ko bo izročen prometu cestni predor pod Ljubeljem, kakor predvidevajo že a-tem letu. in ko bo modernizacija ceste Ljubljana—Maribor izgotovljena še v zadnjem odseku čez Trojane, kar je v načrtu za prihodnje leto. Ker sedaj še ni mogoče prevažati avstrijskega tranzitnega blaga na Reko in obratno v vsej dolžini po elektrificirani železnici, elektrifikacija proge od Planine do Šentilja oziroma Jesenic pa tudi ne bo še kmalu gotova, uporablja Avstrija raje prevoz po cestah, ki je iz leta v leto večji. Tranzitni promet in tako imenovani reeksport, s katerim je danes mogoče računati v čedalje večji meri, pa nakazuje koprskemu pristanišču možnosti, da bo lahko precej presegel zmogljivost, ki mu bo dana z zgraditvijo prve etape.

i

Koper ima torej vse pogoje, da se razvije v večje pristaniško mesto FLR Jugoslavije na severnem Jadranu, torej tam, kamor danes naravno teži velik del jugoslovanskega prekomorskega prometa in deloma tudi tranzitnega prometa za srednjeevropske države, ki ga edino večje jugoslovansko pristanišče „Reka“ ne more več absorbirati. To je že ena temeljnih postavk za obstoj pristanišča, ki bo imelo vsejugoslovanski pomen, saj bi bil Koper podružnica reškega pristanišča, obenem pa najsevernejše jugoslovansko jadransko pristanišče na edinem koščku slovenske morske obale. Cenena luka v Kopru bi v nasprotju z zelo drago razširitvijo reškega pristanišča prihranila skupnosti velike vsote denarja, ki bi se lahko koristneje porabile drugje. Predsednik IS LRS tov. Boris Kraigher je takole označil pomen koprške luke, ko je ob otvoritvi prvih 136 m operativne obale dejal, da „pomeni zgraditev koprškega pristanišča samo razširitev in dopolnitev tistih pomanjkljivosti, ki jih ostala pristanišča na severnem Jadranu — vključujoč Trst — ne morejo več sama rešiti“ in zatorej ne more predstavljati konkurence sosednjim pristaniščem. Ker se je izkazalo, da je mogoče zgraditi koprsko luko hitro in poceni, je s tem dosežen osnovni cilj naše nove investicijske politike, ki stremi za tem, da vlaga družbena finančna sredstva v take objekte, ki dajo čimprej pozitivne rezultate in s tem takoj prispevajo k izboljšanju standarda našega delovnega človeka. Poudarimo pa naj še to, da gre gradnja pristanišča vzporedno s prizadevanji, da se v koprskem področju poveča kmetijska proizvodnja, saj so prav na tem koščku slovenske zemlje idealne razmere za razvoj širokega mediteranskega kmetijskega gospodarstva. Z relativno cenenimi melioracijami bo mogoče občutno povečati kmetijsko površino, s čimer bomo pridobili precejšnja sredstva celotnemu jugoslovanskemu gospodarstvu. Gradnja luke bo torej potekala z melioracijskimi deli celotnega koprškega

melioracijskega področja vred. ob istočasnem pridobivanju novih kmetijskih površin. Hkrati se bodo izboljšale že obstoječe površine, kar pomeni vzporedno reševanje kompleksnih gospodarskih problemov in je zato tak način najbolj sinotem in ekonomičen.

VIRI IN LITERATURA

1. Investicijski program za ureditev severne obale Kopra.
2. Investicijski program za zgraditev prve podetape operativne obale na severni obali Kopra.
3. Investicijski program za zgraditev druge podetape operativne obale na severni obali Kopru.
4. Urbanistični program Koper I., Ljubljana 1956.
5. Iz govora tov. Borisa Kraigherja, predsednika IS LRS, ob otvoritvi prvih 136 m operativne obale. Slovenski poročevalec, 8. decembra 1958.
6. Iz govora predsednika OLO Koper Albina Dujca ob otvoritvi prvih 136 m operativne obale. Slovenski poročevalec, 8. decembra 1958.
7. Anton Melik, Naše jadranske luke. Geografski vestnik 1952/XXIV, str. 3—42.
8. Albert Rejc, Slovensko pristanišče Koper. Gospodarski koledar 1959.
9. Albert Rejc, Reka—Trst. Gospodarski koledar 1959.
10. Ing. Miloš Gnus, Konstrukcija severne obale v Kopru. Pomorstvo 1958, šte. 12.
11. Otvoren je još jedan put na more. Pomorstvo 1958, šte. 12.
12. Jože Kramarič, Gradnja severne obale v Kopru. Gradbeni vestnik, leto IX—1957/58, šte. 55—57.
13. Ing. Franc Tratnik, Oskrba z vodo v obalnem pasu koprškega okraja. Gradbeni vestnik, leto IX—1957 58, šte. 55—57.
14. Vodna skupnost Koper, Melioracije na Koprskem. Gradbeni vestnik, leto IX—1957/58, šte. 55—57.

Vladimir Kokole

Na vzfiodu Poljsiie, med Baltikom in Sudeti

VTISI POTOVANJA PO POLJSKEM

Iz Varšave proti vzhodu sem se — po cesti z avtobusom — odpravil s posebnim zanimanjem. Kadar so naši poljski kolegi govorili o Podlasju ali celo o Białystoški pokrajini, je bilo tako, kakor govorimo včasih pri nas, če nanese beseda na Črno goro, Sandžak ali Kosovo. To je njihov „Balkan“, so rekli, najbolj zaostal kos dežele. To je pokrajina, ki se doslej še nikoli ni mogla opolnoči od nešteti \ojnih viharjev, to je bilo stoletja bojišče med Poljaki in Litvanci. med Poljaki in Rusi, med Rusi in Nemci. Pokrajina, kjer je bilo življenje vedno nekoliko v zamudi za bolj naprednimi kraji zahodno od \Visle. Poljska R, kakor so nam tudi na kratko rekli, če so hoteli poudariti splošno raven teh vzhodnih delov države. Pa ne samo to, vedel sem, da nas bo na tej naši poti zaneslo najdalje proti vzhodu, tja \tieizmernost vzhodnoevropskega nižavja. In tudi to je svojevrstno doživetje.

Za Varšavo preide svet mnogo hitreje in bolj odsekano kakor na zahodu v povsem agrarno pokrajino. Na široki nizki ravnici, terasi ob desnem bregu \Visle, je še dosti zelenjave po njivah, toda kmalu smo bili čisto „na deželi“. Cesta se začne rahlo vzpenjati in spet srečamo na robu nekaj višje ravnine, široko progo „wydmov“, kakor pravijo Poljaki tem peščenim sipinam. Pokriva jih grmičje, ponekod trava ali gozd, sicer pa so goli. Za temi \vydmi je odprta ravnina; tu bolj peščena, tam bolj glinasta talna morena, za oko skoraj ravna. V tem delu je, bliže Varšavi, karnagosto obljudena. Minsk Mazoviecki je prvo mesto, ki se peljemo skozenj. Drugačno je kakor mala mesta zahodno od \Visle. Morda za spoznanje bolj zanemarjeno ali vsaj manj skrbno

urejeno, pa bolj na široko razpostavljeno in brez kakršnihkoli arhitektonskih zanimivosti. Ulice pa imajo nizke pritlične hiše, samo prav v osredju so tudi emoinadstropne, ki so edino tu tesno skupaj. Tukaj so trgovine, obrtne delavnice, uradi in nekaj drobne živilske industrije. Skratka, podeželsko mesto sredi kmetijske pokrajine.

Cesta gre dalje po kar dobro obdelanem mižavju proti severovzhodu skozi mestece Kaluszyn. Rž se menjava na poljih s se bolj pogostim krompirjem, vmes je tudi oves, ponekod nekaj pšenice, pa mnogo repe in zelja: predvsem pa krompir. Tega je posebno dosti v bližini redkih skoraj čisto znižanih čelnih moren, kajti izpod njih je izpran pesek in kamenje. Na teh krompir najbolje uspeva. Gozda je prav malo, presenetljivo malo. Naši spremljevalci nam pravijo, da so v zadnjem polstoletju večino prejšnjih gozdov izsekali. Opuščam zmotno predstavo, da je Poljska še kar bogata z gozdovi. Tudi uradna statistika jih pokaže samo slabo petino vsega površja, to je komaj malo več kot v Franciji. Travniki in pašniki — teli tudi doslej ni manjkalo — pokrivajo široko dolino reke Liwiec, kamor smo se narahlo spustili. Ponekod so tla zamočvirjena. Onkraj je spet mestece, \Vegrđvv, ki še jasno kaže rane iz minule vojne, sicer pa nima očesu nuditi kaj posebnega. Morda živahen živinski sejem. Toda to je kaj običajno po podeželskih mestih in trgih Podlasja.

Dalje proti severovzhodu! Spet smo na vzpeti talni moreni. Osamljene, a nekaj bolj izrazite \zpetinice kažejo na stare čelne morene. Na čisto neizrazitem razvodju, med Livviecom in Bugom,

Bredi te ploske „wysoczyn" (tako se označujejo ta. nad večjimi rečnimi dolinami vzpeti področja). je nekaj večji Sokolow Podlaski. Vsa ta. v glavnem še vedno majhna mesta v Podlasku so ali v sredini teh „wysoczyn" ali ob večjih rekah, ob prehodih iz ene na drugo. Sokolow ima tovarno sladkorja, edino v severovzhodnem delu Poljske. Spet znak, kako je še to področje zastalo v primerjavi z osrednjo Poljsko, s pasom „velikih dolin" na zahodu od N. Visle. kjer je mnogo

več živilske industrije. Tla in relief pa nista tam nič boljša kot na Podlasku. Mlin na veter, ki smo ga srečali ob poti. je zgovorno pričal o zaostali tehnologiji podeželja.

Dolina Buga je petdeset metrov globoko vrezana v teren, oelo do kredne osnove, ki je sicer dosti globlje pod kvartarno odejo. Na vzhodni strani, pri mestecu Drohiczyn, smo stali na robu in zrli čez poplavno ravnico na borne pašnike in na leno tekočo vodo globoko pod seboj. Šele

Kvartar na Poljskem — (po St. Z. Rożyckem iz knjige: J. Kostrowicki, Srodowisko geograficzne Polski)

1. Pred kvartarne kamenine na površju	6. Puhlica
2. Nasipi čelnih moren	7. Zandri (fluvioglacialni prod)
3. Gričevnate vzpetine na ozemlju čelnih moren	8. Starejše rečne nasipine
4. Vzpetine iz pretežno glinastih talnih moren	9. Mlade, holocenske rečne nasipine
5. Znižani deli med vzpetinami iz talnih moren	10. Mladi marinski sedimenti

tli ob robih velikih rečnih dolin se človek zave, tla je enolično inžavjje res „visočina“. Kolegica z varšavske Univerze nam razlaga razvoj te velike inžinske reke, ki je tekla prvotno proti Pripetu, pa zgodbo o nastajanju kulturne pokrajine in o njeni izrabi v Podlasju. To je zgodovina obmejnega vojvodstva prvotno na robu poljske države, na meji proti litvanskim deželam na vzhodu in severu, zgodba o dokaj pozni sistematični kolonizaciji teh krajev, o zakasnelem osvajanju kulturnega zemljiša in zapoznelem uvajanju sodobnejših načinov obdelave. To je zgodba o nekdanjih veleposestvih in o malih kmetih, ki jo danes naseljujejo, zgodba o krajih, kjer se sklenjeno poljsko etnično ozemlje na vzhodu že začena ceprati z jeziki in otoki beloruskega prebivalstva. To je zgodba o ljudeh z meje, ki so ohranili nekaj pionirskega duha do najnovejših časov, ko je bilo med vojno poljsko partizanstvo tukaj najmočnejše. Uglajen duhovnik iz bližnje cerkve, ki ga je očitno privabila maša gruča, se je pridružil in slikovito dopolnil pripovedovanje še s svojimi zanimivimi zgodovinskimi detajli.

Drohiczyn. ki je danes neznatno mestece s komaj tisoč prebivalci, je bil v nasprotju z večino mest v severovzhodni Poljski ustanovljen že zelo zgodaj. Prvi so tu vladali ruski knezi, potem Litvanci: Tataři so ga požgali, potem so prišli Poljaki in postalo je za dve sto let, vse do razkosanja Poljske, glavno mesto Podlaskega vojvodstva. Vse te funkcije je mesto pod Rusi izgubilo in je v 19. stoletju povsem propadlo. Usoda mesta je prav značilna podoba iz burne in spreminjajoče se preteklosti Podlasja. Samo redke stavbe, nekateri samostani in cerkve pričajo v Drohiczynu o sijajnejših dneh.

Nekaj dalje za Drohiczynom, še na pol razdejanim, smo videli razrušene sovjetske bunkerje, ki naj bi bili zadržali hitlerjanski naval pred šestnajstimi leti, natančno istega usodnega 22. junija. Od tu so se zagnali proti vzhodu, nemara po isti cesti, po kateri smo mi nadaljevali našo pot na severovzhod. Sprva se pokrajina ni dosti spremenila. Kasneje pa so se pogostejše pojavljali temnozeleni gozdiči in gozdovi. Redke vasi so bile videti vse bolj revine, vse lesene. Nizki valovi v obliču pokrajine so zopet osamljene morene, ki jih pokriva gozd. Večkrat opažamo svetlo-modre njive lanu. Travnikov in pašnikov je vedno več. Da, pokrajina se spreminja.

Bielsk Podlaski, kjer smo se za kratko ustavili, je mesto s sedem in pol tisoč prebivalci. Ima pa hudo vaški videz. Ulice so redko asfaltirane, pač pa ponekod tlakovane z lesenimi hlodi ali s kamenjem. Obdaja jih drevje in bolj na redko postavljene pritlične hiše iz lesa, spredaj z leseno ograjo iz kolov. Vidimo številne konjske vprege in prav redke avtomobile. Živahen tržni prostor, kjer je tudi zbiralnica mleka, prah in vročina pa čebulasta kupola pravoslavne cerkve — to so moji vtisi iz Bielska. Ali ni to podoba ruskega podeželskega mesteca iz 19. stoletja? Dejansko živi tukaj in v okolici precej Belorusov,

ki so raje ostali, kakor da bi se preselili V Sovjetsko zvezo, ko so po vojni izmenjavali prebivalstvo na obeh straneh nove državne meje.

Bielsk inina nobene industrije, pač pa je ta v Hajnovki, dvajset kilometrov proti vzhodu. Tovarna za predelavo lesa je že na robu obsejnega gozdnatega ozemlja, ki se nadaljuje še onkraj meje v Belorusijo. Sprva še kakšna krčevina na levi ali desni strani, nato pa je na obeh straneh ceste zelena stena visokega, gosto zarasenega gozda. To je znamenita „Puszcza bialovvieska“, najbolj ohranjen in največji pragozd v Evropi izven Sovjetske zveze in Skandinavije. Zame je bila puszcza najbolj eksotični del vse Doljske, — če je to sploh še Poljska.

Med drevjem se je odprla velika krčevina. Travniki, nekaj njiv in v sredi precej velika vas Bialovvieza, takšna je ta „polana“ sredi gozda. Majhna rečica teče po tej poljani skozi gozdove proti Narevki, manjše kotanje pokriva voda, vsa preprežena z lokvanji in drugimi vodnimi rastlinami. Ustavili smo se sredi drevja ob gruči lesenih poslopij, na robu rahle v zpetine. Stojimo sredi nekdanjega parka, ki je spadal k lovskemu dvorcu ruskih carjev in ki je danes razrušen in požgan. Nastanili smo se v Počitniškem domu. Bialovvieza je namreč pomemben turistični kraj, kamor pogosto prihajajo razne ekskurzije. V malem muzeju so zbrani različni eksponati, posebno iagacane živali, tako da obiskovalec že v začetku dobi kar lep pregled, kakšna je ta puszcza in življenje v njej. Velik del gozdov s polano vred je izločen iz normalnega izkoriščanja gozdov, zaščiten kot prirodni spomenik in proglašen za narodni park (4716 ha). Puszczo smo si ogledali še naslednji dopoldan.

Ta večer pa smo ogledovali vas Bialovviego. To je precej velika vas. Večina prebivalstva živi od dela v gozdu. Imajo sicer nekaj zemlje, do 5 ha, orinice celo samo po 1 ali 2 ha. S poljskim kolegom sva se sprehajala po blatnih vaških poteh. Za lesenimi plotovi so lesene hiše pa majhni hlevi za govedo in konje in kupi gnoja. Po cesti so gonili inapajat trop krav. Cisto kmečka podoba! Navezala sva pogovor z nekim kmetom. Tudi on živi od dela v gozdu, kar je dosti bolj donosno kot pridelovanje krompirja, repe in ovsa. Kmet govori poljsko, toda kmalu zveva, da govorijo doma belorusko. Na moje povpraševanje mi pove celo vrsto besed v obeh jezikih, ki mu enako dobro tečeta. Toda na vprašanje, kaj je po narodnosti, pride nekoliko v zadrego. Pravi, da je „jtutešnji“ in se mu vprašanje očitno ne zdi prav važno. Sicer pa je bil to živahen, bister in zelo razgledan človek. Kar je vedel o Jugoslaviji, me je presenetilo. Ob Titovem imenu se je nasmehnil in dejal, da ima že leta doma njegovo sliko iz časopisov. Takrat sem začutil, da Bialovvieza le ni tako daleč na kraju sveta, kakor se včasih zdi. Kajti ko sem se kasneje sprehajal že pozno zvečer v somraku dolgega poletnega večera okrog našega bivališča, se mi je zdelo, da sem nekje na kraju civiliziranega sveta. Kako daleč so bile naše

slovenske gore in griči! čelo Varšava se mi je zdela že tako odmaknjena. Vse je bilo tiho na poljani isredi ogromnih gozdov. Komaj da je list zašustel v toplini tihe noči. Slišati je bilo samo cvrčanje murnov in žabje regljanje. Ze deset je bila ura in proč, pa še vedno ni bilo temno. Prav ta čudna medla svetloba je dajala vsemu posebno barvitost. Kakor da dan ni in ni mogel ugasniti. Nekaj tihega, pridušenega, pa vendar ne spečega je bilo v vzdušju te kresne noči v Bialovvieži.

Drugi dan smo šli v pušoo. Visoka drevesa, temne smreke in bori se dvigajo na njenem robu. Potem javori, lipe, jeseni in nižje jelše in breze. Vmes so orjaški hrasti. Ponekod so tla gosto zarasena. drugod se začne goščava šele z vejami. Mahovi in gobe pokrivajo stara debla. Kakor da bi dan prej divjal v gozdu silen vihar, tako ležijo po tleh podrta drevesa. Toda po večini so že močno strohnela. Kakor se prastaro drevo zruši, tako obleži. Nihče se ga ne dotakne. Samo ptičje žvrgolenje in brečanje neštetihi mušic, ki se zaganjajo v obraz, oživlja ta pragozd. Kakršna je sestava tal, take vrste gozd **uspeAa**. Tudi močvirja »o vmes. To je res divjina. Pragozd je ostal takšen, kakršen je bil. ko so v njem lovili Jagiello in njegovi litvanski knezi.

V pušči živijo mnoge živali, ki so drugod na Poljskem skoraj izginile: medvedi, divji prašiči in divje mačke, risi in bobri. Za turista je glavna privlačnost iz živalskega sveta rezervat zobrov, losov in tarpanov, divjih gozdnih konjčev. Za ograjo iz brun in z razgledne ploščadi smo opazovali maloštevilne ostanke te velike divjadi. Škoda da so turi izumrli že pred tri sto leti, pa bi bila prvotna favna popolna! Da, Bialovvieža je vendarle nekaj posebnega, živ naravoslovni muzej sicer daljnjih preteklih dni, prava neskaljena divjina. Dobro je bilo, da smo jo vsaj bežno doživeli.

Iz Bialovvieže smo se vrnili v Bielsk in nadaljevali pot proti Bialystoku. Prečkali smo široko zamočvirjeno dolino Narevvi. Leno se vleče reka po ploski dolini, kjer je paša primerna le se za ovce. wysoczyzna Bialystocka je precej peščena. Travnike in njive prekinejo marsikje zapuščene ledine. Neobdelana omica, kot smo jo videli že tu in tam doslej? Ze, toda tu je to sistem, nas poučijo poljski spremljevalci. V teh krajih je kmetijstvo agrotehnično še zelo. zelo zaostalo. Tu se je še ohranil tripoljni sistem kolobarjenja, kjer ostane ena tretjina njiv vsako leto v prahi. Ovce se pasejo tam. ponekod tudi govedo. Bliže Bialystoku je svet bolj izkoriščen. Naselja se zgostijo.

Bialystok je večje mesto. Ima kakih 90 tisoč prebivalcev in precej industrije, torej je gospodarska metropola severovzhoda Poljske. Na južnem robu mesta smo se ustavili pred imenitno baročno palačo. To je bil podeželski dvorec Braniczkich, ene najbolj znamenitih plemiških rodbin stare Poljske. S to rodbino je zvezan nastanek Bialystoka. Prej običajna vas, se je na iniciativo Hetmama Branickega začela razvijati v mesto šele sredi 18. stoletja. Spet primer poznega razvoja!

Vse do razkosa Poljske so v mesto in okolico prihajali kolonisti, mnogi tudi iz Saškega. Velik razvoj pa se je začel šele pod carsko Rusijo v prvi polovici 19. stoletja, vzporedno z razvojem tekstilne industrije. Do konca 19. stoletja je štelo mesto že 60.000 prebivalcev in je bilo pomembno tekstilno središče carske Rusije. Med svetovnimi vojnami je nekam zastalo. Toda del surovin lan in volno — je še vedno dobivalo iz svoje okolice, ki je dajala seveda tudi prav poceni delovno silo. Zadnja vojna je pustila tudi precej ruševin.

Peljali smo se skozi predmestja, ki niso dosti drugačna kot široke ulice v Rielsku. Lesenih hiš je tudi tu še zelo dosti. Center pa je nov, vsaj kolikor je že spet pozidan. Večnadstropne bele Stavbe, tlak in kanalizacije, vse je novo. Delo še vedno nadaljujejo. Vse diši po svežem ometu; videli smo tudi, kako urejujejo nove nasade drevja. Kakšen kontrast s predmestji! Ob tem sem se spomnil na naša makedonska ali bosanska mesta. Resnica je, kar so pravi o Poljskem Balkanu. Bialvstoško vvojevodstvo v celoti obravnavajo kot nerazvito področje in je zato deležno posebne pozornosti pri gospodarskem planiranju.

Onkraj Bialystoka smo večkrat naleteli na močvirja v ploskih rečnih dolinah. Tu in še dalje proti vzhodu je nižinsko razvodje med \Vislo. Njemejiom in Pripetom. Tokovi rek zastajajo, se razlivajo preko dolin in imajo sploh zelo nepravilen tok. Prava močvirna pokrajina se nam je odprla, ko smo prišli do reke Biebrze, ki je pritok Narevvi. Tu je širok pas fluvio-glacialnega proda, ki so ga reke in rečice v silnih množinah izpirale iz mazurskih čelnih moren dalje na severu. Ta „Zandr“, kakor mu pravi strokovna literatura, seveda propušta vodo, ki nato v nižjih legah udarja na dan. Vse globeli so zato zamočvirjene. Pokrajina ima tu kljub sončnemu dnevu turomen videz. Vse preveč je teh črnkasto rjavih močvirij in šotišč. Zadnja leta izvajajo v teh krajih obsežne melioracije, ki naj bi dale novo zemljo vsaj za pašnike in travnike. Omočile naj bi tudi izkoriščanje prostranih šotišč. Šota postaja nova energetska baza severovzhoda. Skozi Grajevvo smo napravili še kratek odskok do Rajgrdda. To je samo nepomembna vas, toda tu se začenjajo slikovita mazurska jezera. Silno razčlenjeno Rajgrodsko jezero ima 16 km² in je pravzaprav že izven pasu čelnih moren. Po načrtu ga bodo vključili kot **Tezervoar** v splošna melioracijska dela.

Pozno popoldan je že bilo, ko smo severno od Grajevva opazili v pokrajini spremembo. Že prej je na severozahodu enolična črta na obzorju vzvalovila, sprva komaj opazno, sedaj pa že prav razločno. Svet je postal kar razgiban. Ta sprememba v reliefu je pokazala, da smo zavili v robni pas mazurskih čelnih moren. Vendar pa ti nizki grički, ki leže na videz čisto nesistematično razmetani med že nekaj bolj ostro zarezanimi dolinami, niso bili glavni vzrok za razliko v pokrajini. Take spremembe smo na dosedanji poli po

osrednji Poljski tu in tam v manjši meri že opazili. Spremenila se je kulturna pokrajina. Lesene hiše so onkraj bivše poljsko-nemške meje na mah izginile. Ob cesti so se pojavljale dosti velike, solidino grajene kmetske hiše iz neometane zamolke, karminsko rdeče opeke. Okrog njih, po večini tudi zidana, gospodarska poslopja. Pogosto so iz velikih temnih kamnov, v katerih smo spoznali Iedeniške balvane. Polja so dokaj velika, bolj pogosti pa so travniki. Tu in tam so majhne vasice. Sicer pa je največ raztresenih kmetij. Mnoge so še v ruševinah, druge so za silo obnovljene. To so propadli sledovi nekdanj precej razvite in urejene agrarne pokrajine. Zivoaelena barva travnikov, temnozeleno barva iglastih gozdičev in sivkasta modrina nešteti majhnih in velikih jezer se prelivajo v pokrajini. Toda pokrajina je nekam mrtva, vsa resna, se mi je zdelo, čeprav je sicer dokaj skrbno in premišljeno izrabljena. Večji kraji so domala vsi hudo trpeli v dveh svetovnih vojnah, ki sta nedavno divjali preko te dežele.

Skozi Elk smo zavili na zahod preko morenskega gričevja. Tu v mazurskem pojezerju smo se šele prav zavedli, kaj so morene. Sto, sto petdeset metrov ali celo še več je relativna višina morenskih vzpetin. Se nekaj čez tri sto metrov nad morsko gladino se vzdigujejo najvišje. Kot Šmarna gora nad Ljubljanskim poljem! Toda strmin te ogromne čelne morene ne poznajo, pa tudi ne pravih dolin, kot smo jih navajeni v normalnem gričevju. Čeprav je mnogo kratkih rečic in potokov, ki tečejo v vse mogoče strani po širših in ožjih žlebovih, se vijugajo okrog vzpetin in hrbtov pa izginejo v močvirni ravnini ali se izgubijo v jezeru. Vse je tako neizrazito, da potnik brez karte, ne najde nobenega pregleda čez pokrajino. Po morenskem nasipu zavijemo po vzpeti ožini skozi kraj Kluzy (Kluže!). Ponekod

vozimo skozi lepo gojene smrekove ali borove gozdove. Vsake toliko časa se pojavi levo ali desno kako jezero; ponekod je to komaj večji ribnik, drugod spet široka počasna reka. Potem pa se na jugu odpre velika vodna ploskev jezera Sniardwy, največjega poljskega jezera. Kmalu je spet izginila, ko smo se izognili zamočvirjenim severnim bregovom. Se eno jezero osmo pustili na desni strani za seboj. To je okroglo, dokaj veliko jezero Luknajno, ki je ob plitvih obalah vse zaraslo s trstičjem. Tako samotno je sredi samih gozdov in pravi raj za vodne ptice. Znano je kot rezervat divjih labodov.

Ustavili smo se v Mikolajkah, v majhnem mestecu ob severnem robu enega številnih dolgih zalivov jezera Sniardwy. V malem hotelu smo se šele zavedli, da smo na kolonizacijskem ozemlju. Malo ljudi je domačinov Poljakov — Mazurov. Ostali so se naselili v Mikolajkah kakor v vsem severnem delu Mazurskega pojezerja iz vseh koncev Poljske, zlasti iz severne, največ pa iz okolice Wilma in drugih poljskih naselbin onkraj sedanje meje. Novi kolonisti so zamenjali nemško prebivalstvo, ki je pobegnilo. Nekaj jih je tudi ostalo, v glavnem starejši. Ta izmenjava prebivalstva je povzročila seveda v začetku dokaj zmede v gospodarstvu. Mi smo dobili vtis, da je to že mimo. Kraji, ki že stoletja ali sploh nikoli niso bili poljski, so danes po narodnosti bolj poljski kot je vzhodno Podlasje. Vzhodna Prusija je izginila. Teritorialna ost nemškega imperikalizma proti vzhodu je odžagana, bi nemara rekel kdo, ki je bolj „geopolitično“ mastrojen. Presenetljiv uspeh komaj iz ruševin vstale Poljske! Sicer pa — sem pomislil — Poljaki v kolonizaciji niso novinci. Čuden, nekam mučen vtis sem imel, če sem se spomnil v kako zgodovinsko usodni pokrajini sem.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

Miran Ogrin

SIRIJA —VRATA BLIŽNJEGA VZHODA

Rahel dež je zasipal zemljo, ko smo odpluli iz Reiruta proti Latakiji. Kmalu so bile za nami visoke, s snegom pokrite gore Libanona, pred nami se je razgrnila razmeroma nizka obala Sirije. Le še nekaj ur vožnje in naš „Titograd“ se bo po trinajstdnevni borbi z valovi končno usidral v prvi in tudi največji Iuki Sirije — starodavni Laodiceji.

Latakija, ki leži le nekaj kilometrov stran od nekdanje prestolnice Selevicov: Laodiceje, je kaj skromno pristanišče, saj so ga začeli graditi šele pred leti. Večji del sirijske trgovine gre za sedaj še preko Reiruta, glavnega libanonskega pristanišča, vendar pa leži to mesto nekoliko stran od največjih mest severne Sirije. Zato so se v Da-

masku odločili, da bodo zgradili Latakijo. To bo bodoče okno Sirije v svet.

Pravzaprav v tem mestu, ki ima le kakih 50.000 prebivalcev, za sedaj ni kaj posebnega videti. Od spominov na slavno preteklost ne moreš živeti, saj je bolj zanimivih mest v Siriji kar na pretek. Zato se navadno vsakdo takoj odpravi naprej, proti 180 km oddaljenemu Alepu. Ta se šele ziačenja prava Sirija. Latakija je namreč tipično levantsko mesto — kot jih je toliko v vzhodnem Sredozemlju — medtem ko ima Alepo že pretežno arabski značaj.

Zgodovina je tu pomešala femite s Turkomani, Čerkezi, Turki, Kurdi, Armenci — kdo vse tukaj ni pustil svojih sledov — vendar pa čutiš na

vsakem koraku, da si že na arabskih tleh. Vs5 spominja na to: «d arhitekture do pestrih noš. ki jih. še nosijo tod.

Prav zato je Alepo tako zanimiv. Damask je lepši in večji, saj šteje okrog 500.000 prebivalcev, pa tudi zanimivejši je, vendar moraš v Alepo, če hočeš spoznati Sirijo. To zveni nekoliko neprepričljivo, saj je Damask prestolnica Sirije. Upoštevati pa moramo, da je bil Alepo vse do prve svetovne vojne znatno večji od Damaska in da je to prednost obdržal vse do druge svetovne vojne, ko ga je nekdanje prestolnica Omajadov prehitela.

Toda Alepo je še vedno največje industrijsko središče Sirije. Tu je tudi žitnica Sirije in tu so nedavno ustanovili tudi drugo univerzo Sirije. Alepo ima zato vse značilnosti velikega mesta, vsaj za arabske pojme, saj šteje okrog 400.000 prebivalcev, torej toliko kot naš Zagreb.

Komaj sem si za silo ogledal to severno prestolnico Sirije in obiskal starodavno citadelo, že me je nekaj gnalo naprej. Če hočeš doživeti pravo Arabijo, potem moraš na jug v puščavo.

Mesta so sicer zelo zanimiva, vendar ne dajejo prave slike arabskega sveta. Doživetja so le v puščavi, na brezmejnih površinah, ki jih obrobajo le sončni vzhodi in zahodi. V mestih, še tako zanimivih, se vedno dolgočasiš, saj od spomenikov slavne preteklosti vendar ne moreš zahtevati, da bodo potešili tvojo radovednost.

Zato sem že naslednjega dne obrnil hrbet Alepu. Najprej sem se podal proti dolini reke Evfrat, da bi videl to, v zgodovini tako pomembno reko, da bi lahko občudoval žitna polja Sirije in užival v prvih pomladanskih barvah. To ni reka takšnih dimenzij kot naša Donava, čeprav jo po dolžini prekaša, vendar pa je za Sirijo izredne važnosti. V Damasku in Kairu se že bavijo z načrtom, da bi na obeh straneh te reke EiaSelili milijon egiptovskih kmetov. S tem bo severna Sirija silno mnogo pridobila, saj se bo težišče Sirije premaknilo s črte Alepo—Damask na črto Alepo—Evfrat. Dolina Evfrata pa bo postala nova žitnica Sirije.

Še s (svežimi vtisi sem se potem odpeljal proti Damasku. To je bila res zanimiva pot, saj smo prišli južno od Homsa celo 1300 metrov visoko, torej do roba Antilibanona. Vendar pa o snegu tudi v tej višini, čeprav smo bili razmeroma daleč za morjem, ni bilo niti sledu.

Ze od zgodnjega jutra so avtobusi in kamioni, naloženi z najrazličnejšim blagom, drveli na vse strani. Cesta Alepo—Damask je namreč glavna prometna žila Sirije. Tu leži prometna os Sirije, saj se v tej deželi skoraj ves promet odvija v poldnevniški smeri. Nekaj deset kilometrov od te ceste proti vzhodu, začenja že prava puščinja, kjer ni več nobenega rednega prometa, nobenih večjih naselij.

Nizki gorski venec, ki nas spremlja od Alepa in ki nam zastira pogled proti vzhodu, je pravzaprav rob, do kamor še segajo človeška naselja. Za tem vencem živijo še nomadi, beduini, ki se

s svojo drobnico selijo iz kraja v kraj. Le pozimi, ko je dovolj vode, se drže večinoma na enem mestu.

V tem času pade tudi v Siriji precej dežja, vsaj v obmorskem pasu in v bližini visokih gora. Zemlja je tedaj včasih tako razmočena, da ne moreš s ceste niti za korak. To je za arabske pojme zima, za nas pa je april. Toda brez tega blata bi v Siriji no sejali in ne želi pšenice. Tudi v naši Vojvodini je ne bi.

Blato, ki ga gaziš pozimi v Siriji, je torej blagoslov te dežele. Le kaj bi dali južneje, v Jordaniji, če bi bile njihove steze tako na debelo pokrite z blatom kot okrog Damaska in Alepa. In kaj bi dali, če bi imeli recimo v Amanu vsaj 400 mm padavin, toliko kot jih ima severna Sirija.

Voda. to je tista čudežna tekočina, ki ustvarja življenje v puščinji. Sonca je namreč v Siriji več kot preveč. Šele v Arabiji se pravzaprav do dobra zaveš, kaj je voda. Ni nujno, da bi bila čista kot pri inas, včasih ustvarja že talna voda čudeže. Najbolj značilen primer za to je Palmyra. To je zelenica, ki se ima za svoj obstoj in sploh svoje življenje zahvaliti le talni vodi, ki se po dolgih podzemskih kanalih, ki jih ščitijo pred izhlapevanjem. zbere prav na področju te zelenice.

Takšna zelenica je tudi kotlina, v kateri leži Damask. Ni čuda, če so si stari arabski pisatelji predstavljali, da je Damask podoba raja. In po pravici. Za Arabca, ki prihaja z juga, recimo iz Saudove Arabije ali pa iz Jordanije, je to čudovit fenomen. Celotni Evropejec, ki je vaju lepo obdelanih vrtov, zelenih polj, košatega drevja, strmi.

Prav ko se je že zdelo, tla nas bo divji svet res popolnoma pogoltnil, se je začela nenadoma odpirati bogata damaščanska ravnica: Ghuta. Vse se je lesketalo v soncu in vodi, povsod je klilo novo življenje! Slabotno grmičevje so zamenjale mogočne platane, iti govedo se je paslo na obeh straneh ceste. Tu je zemlja tako dragocena, da so zgradili vasi ma robu kotline, v kotlini sami pa so stisnjene kot škatlice. Zemlja je tukaj zlato.

Takšne zelenice, kot je damaščanska, ni jm vsem Arabskem polotoku. V tej oazi živi namreč okrog pol milijona ljudi. Baje je imela tudi Palmyra v dobrih starih časih, pred 1800 leti, ko je bila na višku, nekaj sto tisoč prebivalcev, toda ta kraljica puščinje je živela predvsem od trgovine med Vzhodom in Zahodom, med sredozemskimi pristanišči in mesti ob Evfratu in Tigrisu. Palmyra je bila trgovsko središče sredi puščinje. Damask pa je več, to je tudi kulturno središče Sirije.

Nekdaj — od 661. do 750. leta po našem štetju — so tu stolovali mogočni Omajadi, pozneje pa je postal prestolnica arabskih kalifov Bagdad. Toda v Damasku je še vedno veliko ostankov stare slave. Zato velja to mesto pri muslimanih za sveto.

Zdaj je Damask le še glavno mesto severne pokrajine Združene arabske države. Vendar pa zaradi tega utrip mesta ni popustil. Sirija gleda

z zaupanjem v bodočnost. Ta dežela je po svojih izkušnjah mlada, po svoji zgodovini in tradiciji pa več tisoč let stara. Stara in občudovanja vredna je, ko strmiš v spomenike njene slavne preteklosti, mlada in polna impulzov, ko zagledaš ta mladi arabski svet, tako živ in dinamičen.

To so kontrasti, tako značilni za ves arabski vzhod. Tu smo ina klasičnih tleh muslimanske pa tudi krščanske kulture, tu pa smo tudi na pragu novega življenja. Zato bo Sirija vedno zanimiva. Staro in novo gre namreč vstric, kakor da bi bilo za zmerom povezani).

Tu nismo le na stičišču starega in novega, marveč smo tudi ina robu puščave. Od te se v Siriji nikoli popolnoma ne ločiš. Ves čas od Alepa do Damaska lahko opazuješ, kako puščava pritiska na zahodni, obdelani rob Sirije. Tu se človek že od pamtiveka bori s peskom.

Medtem ko se baje v Afriki površina Sahare stalno širi na škodo obrobni pokrajin, pa so v Siriji potisnili mejo puščave za več deset kilometrov proti vzhodu, torej nazaj. Tam, kjer do prve svetovne vojne sploh ni bilo stalnih človeških naselij, so zdaj razmeroma bogate vasi. Človek je torej naravi iztrgal nekaj, kar se je že zdelo izgubljeno. Kot v Nizozemski.

Seveda je človek uspel le tam, kjer narava ni bila preveč trdovratna, le tam, kjer pade vsaj 200 mm dežja na leto. Za primer navajam, da pade v Damasku na leto okrog 220 mm padavin, torej toliko kot v Aleksandriji, medtem ko jih dobi Palmyra le 100 mm. Seveda je v Siriji, razen v ozkem obalnem pasu, življenje možno le tam, kjer zemljo umetno namakajo. Za to so najidealnejši pogoji v dolini reke Evfrat.

Melioracije reke Orontes, ki se izliva v morje v bližini starodavne Antiohije, bo dala Siriji kakih 50.000 ha nove plodne zemlje, vendar je to malo v primeri s tem, kaj bodo dobili z izkori-

ščanjem Evfrata. S tem bodo v Siriji ustvarili novo populacijsko središče. S tem bo dobila Džezira, dolina Evfrata, nov pomen. Na realizacijo takih načrtov seveda takrat, ko je bila Sirija še francoski mandat, še mislili niso. Zdaj pa ima vse možnosti, da se ti načrti uresničijo.

Kdo bi si bil mislil pred vojno, ko so Sirijcem še rezali kruh tujci, da je bodočnost Sirije v melioraciji doline Evfrata. Oronta. v kolonizaciji Džezire — to je pokrajina med Evfratom in turško mejo — in ne več v trgovini? Sirija je že rešila problem prehrane, saj sedaj že redno, če je le normalno leto, izvažajo pšenico.

To je velik uspeh, posebno če pomislimo na to, da je večji del Sirije puščava. Z novimi površinami bodo še povečali žitni fond. In tako bo Sirija — Arabci ji pravijo Surie — spet postala žitnica Bližnjega Vzhoda, kot je bila to že za Rimljanov. V Latakiji so medtem že zgradili ogromne silose, v katerih bodo lahko hranili žito ali pa ga po najkrajši poti matovorili na ladje.

Zdaj ni v Siriji ne Rimljanov ne Bizantinцев ne Mamelukov ne Turkov, pa tudi Francozov ne. Turki so odšli leta 1918, Francozi pa leta 1946. Zdaj je Sirija z Egiptom Združena arabska republika. To je začetek združevanja Arabcev pod eno streho, začetek nove dobe v zgodovini Arabcev. Od Maroka do Omana in Zanzibarja sega arabski svet. Na tem ogromnem prostoru živi okrog 80 milijonov Arabcev.

Medtem ko je tekla ta razgovor z našimi študenti, smo že prispeli v predmestja Damaska. Za nami je bila sedemurna vožnja iz Alepa, pred nami pa se je odprla najlepša avenija Damaska — Šari Ragdadi, Bagdadska ulica. Še nekaj sto metrov pa bomo sredi starodavnega Damaska. Zgodovinarji trdijo, da je to poleg Jerihe najstarejše stalno naseljeno mesto na svetu. Zame pa je eno najlepših mest arabskega sveta.

Lojze Gosar

Pomen talne vode za gospodarstvo

V zadnjih letih se je tudi pri nas pokazala potreba po proučevanju talne vode, njenega gibanja in pomena za preskrbo mest in vasi z vodo ter vpliva padavin na stanje talne vode. Za to gre, da ugotovimo kakšne so v posameznih predelih zaloge talne vode, in koliko je lahko iz zemlje izčrpamo, ne da bi se zaradi tega njen nivo na širšem področju znižal, kar bi imelo neugodne posledice in le za preskrbo z vodo ampak tudi za prst in vegetacijo, ter bi povzročilo sesedanje tal (na primer Ljubljansko barje).

Problem preskrbe z vodo je pomemben zlasti za velika mesta in predvsem za aridna področja, kjer imamo ponekod opraviti z arteškimi zalogami talne vode. Proučevanje talne vode in njene odnosa do množine padavin in do hidro-

loškega ciklusa vobče se je razvilo zlasti v ZDA. Pri nas preskrba s talno vodo še ne povzroča velikih težav. Vendar se v vedno večji meri pojavlja potreba, da se njene lastnosti in njena zveza z rastlinsko odejo ter njen odnos do regulacijskih ukrepov vsaj do neke mere zanesljivo doženejo. Resnica je namreč, da se v takih rečeh marsičesa zavemo šele ob izkušnji, ko se nam začenja nepravilno ravnanje s prirodnimi bogastvi i maščeavati.

Talna voda je naravna dobrina, od katere je velik del prebivalstva neposredno odvisen (preskrba mest in ravininskih naselij s pitno vodo). V ZDA so se lotili sistematičnega proučevanja talne vode, ker so jih k temu prisilile zle posledice dosedanjega nekontroliranega ravnanja s

talno vodo. Izdali so tudi že knjigo, ki obravnava probleme podtalnice v vseli ameriških državah. (Harold E. Thomas: „The conservation of ground Water“).

Voda je enako kot prst ter rastlinski in živalski svet naravna dobrina, ki se redno obnovlja. Dež in sneg obnovljata površinsko tekočo vodo pa tudi podzemno vodo, ki vzdržuje vodnjake in izvire. Naravne zaloge vode so omejene po času in kraju enako kot druga prirodina bogastva. V zadnji dobi pa se je poraba podzemnih zalog voda, ki so omejenega obsega, zelo povečala. Ker je moderna družba postavila tako velike zahteve na naravne zaloge vode, je narasla tudi potreba, da se te zaloge ohranijo. Za to, da bi inogoli s (pametno uporabo in zaščito vode vplivati na njen razvoj, pa potrebujemo veliko podrobnih podatkov in tehničnega znanja. Sedaj namreč še niti približno ne vemo, kolikšne so sploh podzemne zaloge vode, niti koliko je izčrpamo iz zemlje in tudi ne, kako vpliva črpanje podtalnice na njene zaloge.

Pomanjkanje podtalne vode se navadno pojavlja tam, kjer so iz zemlje izčrpali velike količine talne vode (vodovod, industrijske naprave itd.). Tudi druge dejavnosti (poglobitev rečnih strug, regulacije) spremenijo zaloge talne vode včasih človeku v korist, še večkrat pa v škodo. Vse te spremembe, ki so se v zemlji dogajale so bile skoraj vedno take, da jih vnaprej nihče ni slutil. Harold E. Thomas jih je razdelil v naslednje tipe:

1. V nekaterih primerih je dotekanje padavinske vode v podzemlje veliko manjše od njene porabe. Zato so bile marsikje v kratkem času izčrpane zaloge vode, ki so se nabirale desetletja in celo stoletja. Vendar pa se to dogaja le v bolj sušnih krajih, kjer padavine ne zadoščajo potrebam človeka, ki porablja več vode, kot se je more obnovljati, zaradi česar se zaloge podzemne vode postopoma izčrpavajo.

2. Večkrat začne pri črpanju primanjkovati vode zato, ker se talna voda, ki je je sicer dovolj, ne more tako hitro premikati skozi plasti proda itd., da bi sproti nadomeščala izčrpane količine vode. V takem primeru torej ni vzrok pomanjkanje premajhne zaloge talne vode. Vendar smo prisiljeni črpati vodo iz vedno večjih globin, v neposredni bližini vodnjaka, kar povečuje stroške črpanja in se vodnjak končno lahko tudi izsuši. Vode torej primanjkuje le v neposredni bližini vodnjaka, ne pa na celotnem področju.

3. V tretjem primeru opazamo neposredno zvezo med bližnjimi površinsko tekočimi vodami in vodo, ki jo črpamo v vodnjakih. Za naše razmere prideta v poštev predvsem drugi in tretji primer.

Nekatere gospodarske dejavnosti, ki nimajo nikake zveze s črpanjem talne vode, vplivajo kljub temu na njeno količino v zemlji. Pri namakalnih in izsuševalnih delih, na primer se da vplivati na zalogo talne vode v zemlji tako, da se ta poveča ali pa zmanjša. Z namakanjem se je ponekod zaloga talne vode povečala, zaradi česar so

postala dobra poljedelska zemljišča zamočvirjena, drugod pa so z izsuševanjem zmanjšali količino talne vode na škodo obdelovalne zemlje ali pa preskrbe mest z vodo. Človek vpliva na zalogo talne vode tudi z jezovi in z zaščitnimi nasipi proti poplavam.

Največja sprememba, ki so jo ljudje povzročili v pokrajini, je v tem, da so spremenili prirodni gozd in travne površine v polje in v obdelano zemljo. Ta sprememba je zelo vplivala na plast prsti, kar marsikje vidimo na zemljiščih, ki jih je razjedla erozija in je bila rodovitna prst odnesena. Ta izgubljena prst sedaj sestavlja sedimente na dnu jezer, jezov in oceanov. Čeprav lahko merimo učinke te človekove dejavnosti v milijonih ton odnesene prsti, so ti le malenkost v primeri z naravnimi silami, ki so v geološki Mi času napravile tako velike spremembe na zemeljskem površju.

Talna voda nastane iz padavinske vode, ki pronica v tla ali pa iz vode, ki pronica v zemljo iz bližnjih rek in potokov. Z zaježitvijo visokih voda vek, lahko povečamo zaloge talne vode s tem, da inapeljemo naraslo vodo na propustne površine, kjer hočemo zvišati nivo talne vode. Na ta način tudi izkoristimo vodo, ki bi drugače odtekla in drugod morda tudi povzročala škodo.

Rastlinstvo poveča v mnogih primerih infiltracijo padavinske vode. Taroški Tilomas navaja, da je bila infiltracija na terenu, zaraslem s travo, 50% večja kot na bližnjih neporaslih površinah. Povečana infiltracija je bila (> do 8 krat večja od količinske vode, ki se izgubi zaradi transpiracije rastlin. Seveda je izdatnost transpiracije zelo odvisna od vrste rastlin. Posebno gozdovi izčrpajo iz zemlje zelo veliko vode in običajno se na terenu, ki ga pogozdimo, kmalu zniža nivo talne vode. Za pokrajine s sorazmerno suhim podnebjem, in kjer primanjkuje vode, so najugodnejše tiste vrste rastlin, ki porabijo zelo malo vode, tudi če je veliko na razpolago in istočasno dobro varujejo teren pred erozijo. V nekaterih v lažnih pokrajinah pa nasprotno predstavlja visok nivo talne vode veliko oviro in je zaželeno, da ga znižamo. Znano je, da zasajajo evkaliptuse na močvirnih področjih prav zaradi tega, ker je pri njih transpiracija izredno velika.

Na opisani način se dá zmanjšati površinski odtok padavinske vode in povečati vpijanje vode v zemljo. Marsikje so tako povečali kapaciteto vodnjakov in izvirov. Večkrat pa se ne dá tako lahko povečati vpijanja vode in zmanjšati njenega površinskega odtoka. Vsaka rastlinska odeja potrebuje vode, in v nekaterih primerih se porabi za to precejšen del padavinske vode. Prav zaradi tega se ponekod kljub zmanjšanemu površinskemu odtoku, povečani infiltraciji vode in vlažnosti prsti, zaloge talne vode vendar niso znatno povečale.

Pri ravnanju s talno vodo je potrebno, da stalno pazimo, kakšne utegnejo biti posledice raznih ukrepov (regulacije, namakanje itd.). Seveda je za to potrebno imeti točne podatke o

količinah padavin in o izhlapevanju. Na splošno še sedaj izkoriščamo talno vodo, ne oziraje se na njene množine in rezerve. Pri izkoriščanju površinskih voda so kmalu prišli do tega, da so njene količine omejene. Najprej se je to pokazalo v aridnih pokrajinah, kjer primanjkuje padavin. Veliko pozneje pa so spoznali, da so v teh pokrajinah prav tako omejene tudi količine talne vode. V nekaterih vlažnih pokrajinah se to še ni pokazalo v omembe vrednem obsegu.

V hidrološkem ciklusu je podtalnica voda. ki je v zemlji, pod površjem. Optimalna izraba talne vode pa inaj ne bi presegala njenega prirodnega obnavljanja. Marsikje bi lahko izčrpali veliko večje količine kot pa jih sedaj porabimo. Fvjer pa talne vode primanjkuje, bi lahko umetno ustvarjali podzemske zaloge na način, ki sem ga že zgoraj omenil. S talno vodo bi torej lahko delali podobno, kot ravnamo s površinsko tekočimi vodami. Uspešno ravnanje s podzemskimi zalogami vode pa zahteva podrobno poznanje podtalnice, kot ene faze hidrološkega ciklusa, padavin in temperaturnih razmer na določenem področju kakor tudi vlažnosti tal. Ako ne bi upoštevali vseh činiteljev v pokrajini in bi ne gledali na to, uvažali določene ukrepe, bi verjetno dosegli le enostranske rezultate. Ponekod se z ukrepi za ohranitev prsti varuje tudi talna voda, drugod škodujejo ukrepi za ohranitev podtalnice prsti in obratno, možno pa je tudi, da take medsebojne odvisnosti ni, marveč imajo posamezni ukrepi Is cisto določen neposredni učinek.

Pri raziskavi vodnih virov, in njihov i uporabi se povsod hudo občuti pomanjkanje hidroloških podatkov. Potrebne so predvsem raziskave o količinah vode, ki se giblje v vsaki fazi hidrološkega ciklusa. Potreba po podrobnejših podatkih o talni vodi je posebno velika tam, kjer so v teku velika dela za vodnogospodarsko osnovo posameznih povodij. Pri nas so skoraj povsod podatki o talni vodi tako maloštevilni, da ni mogoče izrednoti^i zalog in kapacitete podtalnlce. zaradi česar se ta marsikdaj zanemari pri regulacijskih in drugih načrtih.

f % *

Pri konservaciji vseh obnovljenih prirodnih bogastev ima voda delež tudi v tem, da ohranja druge vire (prst, vegetacija itd.). Resnična konservacija prirodnih virov zahteva uravnotežen program dela, pri katerem so upoštevana vsa naravna bogastva na določenem področju. Imeti moramo torej na razpolago podrobne podatke (agronomske, gozdarske, pedološke). Večje posplošitve, pri katerih ne bi upoštevali tudi podrobnosti na samem terenu, bi bile pri izvajanju načrtov zelo škodljive.

V večini semiaridnih ali aridnih pokrajin je voda eno izmed odločilnih naravnih bogastev. Od vode je tu odvisno, kje so skrajne meje za izrabo drugih prirodnih bogastev. Posredno sta torej od vode odvisna tudi gostota prebivalstva in življenjski standard, ki je dosegljiv v teli pokra-

jinah. V vlažnih deželah preskrba z vodo seveda še daleč ne bo kmalu povzročala večjih težav. V teh pokrajinah se presežek vode neizrabljen izteka v morje. Vendar se Lahko celo tu pojavi kdaj pomanjkanje vode, bodisi zaradi nepravilnih ukrepov ali zaradi pretiranega črpanja vode. V večini vlažnih pokrajin bi lahko zaloge vode veliko bolj izrabljali, ne da bi s tem škodovali tudi drugim prirodnim bogastvom, ki so od vode odvisni.

Vodo, ki je primerna za industrijsko ali javno uporabo dobivamo iz potokov, rezervoarjev, vodnjakov, izvirov itd. Ti viri pa bodo stalno imeli vodo le, dokler jih padavine obnavljajo. Seveda doseže te površinske in podzemske rezervoarje le del padavinske vode. Ostali del se povrne v ozračje z izhlapevanjem iz prsti, vodnih površin itd. in po transpiraciji skozi liste rastlin.

* * *

Dve osnovni sili, ki obnavljata kroženje vode v hidrološkem ciklusu, sta sončna energija in privlačnost zemlje. Težnost ni odločilna samo za padavine, ampak tudi za površinsko in podzemsko pretakanje vode. V tleh pa je večkrat privlačnost med molekulami močnejša od težnosti. Učinkovitost sončne energije pri dovajanju vode v atmosfero se spreminja od časa do časa in od kraja do kraja, toda ta sila deluje stalno na vso dosegljivo vodo. Voda lahko izhlapi, kakor hitro doseže zemljo ali pa že prej (vroče puščave), lahko prehaja v ozračje iz snega in ledenikov pri temperaturah, ki so daleč pod ničlo in prehaja v zrak po rastlinah. Sončna sila sega torej s svojim vplivom do tiste globine, kamor segajo korenine, kjer pa ni vegetacije do tam, kjer še cirkulira zrak.

Hidrologija obravnava vse faze hidrološkega ciklusa. Vsaka od teli faz je tako kompleksna, da je hidrologija nujno navezana na meteorologijo, pedologijo, geologijo, biologijo, gozdarstvo in agronomijo.

Vemo, na kako različne načine lahko voda potuje v hidrološkem ciklusu glede na različno geografsko širino, nadmorsko višino itd. Od padavinske vode, ki se vpije v zemljo, je nekaj izhlapi, del jo vpijejo korenine rastlin, nakar pride po transpiraciji v ozračje. Del vode morda odteče v nižje plasti, kjer se priključi talni vodi ali pa zapolni praznine in razpoke v relativno nepropustnem materialu. Od vode, ki se priključi talni vodi, se del giblje nadalje horizontalno, dokler ne pride spet na površje, nekaj je pride na dan v obliki izvirov ali jezer, del talne vode pa se direktno izteka v vodotoke ali morja. Od vode, ki prihaja v vodotoke, se del zbira v jezerih ali umetno napravljenih rezervoarjih, del vode porabi obrežno rastlinstvo, nekaj je pronica navzdol in se priključi podtalnici, ostala voda pa se izliva v morje. Z izhlapevanjem vode v oceanih je torej hidrološki cikel zaključen.

V hidrološkem ciklusu s> reke pravzaprav neke vrste razbremenilniki, ki odvajajo odvisno

vodo, ki ni ostala v jezerih, v podtalnici in ki ni izhlapela. Toda ko voda pride do vodotokov, še vedno lahko izhlapi ali pa pronica v tla skozi dno struge.

Velike razlike v zalogah talne vode ter različni značaj vodotokov niso odvisni samo od izdatnosti padavin in drugih klimatskih faktorjev, ampak tudi od razlik v sestavi tal in kamemite osnove, do katere ima voda še dostop. Ponekod prst lahko vpija tudi pri velikih nalivih, drugod pa zaradi nepropustne osnove ali zamrzlih tal ne morejo ponikniti v tla niti manjše količine padavin, zaradi česar potoki neprimerno hitreje narastejo in povzročajo poplave.

Po vsem svetu raziskujejo, kakšne so zaloge rud in ostalih prirodnih bogastev v zemlji. Kljub temu je še vedno zelo težko zanesljivo določiti njihov obseg. To velja za tako imenovana neobnovljiva prirodna bogastva. S talno vodo pa je to vse drugače. Voda je razen v redkih primerih (arteški studenci) prehodna dobrina, ki je ne moremo prihraniti za bodočnost, tudi če je sproti ne uporabljamo. Izraba vodnih zalog ne pomeni liujno, da s tem manjšamo njene rezerve. V večini primerov uporabljamo namreč vodo, ki bi drugače nadaljevala neprekinjeno svojo pot v hidrološkem ciklusu in bi končno prešla v ozračje ali v oceane. Ker so vodne rezerve obnovljive in premakljive, se tudi razpoložljive količine vode na določenem mestu stalno spreminjajo in pri proučevanju njenih količin naletimo na prav tako komplicirane probleme kot pri antropogeografiji.

Količina vode v hidrološkem ciklusu ni stalna.

ampak se spreminja od časa do časa in od leta do leta. Iz dolgodobnih opazovanj se dajo do neke mere dognati meje za izrabo razpoložljivih količin vode v določeni pokrajini. Prav tako je le na podlagi daljših opazovanj mogoče ugotoviti, v katerih področjih stalno primanjkuje vode in kje je to glavna ovira za gospodarski razvoj določene pokrajine.

Problemi, na katere zadenemo pri obravnavanju vodnih rezerv, so v bistvu podobni problemu pri proučevanju drugih prirodnih pojavov, na primer erozija. Pri proučevanju zalog prirodnih bogastev (v tem primeru podtalnice) moramo raziskati predvsem dvojje: prvič dejansko stanje zalog in gruč vzroke, ki so do tega stanja privedli. Če na primer v neki pokrajini primanjkuje talne vode, moramo najprej vedeti, ali je tega krivo pomanjkanje naravnih zalog vode ali pa človeško delovanje (pretirano črpanje itd.). Šele ko smo si glede tega na jasnem, lahko uspešno izberemo ukrepe, s katerimi naj bi to stanje izboljšali.

O poml) a uredništva: V članku opazimo, da se uporablja za talno vodo več sinonimnih izrazov. To nas ponovno opozarja, da je tudi hidrološko izrazje pri nas še vedno premalo prečiščeno. Uredništvo je terminološko stran sestavka namenoma ohranilo tako, kot jo je označil javtor. Pač pa želimo to vprašanje sprožiti v okviru naše stalne rubrike „Zemljepisno izrazje in imenoslovje“ že v prihodnji številki. Zato vabimo k sodelovanju.

Stane Košnik

Letalski promet v Sovjetski zvezi

Za tako obsežno ozemlje, kakor je Sovjetska Zveza, je letalski promet pglavitne važnosti. Zaradi posebnih geomorfoloških in klimatskih svojstev (na primer rasputica ob dežju in topitju snega ter veliko prahu poleti) je gradnja cest težka, na drugi strani pa gradnja železnic zelo draga. Pri vsem tem je treba računati še na ogromno izgubo časa, ki nastane pri potovanju z vlakom ali avtobusom zaradi velikih razdalj med posameznimi kraji. Tako iz Moskve potujemo v Tbilisi z vlakom 72 ur, v Taškent 104 ure, v Vladivostok 142 ur in v Peking 186 ur. Z letalom samo 7 do 12 ur v Tbilisi, 12 do 15 ur v Taškent, 32 ur v Vladivostok in približno isto v Peking. Če si izberemo reakcijsko potniško letalo, prihranimo še tretjino časa. Marsikatera področja republike so preje spoznala letalo kakor vlak ali avtomobil, saj se v najbolj oddaljenih predelih bolj splača zgraditi letališče kakor pa železniško proggo.

Promet vzdržujejo v glavnem letala domače

proizvodnje in to II—14 (18 sedežev) in II—14M (24 sedežev), ki sta uporabna za daljše polete. Iljušini—12 (21) in II—2 (15 sedežev) sta bolj lokalni letali. V zadnjem času je prišlo v promet več letal tipa Tupoljev (TU—4) s 550 miljami na uro. V obrobnih predelih Evropskega dela Sovjetske Zveze izpopolnjujejo letalski promet letala SAS (Skandinavska letalska družba) in Finske letalske družbe. Vozijo na relacijah: Stockholm—Riga, Helsinki—Moskva, Varšava—Moskva, Helsinki—Leningrad itd. Madžarska, Albanija in Bolgarija nimajo s SZ svojih zvez, temveč jih vodijo Rusi sami. Moskva vzdržuje direktne zveze preko meja z mesti: Helsinki, Stockholm, Kjebenhavn, Berlin, Varšava, Dunaj, Tirana, Sofija, Beograd, Kabul, Peking in Pjongjan (severna Koreja).

Vzporedno s sibirsko železnico poteka najdaljša proga Aero flota iz Moskve preko Kazana—Sverdlov ska—Oniska—Novosibirska—Krasnojarska—Irkutska—Cite v Habarovsk. Proti Kazanu

V Sovjetsko Centralno Azijo vodijo tri proge: od Kavkaza preko Bakuja in Krasnovodsk,a, od Urala preko Uralska in Aktjubinska, ter južne Sibirije preko Akmolinska in Semipalatinska. Število poletov ina dan se giblje od 6 do 20.

A hand-drawn map on a grid background showing a route from Moscow to Peking. The route is marked with points: MOSKVA, VEREYEVSK, ORESK, NOVOSIBIRSK, and KURUTSK. The map includes concentric circles representing distance from Moscow, numbered 1 through 11. Other cities shown are Tbilisi and Tashkent. The word 'PEKING' is written at the bottom right.

Karta izohron za reakcijska potniška letala

Deset najbolj prometnih letališč Rusije tvori letalsko mrežo, ki se more meriti z evropsko. Največje letališče je Moskva, ki mič ne zaostaja za nekaterimi evropskimi letališči. Ne zaostaja po številu potnikov ne po velikem hrušču, saj vsak teden odpremita civilni letališči Vnukovo in Bukovo 1752 letal. Drugi je Kazan s 453 zvezami

Števil« dnevnih zvez z Moskvo

Vsako mesto z več kot 500.000 prebivalci ima svoje letališče in je vključeno v letalsko mrežo. Zelo malo je mest, ki imajo 200.000 prebivalcev in iso brez letališča. Nekatera, ki so na programu voznega reda Aeroflota, vseeno nimajo rednih zvez. Tak primer je Petrozavodsk, glavno mesto Karelo-Finske republike, ki je leta 1956 nazadovala v avtonomno republiko in pri tem tudi izgubila redne letalske zveze, ki vodijo proti Murmanskju. To mesto ima 14 zvez na teden.

VIR

16

METODIČNI PRISPEVKI

Darko Radinja

ZA IMPLICITNO GEOGRAFIJO

(Severna Evropa — primer komparativne metode v geografskem pouku)

Za sedanja prizadevanja v naši stroki je značilno, da skušamo geografskemu pouku poiskati pravzaprav movo težišče. V vsebinskem pogledu je bistvo morda v tem, da skušamo napraviti najprej nekakšen izbor geografskega inventarja, geografskega dokumentarija. Izbor, ki naj zmanjša memorativno funkcijo geografije, oziroma izbor, ki naj zagotovi interpretaciji geografskih dejstev, pojavov in procesov ustrezno vlogo. Skratka, vrednotenje geografskih pojavov in procesov, njihovo razumevanje in osvetljevanje vzročnosti naj nudi pogoje za ustvarjanje sicer enostavnih, pa zato preglednejših in trdnjših kompleksnih geografskih predstav. Mogli bi reci, da želimo v geografski vzgoji podčrtati čedalje bolj njeno intelektualno funkcijo. Za tako izobrazbeno in vzgojno funkcijo geografije so zlasti ustrezne učnovzgojne metode, ki jih predvideva tudi reformirani zvezni program za geografijo (seminarsko delo, skupinske vaje, aktivno delo učencev in podobno).

Seveda ee morajo te sodobne tendence geografske vzgoje zrealiti najprej že v samem ečnem programu, kasneje pa predvsem tudi v ečbenikih.

S tem namenom posredujem osnutek podrobnega ečnega programa za geografijo Evrope oziroma za njen prvi del (Severna Evropa). V ečnem programu postavljam v ospredje interpretacijo geografskih pojavov in procesov, predvsem pa osvetljevanje njihove vzročnosti in sosledja, torej ečim veče težišče na implicitni geografiji. Ker želim, da bi ta osnutek sprožil širše razpravljanje, so nekatere stvari bolj nakazane, kot dokončno izdelane, marsikje kar v obliki tez.

POLOŽAJ IN OZNAKA EVROPE

Namesto konvencionalne omejitve Evrope prikazati stopnjo sorodnosti in njene povezanosti s sosedstvom. Zlasti pa prikazati postopno spreminjanje njenih prirodnogeografskih potez proti celinskemu vzhodu in hkrati s tem osvetliti problem prirodnih meja in omejitev v geografiji v obče, z istočasnim prikazom v loge državnopolitičnih razmejitev. Na drugi strani pa s Sredozemljem prikazati prirodnogeografsko enotnost tega prostora, ki združuje robne dele treh kontinentov; vzporedno s tem nakazati zgodovinski razvoj pojma evropskega kontinenta in prestavljanje njegovega težišča. Posebej osvetliti SV Atlantik (kot intenzivno prometno ploskev, bogato ribiško področje, kot področje zalivskega toka oziroma pomembnega klimatskega središča z vremenskimi akcijskimi centri itd.) kot močan integralni del Evrope.

OSNOVNA PRIRODNOGEOGRAFSKA

KARAKTERISTIKA EVROPE

Ta naj se podaja z vzporednim družbenogeografskim vrednotenjem prirodnogeografskih potez. — Podčrtati velja zlasti ugodino lego Evrope v okviru klimatov; njen ugodni središčni položaj na kopni pohiti oziroma zemeljski obli; pestrost geološko-petrografske zgradbe tal s karakteristiko zemeljskega bogastva in enostranskim energetskim bogastvom; intenzivnost makro- in mikrorazčlenjenosti, izraziti medmorski položaj Evrope. Poudariti pa velja tudi ugodno hipsografsko razmerje evropskega površja in osvetliti hkrati intenzivnost centripetalnih vremenskih in podnebnih vplivov sosedstva, zlasti zaradi reliefne prezračenosti v vzporedniški smeri in intenzivnosti v prepletanju atlantskih in celinskih vplivov (primerjava s Sev. Ameriko). Osvetliti pestrost rečnih režimov kot rezultat podnebne in reliefne raznolikosti. Vrednotenje rečne mreže za promet, hidroenergetsko izrabo itd. Podčrtati vegetacijsko in pedološko pestrost Evrope. Osvetliti različne stopnje in oblike preoblikovanja prirodne pokrajine v Evropi.

It \ ZDELITEV EVROPE

Oznaka geografskih makroregij Evrope in njihovih osnovnih potez oziroma razlik. Pri zonalni oziroma regionalni razdelitvi Evrope podčrtati dvojno usmerjenost, dvojno lice posameznih delov kontinenta in s tem opozoriti na možnost različne razdelitve Evrope. — Severna Evropa (Baltiška Evropa. Atlantska Evropa (Zahodna Evropa) itd.

SEVERNA EVROPA

Osvetliti družbenogeografske značilnosti Fenskanije z Baltikom iz prirodnogeografskih potez tega prostora v celoti. Poudariti na primer neugodno severno lego, toda korigirano z namorskim značajem oziroma zalivskim tokom in razčlenjenostjo tega dela Evrope. Zemeljsko bogastvo teh dežel v luči njihove geološke karakteristike. Podčrtati reliefno usmerjenost ter dvoje jeder severne Evrope (atlantsko in baltiško), ki sta podkrepļeni tudi z ostalimi prirodnogeografskimi razlikami, na primer z razlikami v površju, podnebj, vodovju, vegetaciji in podobno. Severna Evropa — tipična glacialna pokrajina (poliranost reliefa, reliefne stopnje, fjordi). Osvetliti zvezo med prepogļobljenostjo reliefa in hidrografijo (hidroenergija!); zvezo med reliefnimi stopnjami in vegetacijo (gozd); med jezeri oziroma močvirji in šoto; med morenami, fluvio-glaci-

alnim gradivom, podnebjem in podzolom; med pradolinami in prometnimi potmi itd.

V sintezi prirodnogeografske oznake podčrtati, da je kljub neugodnim prirodnim pogojem ustvarjeno tu solidno gospodarstvo, z visoko stopnjo civilizacije in kulture, ki je organizirano v vitalnih, naprednih državnih organizmih. Osvetliti socialistične poteze v družbeni ureditvi skandinavskih dežel. Hkrati pa opozoriti, da je civilizacija razmeroma pozno posegla v ta del Evrope — zlasti kot primer, na kakšni stopnji tehničnega napredka so taki posegi uspešni in dovolj intenzivni: primerjava z laponskim načinom življenja in gospodarstva (odrinjeno staro ljudstvo — primerjava z drugimi starimi ljudstvi).

Intenzivnost prilagoditve človeka in gospodarskega izrabljanja pokrajine, ilustrirati na primer z redko naseljenostjo, obmorsko konoantriranostjo prebivalstva in njegovo poklicno strukturo (delež prebivalstva, kinineposredno, odvisno od agrarnih tal in podobno). Sploh prikazati način življenja v severnih krajih. Pomen mednarodne trgovine in prometa za gospodarstvo teh dežel (SAS). Naraščajoča vloga severne Evrope v nanovo se razvijajočem „ortodromnem“ zračnem prometu. Pomen tega prostora za ostalo Evropo. Intenzivno sodelovanje oziroma sploh odnos severnoevropskih dežel do mednarodnega življenja in OZN osvetliti v luči njihove gospodarske strukture.

Države (Norveško, Švedsko, Finsko) obdelati hkrati, komparativno in s poudarjanjem razlik. Poiskati najprej na primer sorodne poteze, bodisi glede na njihovo obsežnost in redko naseljenost, meridionalno usmerjenost ozemlja pa ledeniški relief in hidroenergijo, gozdnatost, obmorsko konoantriranost prebivalstva (lega in funkcija prestolnic). Najti sorodnosti v gospodarskem težišču na jugu teh dežel, dalje sorodnosti med

nekaterimi industrijskimi panogami, pa sorodnosti, ki izvirajo iz zgodovinske preteklosti in podobno.

Na drugi strani osvetliti in poudariti razlike. Opozoriti na primer na sorodnost Norveške z atlantsko Evropo in njenim izrazito pomorskim značajem (obsežna in specialna mornarica, ribolov, ribe kot industrijska surovina). Pri Švedski podčrtati njene regije: „atlantski jug“, „finsko pojezerje“, „norveški sever“. Pomen švedskega gozda in železove rude, švedskega zračnega prometa in intenzivnosti lesne industrije (papir, celuloza, montažne hiše, vžigalice in podobno). — Finska in njeni problemi politično-geografskega položaja, prometna odmaknjenost dežele in njeno gospodarstvo. Značilnosti gozdne pokrajine na Švedskem in Finskem ter letni ritem življenja v zvezi z izrabo gozda.

Danska — primer majhne države s pomembnim mednarodnim položajem (ventil Baltika, most iz srednje v severno Evropo). Spreminjajoči se položaj Danske v preteklosti (spreminjanje ekoloških pogojev Baltika, propad llanze, Kiełski prekop). Prometni položaj v luči trgovine in pomorstva. Danska — tip agrarno-kapitalistične države s posebno obliko (zadružništvo). Osnovni regiji (otoška in polotoška Danska) in težišče v otoški Danski.

Islandija — njene skupne poteze z atlantsko in severno Evropo. Naraščajoči pomen njene prometne vloge in strateškega položaja (tudi za primer, kako se z razvojem tehnike in mednarodnih sprememb prevrednoti položaj posameznih dežel) z vidnimi učinki v gospodarski poživitvi dežele, (ieotermični pojavi na Islandiji in njih gospodarska izraba (primerjava z ustreznimi deželami: Nova Zelandija in podobno). Islandski ribolov in teritorialne vode.

Mirko Avsenak

Metodični drobci

Ker je metodika trdo vsakdanje delo v našem šolskem življenju, kjer so na videz najbolj neznatne stvari pogosto najvažnejše, si oglejmo tokrat nekaj takega iz izkušenj pridobljenega drobiža.

Do orientacije prihaja naš tehnični čas skoraj izključno samo s kompasom. Ta splošna praksa ne sme ostati v šoli princip, ker mora tudi geografija vzgajati čut za naravo, če že ne drugače, vsaj s tem, da otroke opozarja, kako so na dnu vse tehnike vendarle zopet naravne sile. Pogosto se zgodi, da ni pri roki kompasa (dostikrat ga sploh na šoli ni!). Kako učencem vseeno pokazati orientacijo na podlagi zemeljskega magnetizma z mnogo bolj preprostimi sredstvi kakor je še tako navaden kompas?

Ze nekajkrat sem uprizoril zadrego med dijaki s tem, da sem izjavil po prihodu v razred, kjer bi moral razlagati to snov, da nimam kom-

pasa s sabo, da ga sploh ni na šoli ali kaj podobnega. Nato sem se pa „spomnil“, da ga lahko napravim kar sam. Niso mi verjeli — pa sem potegnil iz žepa močan magnet, izza zavihka pa večjo šivanko ter jo pred njihovimi očmi namagnetil. Nato sem vzel navadno skodelico z vodo, položil košček lesa (morda dno škatle za vžigalice) na sredo vodne površine, na ta leseni, splav pa iglo. (Posoda ne sme biti preozka, ker sicer vzboklost površine potisne splavček k robu posode, kjer postane negiben). Otroci so zijali, ko se je začela igla in z njo vred splav v rteti sem in tja ter se je nazadnje ustavil v določeni legi oziroma smeri. Po spominu iz prejšnjih ur (orientacija po soncu!) so v en glas ugotovili, da kaže igla skoraj natančno proti severu. Mimgrede sem približal speči igli magnet, da je začela divje plesati in siliti k njemu. S tem sem jim pokazal, da jo tudi v njeni mirni legi privlači

neviden magnet, ki je pač v zemlji. Drugič sem seveda isto potrdil s „pravim“ magnetom in prav ta primerjava čisto prirodnega sredstva in tehničnega aparata, ki dasta oba isti rezultat, j? gotovo v dijaku utrdila prepričanje o identitnosti naravnih in tehničnih sil. To sredstvo lahko Uporabiš na vsakem izletu.

Ko smo že pri orientaciji, pa še nekaj o praktični ugotovitvi smeri po soncu. Iver sem izpeljal orientacijo po soncu tako rekoč korak v korakom, torej „uro za uro“, od jutra do poldne in nato do sončnega zahoda, sem dal otrokom v: e to tudi — narisati. Kako? — Napravili so kartonast krog s premerom okrog 1 dm. ki naj pomeni inas horizontal, ter vrisali vanj vetrovnico. Kot novost pa sem zahteval, da napišejo ob straneh neba še ure, kdaj je sonce v tisti smeri horizonta (seveda sem moral prej z njimi ponoviti podlage, ki sem jih pridobil pri orientaciji po soncu: kdaj je sonce na vzhodu itd.). Mislim, da bi bilo v gimnaziji treba napraviti tako ploščo, ne po smereh neba, temveč po urah. ker se dijakom se tem jasno pokaže pomen loka 1 • 1 kot časovne razlike ene ure. Za osnovno šolo pridejo torej v pošteve številke 4.30. 6. 7.30. 9. 10.30'. 12, 13,30, 1-3, 16,30, 18. 19,30. Pripravic je silno enostavna za uporabo. Vedeti ti ni treba drugega, kakor koliko je ura, pa sijati mora seveda sonce. Ploščo postavim v vodoravno lego. postavim na številko, kolikor je ravno takrat ura, navpično svinčnik, prst ali palčko ter ploščo zasučen toliko, da pade senca skozi sredino plošče. V trenutku je naš mali „horizontal“ orientiran.

Sicer pa mislim, tla bi bilo treba otroke nava-jati na še bolj preprosto orientacijo po soncu. Poveš mu uro in daš nalogo, naj se orientira. Pomisliti mora. kje je sonce ob tej uri. Nato se obrne z obrazom proti soncu, razširi roko v pravi kot (videl boš od začetka vse možnosti od

60 do 150°. ker znajo biti otroci strašno nerodni in imajo slabo razvit čut za kote in smeri, celo za vertikalno in horizontalno), potem pa naj upošteva oddaljenost sončne smeri od sosednjih glav-nih strani neba. kamor mora usmeriti obe roki. Po primernih težavah se mu bo to posrečilo, ugo-tovil bo dve glavni smeri, takoj naslednji trenutek pa seveda vse. Ta način se tem bolj splača, ker je tako preprost in ne zahteva nikakih priprav oziroma naprav. Najpreprostejši načini zahtevajo največ raz i imevanja, r a v n o to pa je naš cilj pri vsakem pouku!

Pri razlagi orientacije po severnici sem po-gosto uporabljal sredstvo, ki se zdi nekaterim smešno, meni pa ne. Ker moram vendar izpeljati oziroma najti severnico po vrtenju neba okrog nebesne osi (saj dijaki le poredkom.a sami do-umejo besedni pomen „tečaja“) in sicer iz lege bližnjih ozvezdij, sem v ta namen segel poleg drugih učil po — dežniku. Odprl sem ga, zarisal ob njegovem robu v ustrezni legi Veliki voz in začel sukati dežnik, ki sem ga bil obrnil približno proti severu tako. tla ga otroci gledajo od no-tranje strani. Preti njihovimi očmi se tako v dobri minuti zvrstijo vse faze v gibanju tega ozvezdja oziroma njegovega razmerja do sever-nice — palice. Ko sem jih vprašal, ali bi sami našli palico — os. če bi slučajno odpadla, vse tlrugo pa ostalo, se jim je to še kar dobro posre-čilo. Skupno smo ugotovili, da gredo te smeri po koncentričnem ogradju dežnika, s čimer smo do-bili predstavno nebesnih poldnevnikov (seveda jim tega pojma nisem razlagal in tudi besede ne imenoval). To svojevrstno učilo je pa tudi že zaradi svoje posebne oblike ostalo otrokom trdno v spominu. (Opozarjam, tla je najbolje narisati zadnji dve kolesi Velikega voza na eno izmed koncentričnih paličic dežnika.)

Zemljepisno izrazje in imenoslovje

FIZIČNA GEOGRAFIJA — PRIRODNA GEOGRAFIJA V TERMINOLOŠKI LUČI

V slovenski geografski literaturi se oba ter-mina uporabljata kot sinonima. Prvi prevladuje, drugega pa se skuša izpodriniti češ, da je lirtv-tizem. Ako zamenjamo hrvatsko „prirodu“ za slov ensko „naravo“ potem je logično, da govorimo o naravni pokrajini in o naravni oziroma narav o-slovni geografiji. To pa se mi ne zdi posebno posrečeno.

Kljub gornjemu jezikovnemu pomisleku kolikor je res toliko umesten — menim, tla bi mesto „fizična geografija“ raje uporab-ljali izraz „prirotina geografija“. Saj je predmet tega tlela geografije prirodna po-krajina. Tudi sicer je izraz „fizična“, manj ustrezen, ker zveni preveč fizikalno, nekako v pomenu tvaren, torej tvarna pokrajina. Ako pa

razumemo ta izraz ožje, da želimo na primer z izrazom fizična pokrajina podčrtati, tla gre tu za fizično, nirtvo naravo (morda v nasprotju z ob-ljudeno) pa tudi ne ustreza, ker je sestavni del prirodne pokrajine tudi ves njen rastlinski in živalski svet.

Danes je prirodna geografija dobila pravza-prav širši značaj. Nekdaj smo namreč govorili o fizični geografiji in o bio geografiji. Slednja vključuje kot vemo, razen antropogeogra-fije tudi fitogeografijo in zoogeografijo. Ker pa se danes ta izraz vedno bolj zanemarja, mesto tega pa se postavlja v ospredje antropogeografija kot osrednji tlel takozvane biogeografije, je s tem fito in zoogeografija nehote potisnjena v ob-močje fizične geografije.

Tudi sicer nam izraz prirodna pokrajina popolnoma jasno pove, da gre tu za vso prirodo, razen seveda za človeka in njegove učinke. Torej za proučevanje take pokrajine, ki je človeška družba še ni (bistveno) preobrazila, in je zato še ohranila prvotne poteze, tako v rudnem bogastvu in v reliefu, vodovju, prsti, toda prav tako tudi v prirodnem rastlinstvu in živalstvu.

Menim torej, da bolje ustreza izraz prirodna pokrajina in prirodna geografija (prirodnogeografski) namesto fizična pokrajina in fizična geografija. J. Jesenko je že v svoji knjigi iz leta 1874 uporabljal izraz prirodno znanstveni zemljepis.

Slednjič zasledimo v naši geografski literaturi tu in tam še izraz „fizikalna geografija“. To pa seveda ne ustreza, ker celo pri sami mrtvi naravi me gre zgolj za fizikalne pojave.

Seveda pa tudi pri prirodni geografiji ne gre vselej za prirodno pokrajino. Predmet tega dela geografije ni namreč le prirodna pokrajina temveč prirodno okolje vsake pokrajine sploh, torej tudi kulturne. Prirodna geografija proučuje v vsaki pokrajini vse tiste elemente, poteze in procese, ki sestavljajo injeno prirodno okolje.

Ako gledamo le na predmet proučevanja (prirodna pokrajina — kulturna pokrajina), se nam zdi, da je med obema vejama geografije velika razcepljenost. Vsiljuje se inam vtis, da imamo pravzaprav dve geografiji, prirodno in kulturno (družbeno). To pa seveda mi v skladu z »motnostjo geografije.

Toda ne smem prezreti, da je enotnost geografije pravzaprav v aspektu. v enotnem načinu gledanja ma različne procese na zemlji, ne pa morda v omejevanju na istovetnost pojavov in procesov. Enotni aspekt je torej tisto, kar zbližuje in povezuje obe veji geografije, prirodno in kulturno in ju postavlja v njuno medsebojno sorazmerje, odvisnost im dopolnjevanje. Obe veji sta v odnosu do celotne geografije kot komponenti in rezultanta. Zato imajo le deloma prav tisti, ki trdijo, da se mora prirodna geografija bodisi v celoti ali le v injenih posameznih delih (geomorfologija, hidrografija, klimatologija in podobno), proučevati izven geografije oziroma brez upoštevanja kultunnogeografskega aspekta.

Danes mam je precej jasno, da mora kulturnogeografsko proučevanje pokrajine sloneti na izčrpnem prirodnogeografskem proučevanju. Da moramo torej dobro poznati prirodnogeografska svojstva pokrajine, ako hočemo ustvariti ma primer dobro ekomomskogeografsko študijo. — Toda kaj pa obratno?

Da, tu pa pogosto pozabljamo, da gre pri geografskih pojavih oziroma procesih za obojestransko prepletanje vplivov prirode in človeške družbe, za kompleksno prepletanje. In da je treba tudi prirodnogeografsko proučevanje samo opravljati s celotnim, torej geografskim aspektom in

me le prirodnogeografskim. Primer : Z geomorfologijo se moremo sicer baviti, me da bi pri tem upoštevali antropogeografske aspekte, celo ni treba, da smo geografi. Vsie to je res. Prav tako pa tudi drži. da to ni „geografska geomorfologija“, namreč geomorfologija kot sestavini del geografije, temveč more biti to bolj ali manj zaključena oziroma samostojna veda, od koder mora geograf gradivo šele prirediti za svoje potrebe. Taka geomorfologija more biti povsem samostojna veda, ki je na primer mnogo bližja geologiji kot geografiji. Zdi se, da je na to pot stopila pri nas pleistocenska geomorfologija.

Zato menim, da je „geografska geomorfologija“, da se tako izrazim, torej le tista, ki geomorfološke poteze in procese ne le proučuje, temveč jih tudi vrednoti in to predvsem s stališča družbene geografije, vrednoti torej njihovo uporabnost, njihove ugodne in neugodne poteze za človeka in njegovo gospodarstvo. Skratka, da prikaže relief kot enega izmed potencialnih prirodnih faktorjev za človeško družbo, ki je na določeni razvojni stopnji.

Ta aspekt, naj se že imenuje kulturnogeografski, družbenogeografski, antropogeografski ali pa zgolj le geografski, je v posameznih vejah prirode geografije tisti, ki ohranja in utrjuje enotnost geografije. V nasprotnem primeru se namreč odpira perspektiva vedno večjega drobljenja geografije.

Torej ise glede ma predmet prirodna in kulturna geografija razlikujeta v tem, da je predmet prvega dela geografije prirodna pokrajina, bolj prirodno okolje pokrajine (bodisi prirodne ali kulturne), predmet drugega dela pa kulturna pokrajina. Glede na enoten, geografski aspekt pa tvori predmet prirodno geografije le določen kompleks pogojev oziroma možnosti za človeško družbo je pa hkrati ta kompleks tudi že eden izmed objektov udejstvovanja te družbe. Torej pogoj in objekt hkrati. S tem tudi razlika med obema geografijama zbledi, oziroma ohranja le značaj formalne oziroma delovne, ne pa tudi končne oziroma vsebinske delitve.

Morda res nismo več prepričani o tem, da za specifičnost oziroma enotnost geografije zadošča prostor oziroma pokrajina, temveč da je potreben tudi določen aspekt in v tem tudi ustrezno antropocentrično v rednotenje prirodnega okolja, kar pa je pravzaprav že edem izmed elementov tega aspekta.

Osmoviiiia problematičnost geografske znanosti je morda res v tem, ali je v verižni kompleksni zakonitosti medsebojnega prepletanja vplivov tiružbe i11 prirode tista sinteza oziroma smoter, ki naj bo najbolj specifičen in tipičen za geografsko znanost. Skoraj gotovo, saj nobena druga veda tega ne zahteva, vsaj ne v taki in toliki meri. Res pa je. tla je prav ta bikompleks med najbolj zapletenimi procesi.

D. R.

PRIPOMNJE K OSNOVNEMU ZEMLJEPISU ZA PRVI RAZRED GIMNAZIJ IZ LETA 1956

Ko je bilo moje delo LG. II. del. sredi septembra 1957. že dokončano in rokopis natipkan, sem izvedel, da je izšel novi Zemljepis za I. razred gimnazij (1956). Besedilo prejšnjega, že tako bornega osnovnega Zemljepisa iz leta 1953 je bilo, žal, za 46 strani skraćeno, opis oblik zemeljskega površja pa zmanjšan od 14 kar na 9 strani! Klišeji slik in črtežev so ostali isti. mnogi od njih kažejo tudi iste napake bodi v risbah, bodi v napisih in legendah pod slikami. Da ne bi prinesel bodoči osnovni Zemljepis spet istih pomanjkljivosti, naj navedem, kaj hi bilo treba popraviti in kako.

Stran 4 — Slika 1: Ime Janče na sliki je popraviti v „Janče“, lego ... za Jančjim... v legendi pod sliko pa s pisavo „za Jančim“. Slika 2: Sv. Lovrenc; bolje bi ustrezala Polhograjska gora (gl. Badjura „Izbrani izleti“ stran 40), Sv. Katarina, bolje Topol (gl. isti vodnik stran 28).

Steam 5 — Slika 3: Storžič. prav Storžec (gl. LG 124). Šmartno, prav Šmartin, glej Slovenski pravopis (1950), stran 19: Grintovec, bolje Vis. Grintavec; Kamniško sedlo 1884 m. prav Jermanova vrata 1921 m (p. 38—40): kota 1884 m velja samo za Kamniško kočo južno pod Jermanovimi vrati!

Slika 4: Iški \ intgar, prav Iška ali Tesn Iška oziroma Iške tesni (p. 147).

Stran 27: Ključ konvencionalnih znakov za topografičine zemljevide je preskromen. Manjka mnogo važnih znakov, na primer za brv., slapove, jame*, suhe, ježe, nasipe, gorske prehode ter za železniške proge in postaje. Popraviti je znak razvalin v „stari grad“ (p. 150). Znaka za stezo in pot sta napak zamenjana: pravilno znači pikčasta črta stezo, pretrgana pa pot!

Stran 44: Zadnje besede „meh“ v legendi pod sliko 28 je popraviti v izraza: meli, peski (p. 102).

Stran 45: Spodnji črtež si. 2! ni dober. Prvič nikakor ni na mestu „sedlo“ za sodobno (pretržje, preval, jamo, dolino, ali vrli*) med obema „vrh“ imenovanima vrhuncema. Izraza sedlo, ki je čisto navaden prevod tuje besede der Sattel (gl. Badjura „Slovensko in nemško geografsko sedlo“, GV 1950) in tuja prisposoba za prevale, ne moremo več trpeti (p. 51)! Razlaga v Zemljepisu o prevalih na str. 47 je žal brez haska. ker podaja učbenik na str. 45 in 53 črteže. na katerih so označeni prevali z izrazom „sedlo“ namesto pravilno z imenom prevala!

Drugič je napis na obeh vrhuncih „vrh“ le deloma pravilen. Tretjič tudi napisa „vznožje“ nista nazorno pravilno postavljena in hi morala stali pravilno desno in levo poti pobočema na

dnu. na kraju ravni. — Tudi ta zemljepis omenja zgolj umetno besedo pobočje, pravi ljudski izraz „reber“, rebri žen. spola pa je prezrt (p. 34—36, 63, 71, 77). — Razlaga zemljepisnega pojma „vrh“ je zelo preprosta in nezadostna. Pravilne opredelitve izraza vrh, ki ima več pomenov. še noben naš zemljepis ni podal: čas pa bi bil. da se vsaj razloček med vrhom, vršno in vrhuncem učencem razloži in s primernim črtežem ponazori. Gl. LG črtež 36 na strani 52 in črtež 77 na strani 118 ter pojasnila pod p. 30, 38—40, 65, 67!

Na strani 46 nas spet neljubo preseneti „Dolenjsko gričevje“ (p. 31—33 in p. 150 zadnji odstavek). — Slika 30 bi kazalo izpopolniti takole: Karavanke se ne začno šele na v. strani Korena, ampak že daleč zahodno pred Pečjo, zato hi bilo treba napis Karavanke raztegniti. Južno od Rateč naj se vriše ime znamenite doline Planice. Če hi bil v ključu dogovorjenih znakov upoštevan tudi znak za slapove, ne bi bilo treba v pisovati besede slap pri Peričniku in Savici. Če hi se prestavilo ime Škrlatica na zahodno stran grebena, bi pridobili prostor, da hi lahko vpisali ime slovite doline Vrata. Dovolj prostora je tudi za imena dolin Kot in Krma. Vsaj imena Triglav. Koren in Jelovica naj se opremijo s pravilnimi poudarki. — V napisu pod sliko 30 je napaka „gosta“ namesto gorska.

Stran 47: Razlaga o gorskih slemenih je zelo preprosta; kdaj bo smela učeča se mladina na naših gimnazijah izvedeti tudi: kaj so rti. riglji. klini na rebr; itd.? — Tudi najnovejši osnovni Zemljepis 1956 spit navaja „presledke“, a jih noče imenovati s pravimi ljudskimi tlopisnimi izrazi (p. 38—10. 53). — Pod sliko 31 imamo zopet zlagano topografično ime „Kamniško sedlu“ dvakrat omenjeno; zadostuje popolnoma le pravo naše domače ime „Jermanova vrata“! \ legendi pod tem napisom sledi stavek: „Na sedlu se prevali gorska pot proti severu v Logarsko dolino.“ V bodočem Zemljepisu naj se ta stavek z dvema napakama popravi takole: „Vrh vrat (ali Na vratih) se preval; gorska steza proti severu na planino Prednji Okrešelj, od tod pa se odcepi v Logarsko dolino.“ Gl. p. 38—40. 51 in 53!

Stran 48: Absolutna višina brda Ljubljanskega gradu je po zadnji asp 372 m, ne 366 m. \ jtk ni navedena kota 372.

Stran 49: To. kar obdaja za krajem obširne vdolbine, kakor so Ljubljanska. Celjska in Celovška kotlina, nikakor niso „višji robovi“, pač pa iz brdiinja. hribov in gora sestavljene, bolj ali manj visoke gorske strani (p. 59).

Stran 51: Grobo zemljepisno napako, da je namreč Vintgar „soteska“, ki jo je zagrešil že Zemljepis 1939. je osnovni Zemljepis 1953 že deloma popravil (gl. p. 47—48), a najnovejši

* Sodolino. preval med obema vrhuncema Grmado in Šmarno goro imenuje ljudstvo „Vrh“, za tem severno spodaj pa je vasica „Zavrli“.

Zemljepis 1956 jo na strani 51 spet pogreva in ne navaja nobenih pri nerov pravih sotesk v Sloveniji. niti tistih ne, kjer je beseda Soteska ali Socka meso postala.

Na strani 211 LG (1953") sem že opozoril, da izraza soteska ni rabiti kar tjavdan za vsako terensko tesnobo in jo je strogo ločiti od „tesn“, celatih korit, globoko zaritih debri“, kakor so Vintgar. Zarta in podobne tesni. Skozi „soteske“ drže namreč ceste, ki po njih lahko prodira celo motorizirana vojska, skoz Vintgar pa ne morejo drveti tanki, zato Vintgar in podobne tesni niso soteske! To dobronamerno opozorilo (LG 211) pa je bilo bob ob steno, kajti našim šolnikom še vedno ni samo Vintgar soteska, temveč opisujejo tudi „ozke soteske“ ob slapovih Martuljka (PV 1957. XL pa celo „soteske polne vodnega pralni“ v divaških Skocijanskih jamah (PV 1957. VI)!

Stran 56 spet očitno kaže, da se tudi najnovejši osnovni Zemljepis skrbno ogiblje imenovati terenska lica in pojave (ponikve in prag) z znanimi dobrimi ljudskimi izrazi. GI. p. 148. 97. 136! — Stavek „Pogosto pa dere voda preko skal v brzicah“ je dvoumen. Voda teče namreč lahko skoraj vodoravno čez skale (v dolinah) ali pa dere čeznje navzdol po strmi potočini. Za ta zadnji primer pa ne potrebujemo iz sh sprejetega izraza brzice, marveč rabimo naše domač* izraze „šutnič. šumnik in šumelec“ in podobno. G. p. 135!

Stran 57 prinaša dobro sliko slapa Plive pod Jajcem, ne pa v Jajcu (p. 136)!

Dvoumen se mi zdi tudi stavek na strani 59: „Ponekod je grušč zagrabil dolino“, ki utegne mladino premotiti, da lahko povsod rabi izraz grušč namesto prod. Kar voda nanaša, nariva.

nažene, je navadno le „prod“, grušč pa je le s pečevja naletena ali odkopana tvarina, na primer na cestah, v nasipih (p. 104).

Strani 61—66. V poglavjih „Oceani in morja“ srečujemo samo še izraz — obala (p. 141)!

Na straneh 96—98 najdemo poglavje „Večni sneg in ledeniki“ s slikama največjega švicarskega pa Triglavskega ledenika. Značilno je, da najnovejši Zemljepis 1956 že piše: „Tudi na Triglavu je majhen ledenik, tako imenovani Zeleni sneg“, medtem ko prejšnji Zemljepis 1953 tega naravnost ni priznal na strani 123. V bodočem osnovnem Zemljepisu pa naj se seveda napaka na Triglavu“ popravi (p. 110). — O primernejših ledeniških izrazih, kakor so na strani 96. glej pod p. 105—110!

Izbira zemljepisnih izrazov za oblike, podobe in pojave zemeljskega površja je v najnovejšem osnovnem Zemljepisu za I. razred gimnazij (1956) žal tako revna, da absolventi nižje gimnazije niso in nikdar ne bodo zmožni uveljaviti se v pravem krajepisnem pisanju, če se ne bodo potrudili in seznanili z ljudskimi tlopisnimi (terenoznanskimi) izrazi še iz drugih tozadevnih strokovnih knjig!

Izpisek iz tipkanega rokopisa: H. Badjura. „Ljudska geografija“, II. del. sir. 29—32 iz leta 1957.

NI?! Kratice: T.G 124 — Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje) iz leta 1953, stran 124. — (p. 38—40) = poglavje 38—10. Vsa la poglavja (p) se nanašajo zgolj na mojo Ljudsko geografijo, II. del iz leta 1957. — asp = avstrijska speeialka. GV — Geografski vestnik. I\ = Planinski vestnik.

BADJURA lit DOLF

Ljudska geografija; Terensko Imenoslovje. II. del

Rešeto umetnih in ljudskih zemljepisnih izrazov. Ljubljana 1957. Tipkopis. 227 strani.

Badjurova prva Ljudska geografija je izzvala širok odmev, številne recenzije in polemike. 7.c takrat je bilo pričakovati, tla avtor ne bo ostal dolžan odgovora. Tako imamo torej pred seboj II. tlel še bolj obsežne Ljudske geografije. Avtorja je treba vsekakor pohvaliti za njegovo vne-mo. tla bi po svojih močeh pripomogel k izboljšanju našega, gotovo ši nepopolnega in ne povsem utrjenega geografskega besedišča. Da je tako vztrajno v takih okoliščinah nadaljeval svoje delo priča, da mu je stvar res pri srcu. sicer se zanj ne bi tako silno zavzel.

Zal pa ta drugi tlel Ljudske geografije ni tiskan, temveč je izšel le kot tipkopis v maloštevilnih izvodih. Tako je širšemu krogu dostopen le v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, v Inštitutu za slovenski jezik SAZU ter v knjižnici Turistične zveze Slovenije.

Ta drugi tlel Ljudske geografije obsega štiri poglavja. Od teh so obsežna zlasti prva tri. V prvem poglavju pretresa avtor predvsem tlopiano

izrazje v naših geografskih učbenikih za občo geografijo in hkrati tudi llešičevo recenzijo LG L. ki je izšla v Geografskem vestniku (XXV). \ drugem poglavju je težišče na obravnavanju Melikovega Slovenskega alpskega sveta. Tretje poglavje pa je posvečeno polemiki z Bezlajevo recenzijo l.G 1.. ki je izšla leta 1954 v Slavistični reviji. V zadnjem poglavju so posebno zanimive tabele mednarodnih in ustreznih slovenskih geografskih izrazov, ki jih predlaga avtor. Gornja oznaka poglavij seveda ni izčrpna in ne pokaže v celoti bogate vsebine Badjurovega dela. Poudarimo naj le. tla je večina Ljudske geografije takšnega značaja, da je prav, ako se s tem delom seznanijo tudi geografi-šolniki. Tudi Geografski obzornik bo skušal objaviti nekaj najbolj ustreznih poglavij.

Brez dvoma bo tudi to Badjurovo delo poživelo prizadevanja za utrditev naše geografske in z njo tlopisne terminologije. Ze zgolj za to moramo biti avtorju iz srca hvaležni. V. K.

DROBNE NOVICE

JUGOSLAVIJA

Nove železnice. Lani je bilo prometu izročenih prvih 37 kilometrov jadranske proge Beograd—liar na odseku I t e s n i k — V r e o c i .

Dograjena in prometu izročena je bila tudi 16 km dolga normalno proga Brodice — Debeli Lug, oil koder je samo še 6 km tlo bakrovega rudnika v Majdanpeku.

Ozki tir med Stalečem in Kraljevim je zdaj v celoti zamenjala najmodernejša normalnotirna proga v državi. Grajena je za hitrosti do 121 km na uro. Lani je bil dan v promet 56 kilometrski odsek med Kruševcem in Kraljevim.

Položen je bil drugi tir na odseku Zagreb — Dugo selo v dolžini 14 km.

Dograjena je tudi 30 km dolga železnica K u m a n o -
v o — B e l j a k o v c i.

V gradnji je odsek jadranske magistrale T i t o g r a d —
l i a r .

V Dalmaciji dokončujejo progo Knin—Zadar. V zadnji fazi je nova zveza Podravine s Posavino med postajama Garcšnica—lianova Jaruga. Dograjujejo zadnji odsek obsotelske železnice med Podčetrkom in Stranjami. V Kosmetu gradijo železnico Metohija—Prizren. Progo Lupoglav—Štali je usposabljaajo za potniški promet.

REPUBLICA GVINEJA

Najmlajša afriška svobodna država je 12. novembra 1958 sprejela svojo prvo ustavo in se proglasila za „laično socialno in demokratsko republiko“. Ustava predvideva pristop republike k snujoči se neodvisni federaciji afriških svobodnih ozemelj. Takoj nato, 24. novembra, sta se Gana in Gvineja sporazumeli, da se bosta združili in tako ustvarili zametek omenjene afriške federacije. Dne 13. decembra je bila Gvineja, kot 82. članica sprejeta v Organizacijo združenih narodov¹.

FRANCOSKA SI DANSKA REPIBLIKA

Madagaskarju jo sledil francoski Sudan in proglasil republiko v okviru francoske Afriške skupnosti.

Sudan je prvi po številu prebivalstva in drugi po velikosti izmed teritorijev Francoske Zpadne Afrike. Z 1.195.000 km² je dvakrat večji od Francije, šteje pa okrog 3,5 milijona prebivalcev, povečini sudanskih Črncev. Evropecev je 5700. Glavno mesto Bamako ima kakih 75.000 prebivalcev.

Glavni pridelki so: bombaž, riž in krmilne rastline za živinorejo. Ob zgornjem toku Nigra so ležišča prvovrstnega boksita. Prometne žile tvorijo: reka Niger, ki je tu večidel plovna; transsaharska avtomobilska zveza iz Gao ob Nigru na sever proti sredozemski obali, druga pa na jug; iz Iiamaka vodita dve avto-zvezi na jug; železnica vozi iz Seguja skozi Bamako in preko senegalskega teritorija v Dakar ob Atlantiku.

REpublika NiGer

Za Sudanom je tudi Niger lanskega decembra proglasil republiko in se pridružil francoski Afriški skupnosti.

Niger jc z 1,279.000 km² največji teritorij Francoske Zpadne Afrike. Šteje 2,200.000 prebivalcev, sudanskih Črncev. Glavno mesto s 5000 prebivalci leži ob reki Niger. ki tvori zapadno mejo republike proti teritorijema Zgornji olta in Dahomej. Reka v vsem tem delu zaradi brzic ni plovna.

Pretežni del ozemlja je puščava. Rodovitna tla so v glavnem le ob reki Niger in okrog Cadskega jezera, kjer na namakani zemlji gojijo riž in bombaž. Železnic ni, so le avtomobilske poti. Ena od njih vodi na sever preko Sahare.

ZAPADNA AFRIKA

Španski Sahari („Rio de Oro" je napačno ime za Špansko Saharo!) in enklavi lini je Španija 14. I. 1958 odvzela status kolonij in ju kot „provinci" proglasila za sestavni del" Španije.

IRAK

Enotirno železnico Istanbul—Bagdad, tako zvano „bagdadsko železnico“ bodo v dolžini 545 km podaljšali od Bagdada preko Kut-ai Jmare ob kolenu Tigrisa in od tod v južni smeri k An-Nasiriyi, kjer bo prestopila Evfrat ter tekla vzporedno s sedanjo železnico do Basrc. Služila bo za eksport cementa, žita in datljev iz namakanih področij med Evfratom in Tigrisom v luke Perzijskega (sedaj „Arabskega“) zaliva, obratno pa za uvoz na nastajajoče industrijsko področje okrog Musula.

IRAN

Med Abadanom in Teheranom je marca 1958 stekel 950 km dolg naftovod.

JAPONSKA

Otoka Honšu in Kjušu sta povezana s 3,8 km dolgim podmorskim predorom v globini 53 m. To je do sedaj še vedno najdaljša podmorska cesta na svetu.

KITAJSKA

V vzhodnem delu province Kvantung so odkrili ležišča volframove rude, ki jih uvrščajo med najbogatejše na svetu.

ČILE

Argentina in Čile sta se sporazumela, da naj otok Snipe, na južni konici Južne Amerike, pripada Čilu.

NEMČIJA

V Stuttgartu so dograjena velika tovarna пристanišča (za premog, nafto itd.). Sedaj lahko pristajajo tam oceanske ladje, ki prihajajo iz Severnega morja po Renu do Mannheimu. Odtod do Stuttgarta so na Neckarju v dolžini 187 km zgradili 26 zatvornic in elektrarn.

Nemški gospodarstveniki želijo zgraditi naftovod od Trsta do Munchena in Regensburga ob Donavi, kjer je središče mineralnih olj za Nemčijo. Odločilno vlogo ima pri tem rafinerija nafte v Trstu, ker bi odpadli stroški za novo rafinerijo v Nemčiji.

Posarje, ki obsega 2567 km², je leta 1957 preživljalo 1.005.300 prebivalcev, torej 390 na km². 50 o/o je obdelane zemlje, 32 o/o pa je gozda. Leta 1955 je Posarje prispevalo 13.3 o/o k nemški produkciji premoga (17,3 mil. ton). 17,5 o/o surovega železa (2,9 mil. ton) in 14,5 o/o jekla (3,2 mil. ton). V gifhornski kadunji so izsledili ležišča 2 milijard ton 30 o/o železove rude. To področje torej sodi med najbogatejša železova ležišča v Evropi.

SOVJETSKA ZVEZA

Kujbiševska hidroelektrarna na Volgi je bila avgusta 1958 izročena svojemu namenu in je dobila ime hidroelektrarna Lenin na Volgi. Nasip ob reki je dolg 3,2 km. gladina Volge pa se je dvignila za 27 m.

Na Angari v vzhodni Sibiriji je v gradnji hidroelektrarna R r a t s k . ki bo imela zmogljivost 4,4 milijona kW . Umetno jezero bo vsebovalo 79 kubičnih kilometrov vode in bo površino 5500 km² največje umetno jezero na svetu.

ANTARKTIKA

V ameriški postojanki, ki jo imenujejo Amundsen-Seottova baza in ki je postavljena le 800 km proč od južnega tečaja, so v preteklem mednarodnem geofizikalnem letu izmerili temperaturo —74,5° C. \ sovjetski postojanki Vostok, 800 km od tečaja v smeri Avstralije je padla temperatura na —84,3° C. Argentinci pa so ob Veddelovem morju 9. avgusta 1958 izmerili celo —85,8° C. Dosedanji rekord je imel Ojmjakon v Sibiriji z —67,7° C.

Padavin so okrog tečaja v razdobju desetih mesecev namerili le okrog 150 mm.

Z odbojem zvočnih valov so dognali, da je pod Amundsen-Seottovo bazo led debel 2800 m. Ker je višina pola (po novjših dognanjih) povprečno 3100 m. leži skalno površje na južnem polu v isti nadmorski višini kot Ljubljana (300 metrov).

Sovjetska ekspedicija iz baze „Mirnij“ je pri svojih preiskavah naletela na led v debelini 3770 metrov.

SEVERNI TEČAJ

Pri vožnji z atomsko podmornico „Nautilus“ so pod ledom severnega tečaja v dneh od 23. julija do 7. avgusta 1958 ugotovili, da je morje ob tečaju globoko 4085 m torej skoro 600 m več, kot smo doslej menili. Debelina ledene skorje okrog tečaja znaša povprečno 3—4 m, ponekod pa tudi 15 m. Izkazalo se je, da so najnovejše, od sovjetskih znanstvenikov izdelane karte morskega dna ob tečaju pomanjkljive. Odkrili so namreč novo 100—400 m golo podmorsko dolino, ki se vleče vzdolž Severnega ledenega morja.

Podmornica „Skate“ je dne 12. avgusta istega leta v nasprotni smeri kot „Nautilus“ dosegla severni tečaj in se 60 km od njega skozi razpoko v ledu dvignila na morsko površino.

GRENLANDIJA

Na 72 severnem vzporedniku na vzhodni obali Gron-

landije. blizu Kong Oscar fjorda, pridobivajo Danci od leta 1956 v rudniku Blyklippen po 90.000 ton svinčeve in cinkove rude letno.

NOVA MESTA

Na Češkem, vzhodno od Ostrave, na področju nekdanjih občin Šenov, Šumbark in Hludovice, je nastalo rudarsko mesto H a v i r o v z 20.000 prebivalci.

\ l krajinski SSK je nastala N o v a j a K a h o v k a na mestu nekdanje vasi Klučevoe (46° 45' sev. — 32° 49' vzli.), kjer novi jez ustavlja Dnjepr na dolžini 200 km navzgor do Zaporožja.

Na naftnih poljih tzv. „Drugega Bakuja“, v Haškirski ASSR je nastalo mesto O k t j a b r s k i j .

Pri gradnji elektrarne na Angari, kakih 50 km nižj od Irkutska, je zraslo novo mesto A n g a r s k .

Novo rudarsko mesto M e ž d u r e č e n s k je vzniklo v rajonu Akaban kot center premogovnega revirja. Povezan je z železnico s Stalinskim.

V Tatarski ASSR so nastala mesta: L e n i n o g o r s k iz nekdanje Novaje Pismjanki (54° 36' sev. — 52° 29' vzh.). Surgut pri Kujbiševu (53° 56' sev. 51° 15' vzh.) in A l m a t y v 8 k (541.54, sev. — 520 21' vzh.).

Na naftnih poljih Muhanovo vzhodno od Kujbiševa se je delavsko naselje spremenilo v mesto O s t r a d n i j (53° 22' sev. — 510 21' vzh.).

Pristanišče N a h o d k a . v zatoku istega imena v zalivu Amerika, se izgrajuje v veliko rusko luko ob Japonskem morju. Tu je končna postaja železnice, ki se v Sučanu, nedaleč od \ ladivostoka odcepi od transsibirske proge.

V južni Avstraliji, 40 km severno od Adelaide, nastaja novo mesto E l i z a b e t h , ki naj bi leta 1960 štelo že 30.000 prebivalcev.

V južnoafriški državi Oranje je ob rudniku zlata in urana zraslo mesto V e l k o m (28° 03' juž. 26° 49' vzh.) z okrog 60.000 prebivalci.

PREIMENOVANJE KR UFA

Ukrajinski industrijski center V o r o š i l o v g r a d , ki je to ime nosil od leta 1935, se sedaj zopet imenuje L u g a n s k .

Vorošilov v Primorskem kraju, 112 km severno od Vladivostoka, je preimenovan v U s u r i j s k .

R i b i n s k na Volgi ob velikem umetnem vodnem zbiralniku, leta 1946 preimenovan v Š e c r b a k o v , ima sedaj zopet svoje staro ime.

Mesto S t e p n o j v Stavropolskem kraju Kalmiške avtonomne oblasti, imenovano tako od leta 1946, je leta 1957 prevzelo zopet svoje nekdanje ime E l i s t a .

D z a u d ž i k a u na severu Kavkaza je leta 1955 dobil zopet ime O r d ž o n i k i d z e , ki ga je nosil že v letih 1932—1944. Pred tem se je imenoval Vladikavkaz.

Varna, bolgarsko letovišče ob Črnem morju, ki se je nekaj let imenovalo Stalin, je prevzelo zopet svoje prejšnje ime.

Reko Ganges Indijci sedaj imenujejo G a n g a . V ostalem so še mnogo drugih imen prilagodili svojemu pravopisu na primer prej H c t t a r e s — sedaj B a n a r a s , kar je v glavnem že upošteval Ilešič v svoji geografiji južne Azije.

V Sudanu so mesto F a z o d a (na 10. vzporedniku ob Nilu) preimenovali v K o d o k .

Izmed več preimenovanih mest v Turčiji omenjam le troje glavnih: prejšnja Adana je sedaj Scyhan, luka Izmit v vzhodnem Marmarskem morju nosi sedaj ime Kocaeli (Kodžaeli), Mersin, pristanišče v severovzhodnem kotu Sredozemskega morja so preimenovali v Icel (İçel).

V Iraku so 1. VIII. 1958 sklenili naj se ime Perzijski zaliv oficiclno zamenja z imenom Arabski zaliv.

Chemnitz * Demokratični republiki Nemčiji je bil preimenovan v Karl-Marx-Stadt.

V Italiji so dobila nova imena naslednja mesta: Litoria — sedaj Latina, Mussolinia — sedaj Arborca, Istria — sedaj Vasto, Terra Nova (na Sardiniji) — sedaj Olbia, Ostia — sedaj Ostia Antica. Zali* Policastro se sedaj imenuje Capitello.

V Maroku je 34 francosko poimenovanih krajev dobilo nekdanja marokanska imena, na primer Mazagan sedaj El-Jadida, Mogador — sedaj Kssaouira in tako naprej.

Vilko Finžuar

POPULACIJSKI PROBLEM JAPONSKE

Japonska država ni velika. Hondo, Ilokkaido. Šikoku. Kiušiu in še okoli pet slo manjših otokov, ki jo sestavljajo, meri 368.000 km². Zaradi izredno intenzivno razgibanega reliefa in še nekaterih drugih pogojev se ljudje naseljujejo in živijo bolj v nižinskih ravninah, ki jih ima Japonska precej (Kvanto, Nobi. Šestu itd.). Vse merijo nekaj več kot na primer naša Vojvodina, ki pa morajo vseeno preživljati že 90 milijonov ljudi. Takoj postane jasno, da je dežela občutno prenaseljena, da je ljudi preveč. Japonci tudi zelo neradi emigrirajo. Pred vojno so jih našli na Koreji šest sto tisoč, v r.Tandžuriji šest sto petdeset tisoč, na Formozi tri sto petdeset tisoč, na Havajih sto petdeset tisoč, v Kaliforniji sto tisoč itd. Imajo pa tudi težave z odseljevanjem, ker jim nekatere države (ZDA, Brazilija, Avstralija) ne dajo dovoljenj. Aritmetična gostota ohljudenosti je preko 200 ljudi na km², če pa upoštevamo le dejansko naseljene predele, se le-ta dvakrat do trikrat poveča.

Japonci si že dolgo prizadevajo najti rešitev iz tega problema, ki je vedno bolj pereč, saj je vsako leto 1.000.000 ljudi več. Zato je leta 1949 najvplivnejši in najstarejši časopis (Mainichi Shimbun — šest milijono\ izvodov) \ državi spoznal resnost položaja in organiziral Svet za raziskavo populacijskega problema po javnem mnenju. Izsledke so objavili v številnih publikacijah, kjer so obravnavali: družinsko planiranje, kontrolo rojstev, izseljevanje, zaposlitev ter naraščanje in upadanje prebivalstva. S tiskom namreč skušajo zainteresirati ljudi, da bi začeli reševati lastne probleme.

„Populacija Japonske“ (1950) govori o zadnjem štetju, ki je pokazalo deset milijonov več ljudi kot ob koncu vojne. Všteti so še tisti, ki so se morali odseliti iz nekdanjih kolonij in zasedenih področij. „Dejstva o Japonski populaciji“ (1956) pa prikazujejo gostoto in rast prebivalstva po prefekturah (okrajih) od 1920 do 1955.

Da bi ugotovili zainteresiranost ljudi nad kontrolo rojstev, so napravili obsežno anketo in prišli do zaključka, da vedno bolj narašča želja po majhnih družinah.

Svet se zaveda, da je tako naraščanje prebivalstva nerazdružljivo povezano z družbenim sistemom. Zato je vsotvar hotel postaviti na širšo podlago ter je povabil še g. Stangerja. naj piše in govori o gibanju družbenega planiranja in bodočnosti Japonske populacije. Začeli so tudi nadzorovati dednost, ustanavljanje novih družin in porok pri kmečkem prebivalstvu. Nadalje so ugotovili še to, da se veliko emigrantov na stara leta vrne domov, saj jim je bilo izseljevanje le želja po zaslužku. Navajajo primer vasi Mio-Mura. ki danes predstavlja „vas upokojeincev“.

Cc bi povečali industrijski potencial, bi lahko za nekaj časa odložili ta problem. Zato se dr. Vama sprašuje, če more Japonska zaposliti vsako leto 700.000 novih delavcev. Pri tem poudarja, da se je število delavstva od 1930—1950 povečalo za šest milijonov ali za 300.000 na leto in da so bili pogoji takrat veliko ugodnejši kot danes. Dr. Aki pa pravi, da bi to lahko rešili z industrijo na lastnih surovinah, z boljšim produkcijskim postopkom in rednim vzdrževanjem mednarodne trgovine. Ker to zavisi od množine surovin in nesigurnega trga trdi, da je le kmečko prebivalstvo stalno zaposleno (17 milijonov), kar seveda ne more kriti negativne bilance.

O naraščanju prebivalstva in o problemu prenaseljenosti je izšlo že brez števila publikacij pri vladi, Svetu, statističnih zavodih, geografskih inštitutih in drugih podobnih ustanovah in vse zaključujejo, da je problem mogoče omiliti le s kontrolo rojstev ne pa z emigracijo.

Po: Japan's Population Problem. Geographical Review. July 1958.

Stane Košnik

III'DSON-BAY-COMPANY

Ta trgovska družba obstoja že skoraj 300 let. V tem dolgem času je doživljala številne spremembe. Iz prvotno neznatne trgovsko-krznarske organizacije je nastalo veliko podjetje in kasneje močna monopolistična družba, ki se je nazadnje uveljavila razen v svetovni trgovini, prav posebno tudi v kanadskem rudarstvu.

HBC (Hudson-Bay-Company) je. leta 1670 ustanovilo osemnajst angleških plemičev — pustolovščin željnih kolonizatorjev in trgovcev. Sprva so se pri odkrivanju bogastev še neraziskane Kanade, kosali s Francozi. Kolonizatorjc je spremljal princ Robert, bratranci angleškega kralja Karla 11. Tc zveze so družbi omogočile lastninsko pravico nad ogromnimi področji okoli Hudsonovega zaliva. Angleška krona jim je priznala krznarski in sploh trgovski monopol na ozemljil, ki je obsegalo skoraj štiri milijone km². To je nad ozemljem, ki so ga kasneje imenovali Robertova dežela. Krznarska družba je sprva osnovala le Fort Charles ob Hudsonovem zalivu. Do leta 1760 pa so ustvarili v teh pokrajinah že gosto mrežo krznarsko-trgovskih naselij in s tem ohvaladali velik del celotne trgovine. Vendar pa so morali še vedno upoštevati francoske tekmece in po angleško-francoski vojni še Nordwest-Company, ki so jo ustanovili sami lovci na kožuharje, da bi se s tem otesli prevelikega izmозgavanja po HBC. \ tem boju je prišlo med obema tekmecema cesto do prav krvavih obračunavanj. Kljub trdovratnemu odporu je bila leta 1821 Nordvest-Company vključena v IIBC.

Kmalu za tem je angleški parlament izdal novo odredbo, s katero je IIBC raztegnila v imenu angleške krone oblast nad večino današnje Kanade, vse tja do Tihega

oceana in Severnega ledenega morja. To je, na ozemlje, ki je obsegalo več ko sedem milijonov km².

Sedež HBC je bil sprva v Londonu, kasneje pa. ko se je družba vedno bolj širila in razvijala, se je prestavila v Kanado. Leta 1843 je družba osnovala močno oporišče in trgovsko postojanko Victoria na otoku Vancouvru. S tem se je angleška posest tudi dejansko utrdila na vsem ozemlju severno od 49° severne geografske širine, do Severnega ledenega morja in do Tihega oceana. V tem času, ko je imela družba koncesije nad večino Kanade in s tem tudi absolutni monopol, je močno vzcvetela in dosegla višek razvoja.

Leta 1860 je Anglija odvezla družbi vse pravice v novih področjih in ji prepustila le Robertovo deželo. S tem se je težišče družbe znova premaknilo nazaj na vzhod. Nekaj let kasneje je prešla HBC v roke neki drugi skupini angleškega kapitala. Ta pa je leta 1869 prodala vse svoje pravice v Robertovi deželi kanadskim oblastem za 300.000 funtsterlingov. V posesti HBC je ostalo le še 28.000 km² rodovitnih tal v Zapadni Kanadi in okrog 180 km² ozemlja okrog trgovskih naselbin, ki jih je družba še obdržala. Odtlej dalje je HBC vedno bolj slabela. Po neki drugi menjavi posesti je ta družba obdržala v svojih trgovskih naselbinah le še posamične trgovske hiše. V prvi svetovni vojni je družba sicer ponovno zaživela, ko je postala nakupovalec za francosko vlado, toda njenega propada tudi lo ni bistveno zadržalo. Dokončni udarec je zadala družbi svetovna gospodarska kriza leta 1929.

Leta 1931 je dediščino HBC prevzela skupina kanadskih delničarjev in začela z reorganizacijo celotnega krznarskega trgovanja. Sedež družbe so prestavili v Winnipeg. Trgovske postojanke stare družbe so modernizirali, specializirali in pomnožili trgovsko mrežo. Ustanovili so kar 182 trgovsko-krznarskih postojank, ki so odkupovale krzna neposredno od lovcev, hkrati pa jih oskrbovala z vsem, kar so potrebovali: s hrano, obleko, strelivom, orožjem, zdravili itd. Obenem je ta sedaj kanadska HBC, izvrstno organizirala tudi sam promet. Danes poseduje družba ladje, letala in kolone avtomobilov, traktorjev, snežnih vozil, motornih čolnov itd., tako da zlahka obvalada ves promet. Poleg številnih trgovskih postojank na podeželju poseduje še šest veleblagovnic v Zapadni Kanadi in tri ankeijske hiše v New Yorku, Montrealu in Londonu.

Med obema vojnama je ta družba v glavnem trgovala s krznom. Pa tudi danes je. čeprav trgovanje s kožami divjih živali vedno bolj nazaduje, ta družba za Sovjetsko zvezo najpomembnejša krznarska organizacija na svetu. Danes obvlada ta družba večino kožuhovinarskih farm v Kanadi in je tako obdržala monopolni značaj. Krzna divjih živali obdelujejo dandanes le še v Montrealu, v New Yorku in Londonu pa obdelujejo le kože gojenih živali. Leta 1951 so kože divjih živali nudile 42% celotne proizvodnje, leta 1957 pa le še 20%.

Družba se v današnji dobi sicer vedno bolj preusmerja, toda videti je, da tudi to za uspešen razvoj družbe več ne zadošča. Zato se ta v vedno večji meri loteva trgovanja z drugimi predmeti: s kavo, čajem, tekstilom in podobno. Povsem novo torišče pa si je družba poiskala v rudarstvu, posebno v odkrivanju in izkoriščanju niklja in železa. V ta namen si je družba oskrbela pravice za odkrivanje in izkoriščanje rudnega bogastva na ozemlju 18.000 km², ki se razteza v provinci Manitoba, Saskatchewan in Alberta. Razen tega je družba udeležena tudi v trgovini z nafto.

Pred nekaj leti se je osnovala celo posebna Hudsonova družba za nafto in zemeljski plin, ki pa se je pozneje združila s podobnimi družbami v ZDA. S tem se tudi pri kanadski HBC družbi začel novo obdobje, tokrat v obliki pronicanja in konkurence ameriškega kapitala.

O nekdanji cvetoči dobi Hudson-Bay-Company še danes priča okoli 250 imen, ki so raztresena po vsej Kanadi.

VIR: Gcogr. Rundschau, 1958 12.

BERLIN 1955

V primerjavi s številom predvojnega prebivalstva je Lc-to nazadovalo od 4.300.000 na 3.400.000 ljudi, od tega živi v zahodnih delih Berlina 2.200.000 ljudi. Razen številčnega stanja se je izpremenila tudi razporeditev berlinskega prebivalstva. Berlin je izgubil vlogo glavnega mesta, obenem pa je bilo središče mesta najbolj prizadeto /. bombardiranjem, saj je bilo v središču opuščenih 500 o vseh stanovanj. Obnova mesta je ubrala drugo pot in pri tem se je poudarjala graditev posameznih predmestnih jeder s trgovinami, lokali raznih vrst itd. Tako so se razvila omenjena središča v oddaljenosti 3—6 km od bivšega središča mesta v vsakem zasedbenem področju Berlina.

Vojno uničevanje, demoliranje tovarn in naprav je povzročilo padec industrijske zmogljivosti Berlina za 80%, v nekaterih vejah, zlasti v strojni pa celo za 100%. Brezposelnost, ki je nastala kot posledica tega, je dosegla višek zlasti v zahodnem Berlinu, kjer je bilo brez dela okrog 300.000 ljudi. Omenjena številka pa se nam ne sme zdeti prevelika, ker je treba upoštevati dejstvo, da je moral zahodni Berlin najti zaposlitev tudi za 100.000 beguncev in 70.000 lastnih delavcev, kateri so bili zaposleni pred končano vojno v vzhodnem delu mesta, to je v sedanjem sovjetskem zasedbenem področju. Tako je veliko vlogo v večanju brezposelnosti igral tudi politični moment, ko so si tisoči delavcev iskali iz političnih razlogov dela v zahodnih delih mesta, čeprav so delali prvotno v sovjetski okupacijski coni Berlina.

Politični moment se je pokazal tudi v izgradnji industrijskih naprav in s tem v reševanju brezposelnosti, gospodarskih problemov. Zahodni Berlin se je v celoti osamosvojil v preskrbi s plinom in električno energijo od vzhodnega Berlina, čeprav so se morale zaloge premoga dovažati po železnici ali vodi preko sovjetskega področja Nemčije. Nezaposlenost je padla na 120.000 in to od celotnega zaposlenega prebivalstva ocenjenega na 900.000. V zvezi s tem se je dvignil tudi proizvodni indeks na 90 (leta 1936—100). upoštevajoč blokado mesta; zato je v Zahodni Nemčiji indeks toliko večji, saj znaša v nekaterih pokrajinah celo 200. Največji razvoj v industriji mesta sta dosegli obutvena in elektrostrojna panoga.

V finančnem pogledu je črpal predvojni Berlin 50% lastnih dohodkov iz položaja glavnega mesta (finance, administracija). Pet let po vojni pa je mogel zahodni Berlin s svojim „izvozom“ kriti le 50% stroškov porabljenih za nabavo premoga in hrane. Delež se je v letu 1955 sicer dvignil na 80%, vendar je k temu pripomogla znatna finančna podpora bonnske vlade. Znašala je približno 800.000.000 1)M, medtem ko je bil celotni proračun zali. Berlina dvainpolkrat višji. Kljub industrijskemu in na splošno gospodarskemu dvigu, pa nam število pometečev in

snajlcev na cestah in v parkih priča o veliki neproduktivni zaposlenosti, ki črpa znatne vsote mestnega proračuna oziroma pomoči.

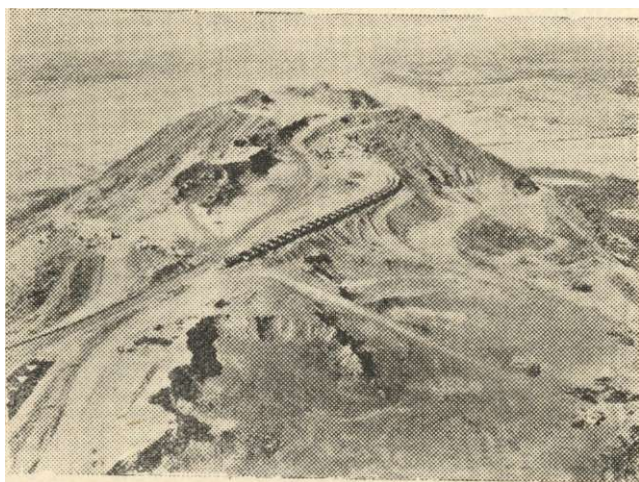
Dvig industrijske proizvodnje se je pokazal tudi v trgovini zahodnega Berlina. Skoraj tri četrtine proizvodnje absorbira trg izven mesta in to največ Zahodna Nemčija (okrog 80 o/o berlinske proizvodnje). Izvoz v vzhodne države je minimalen, saj zavzema bora 2 o/o. Vzrok v tem nizkem deležu ni toliko nezainteresiranost omenjenih držav, temveč bolj pomanjkanje blaga za zamenjavo, predvsem blaga, ki bi ga Berlin potreboval. Tudi trgovske zveze z Zahodno Nemčijo so minimalne po kopnem, kajti dragocenejše blago se prevaža z letali na račun bonnske vlade.

VIR: Geography — Januar 1956.

A. K.

IZKORIŠČANJE ŽELEZOVE RUDNICE V VENEZUELI

Za Venezuelo je značilno, da svoje bogastvo zelo enostransko izkorišča. V tej deželi je nafta docela potisnila v ozadje vse ostale gospodarske panoge. Poljedelstvo in živinoreja sta skoraj propadli, čeprav je bila dežela znana nekdanj prav po teh dveh gospodarskih panogah, saj imajo zanje tudi odlične pogoje. Danes mora Venezuela večino živeža celo uvažati!

Nafta daje v tej deželi nad 50 o/o narodnega dohodka, v izvozu pa je udeležena kar s 95 o/o. Tako izrazit monokulturni značaj imajo edino nekatere puščavske države v arabskem svetu, kjer igra nafta enako ali podobno vlogo. Toda tam, na primer v Saudovi Arabiji, Kuveitu, Kataru, je to tudi razumljivo, ker tako rekoč ni pogojev za druge oblike gospodarstva. Pri Venezueli pa je drugače. Dežela je namreč vsestransko bogata, saj ima železovo rudo, vrsto barvnih rud, pa tudi zlato in diamante.

Tuji kapital, ki ima danes v svojih rokah vso venezuelsko nafto, se je v zadnjem času začel zanimati tudi za rudo. Tako so ameriške družbe že pred leti odkrile ogromne množine prvovrstne železove rude v severovzhodnem delu Gvajanskega višavja, na področju Sierra de Imataca. Zaloge cenijo na 150 milijonov ton. Huda je odlične kakovosti in vsebuje 60 do 75 o/o železa. Prejšnje leto je začel obratovati rudnik Cerro Bolivar (na sliki). To je v bistvu gora železove rude v obsega 6x1-5 km, ki vsebuje 65 o/o železa. Za izvoz rude so že zgradili 150 km dolgo železniško progo do пристanišča Puerto Ordaz.

Železovo rudo zaenkrat izvažajo. Proizvodnja znaša že nad dva milijona ton letno. Ob spodnjem Orinocu pa bodo zgradili obsežno železarsko industrijo. Venezuela ima namreč, črni premog, ki ga doslej zaradi obilice nafte skorodni ni izkoriščala — letno le dve do tri milijone ton.

D. R.

AVSTRALSKA NAFTNA INDUSTRIJA

Leto 1955 predstavlja poseben napredek v avstralski petrolejski industriji. Začeti od leta 1951 so bile zgrajene štiri velike rafinerije, opremljene z napravami za cracking. Njihova vrednost znaša 115.000.000 britanskih funtov. Predelava nafte pa se je dvignila od 1 na 8.000.000 ton. Prvotne, starejše rafinerije, štiri po številu, so bili le manjši obrati. Tri četrtine razširjene petrolejske industrije se nahaja v zvezni državi Novi Južni Wales, ostanek pa v državi Victoria. Kljub temu daje največ petrolejskih proizvodov Victoria (40 o/o), Zahodna Avstralija (38 o/o), Novi Južni Wales pa le 22 o/o. Zgrajeni sta bili dve moderni rafineriji v bližini Melbourn z letno zmogljivostjo en milijon sedem sto tisoč ton v letu 1954. Obratovanje sloni na uvoženju nafte iz Sarawaka, medtem ko njena soseda s proizvodnjo 1.250.000 ton letno uvažajo surovine iz Srednjega vzhoda in Nizozemske Nove Gvineje. Nekoliko manjša rafinerija obratuje na južni obali zaliva Botany pri kraju Kirnall (1.1 ton letno). Največja rafinerija in obenem edinstven objekt Zahodne Avstralije je bila zgrajena leta 1955 s kapitalom angleške družbe južno od Fremantla. Zmogljivost obrata znaša 3.000.000 ton in to večinoma s področja Perzijskega zaliva.

Z omenjenim razvojem imajo rafinerije v Avstraliji zmogljivost, ki presega domače potrebe, to je 5.800.000 ton v letu 1954. Zato preostajajo znatne količine petrolejskih proizvodov za svetovni trg, zlasti gorilno olje.

Domača nahajališča nafte so majhna, zato iščejo nova v avstralskem področju Papue in Nove Gvineje, medtem ko obetajo odkriti oljni škrljavci v Novem Južnem \\\ alesu veliko manjšo vrednost in dobičkonosnost.

VIR: Geography — Januar 1956.

Anton Kastelic

OBVESTILO!

Geografsko društvo Slovenije, Odsek za geografski pouk bo priredil s sodelovanjem Zavoda za napredek šolstva LRS seminar o pouku „pознаvanja družbe“ za 4. in 5. razred ter seminar o zemljepisnem pouku za 6., 7. in 8. razred osnovne šole. Seminar bo zadnje dni junija (4

do 5 dni) v Ljubljani. Interesenti naj si že sedaj zagotovo ustrezna sredstva pri šolskih vodstvih oziroma pri občinskih ljudskih odborih. Nadrobnejši program seminarja bo objavljen kasneje,

KNJIŽEVNOST

NEKAJ MISLI OB \OM-M UČBENIKU ZEMLJEPIS JUGOSLAVIJE

Priznati moram, da mi je poučevanje ali bolje rečeno čim bolj živo prikazovanje prav naše domovine najteže. Morda zato, ker čutim pri teli tirali še večjo odgovornost in, ker hi moral liiti zemljepis Jugoslavije med vsemi ostalimi obćimi in regionalnimi poglavji geografije najboljše obdelan — ali pa po drugi strani, ker je velika objektivna težava v čisto metodičnih vprašanjih regionalne razdelitve, vrstnega reda, detajlov itd. Vem, da smo se že, vsi geografi pri praktičnem delu znašli pred dilemo, ali držati se učbenika, ali bolje raznovrstnih učbenikov ali čisto natančno ličnih načrtov, ali ubrati neko svojo ali srednjo pot. Naša država je res tako vsestransko prehodna in pestra, da bi težko kje našli podobno problematiko. Ze narava in po njej gospodarstvo nas silita k vprašanju, ki so si ga že mnogokrat zasta\ili jugoslovanski geografi: ali govoriti o Jugoslaviji ves čas kot celoti in kompleksno obravnavati lia primer kmetijstvo, rudarstvo, industrijo, ali po republikah kot politično upravnih teritorialnih enotah, ali po velikih prirodnih regijah (Panonski, Primorski in Gorski predel) ali po manjših enotah (Alpski svet, Hrv. Zagorje, Lika itd.). Pri tem je treba dodatno upoštevati še zelo omejeno število učnih ur, aktivno metodo in paziti, da ne zahajamo v nepotrebno ponavljanje. Težko je zato sestavili dober učni načrt, še teže spisati dober učbenik. Zadovoljiti vse, je tako rekoč nemogoče.

Tudi letošnji novi učbenik Kranjec-Leban se je zdel prvi hip nekako razbit. Leni načrt je drugačen. Kaj storiti? Na vsak način je pametno in koristno, da dijaki nabavijo učbenike in poskusiti na novo! Pustila sem učni načrt ob strani in se lotila dela na novi osnovi. Ker se mi je to delo obneslo, čutim dolžnost, da nakažem ta nova pota tudi tistim geografom, ki so stali ob istem vprašanju.

I vodoma smo vse prvo konferenčno obdobje obravnavali splošne pojme o naši državi (meja, lega, geološka in kame-ninska zgradba, podnebje, prebivalstvo, državna ureditev . Povedati moram, da smo morali nekaj dodajati, na primer pri podnebjju obrazložiti natančnejše makroklimatske vplive, pri geološki zgradbi malo več razvojnih potez, kar je važno za razumevanje rudišč in za razumevanje gospodarskega pomena sedimentnih plasti. Poglavje o tekočih vodah je sicer že znatno boljše kot v prvem učbeniku, ker sta avtorja črtala ogromno številčnega in imenskega balasta in dodala jako posrečena sugestivna vprašanja (ki se sploh prepletajo skozi vso knjigo), vendar jc še precej deskriptivno. Tudi o prsti, kot osnovi našega kmetijstva mora profesor v razredu kaj več povedati ali vsaj intenzivno ponoviti splošne pojme o preperevanju, o nastajanju in tipih prsti.

Ko pa smo dospeli do regionalnih opisov, sem se odločila, da bodo vsa ta področja obdelali dijaki sami, bodisi po en sam, ali dva ali trije skupaj kot glavni referenti, ostali pa si bodo tudi prebrali vsaj iz tega priročnika material. Izbiro snovi sem prepustila dijakom samim, vrstni red knjigi. Odmev pri dijakih je bil zelo dober in v večini primerov jc več prijavljencev kot bi bilo treba. Referenta opozorim tudi na ostale jugoslovanske učne knjige, na samostojna geografska dela, slikovni material, turistične

prospekte in opozorim zlasti na lastno opazovanje. Ta zadnji pogoj je seveda primeren v glavnem za Slovenijo, ki so jo kot taborniki ali brigadirji prepotovali ali pa so tudi iz raznih krajev doma. Na naši šoli je izbira lahka, ker imamo od Prekmurcev do Tolmincev zastopane skoro vse ožje okoliše. Naročim jim seveda tudi, da morajo znati snov pravilno omejevati, ne zahajati v detajle, povezovati razne pojave in tudi časovno omejiti referat na maksimum 30 minut. Ostati mora najmanj, poudarjam najmanj 1"> minut za moje dopolnjevanje, za kritiko, vprašanja. Na ta način smo ubili več muh hkrati, Dosegli smo glavni namen moderne metode, da dijaki samostojno, miselno in logično delajo tudi doma, da se enkrat neha guljenje, raste pa njih zanimanje za predmet. Seznanjajo se z našimi strokovnimi knjigami, začno samostojno opazovati naravo, ker vedo, da bodo morali sami vse to lepo povedati, ne pa, da bi se jim nekaj le sanjalo, ali pa da bi kimali profesorju. Dijaki se tudi pri našem predmetu nauče samostojnega nastopanja in govora v vezanih in urejenih stavkih. Priporočila sem jim in so mi tudi sledili, da imajo sicer referat spisan ali vsaj točke, podatke itd., da pa sicer prosto govore ob zemljevidu, sami skicirajo na tablo in se znajdejo nekako v vlogi profesorja. Jasno je, da morajo imeti dijaki zemljevid Jugoslavije in Slovenije vedno v razredu na vpogled. Ne hojmo se, da ga bodo uničili! Zemljevid je za razred, ne pa za večno prenašanje in zvijanje po kabinetih in raznih kotih konferenčnih sob. S tem načinom dela je odpadlo tudi včasih tako močno, dolgočasno in cesto tudi osovraženo spraševanje. Glavni referent, ali oba, ali vsi trije dobe za svoje delo seveda oceno, prav tako pa tudi sodelujoči razred. Pa še kako radi sprašujejo in kritizirajo svoje sošolce! Pri odgovorih pustim, da se skuša pravilno izvleči referent, da da pravilne odgovore, potem seveda dopolnim ali korigiram sama. Tako vsako učno uro nadaljujemo s snovjo, vsako uro pride novi referent pred tablo, vsako uro dela ves razred in ocene se nabere mimogrede in tako rekoč neopazno. Zato so tudi vprašanja in odgovori sproščeni.

Pripominjam seveda, da bom morala ob sklepu teh regionalnih poglavij najti čas za ponovitev kompleksnih vprašanj, zlasti vseh vej gospodarstva, kot to tudi prav koristno nudi učbenik. Prav tako moram pri obravnavanju južnih republik dodajati več sama ali pa celo kako pokrajino prikazati sploh sama, poudarjati marsikaj še bolj, kot bi veljalo za Slovenijo, da ne bi ta poglavja kot manj važna zbledela.

Upam, da bo na ta način zaživela pred očmi dijakov vsa Jugoslavija v pravi podobi. Lidija Prudič

ZEMLJEPIS JUGOSLAVIJE ZA GIMNAZIJE

Sestavila Silvo Kranjce in Vladimir Lehan

Ljubljana 1958 — Strani 237

To jc prvi učbenik, ki jc napisan že po novem učnem načrtu. Torej po načrtu za katerega menimo, da je uveljavil tudi v geografskem pouku načela sodobne geografije. Prav zato smo učbenik toliko teže pričakovali. Oglejmo si ga torej nekoliko natančneje.

I čbenik je brez dvoma skrbno sestavljen. Prostor je smotrno izrabljen, saj vsebuje knjiga izredno veliko gra-

diva. Geografski inventar je zelo bogat, kljub temu jia jasno podan. Posebno regionalni del knjige nas navdaja kar z občudovanjem, ko vidimo, koliko je tu nanizanih in vpletenih geografskih dejstev, najrazličnejših topografskih, reliefnih, hidrografskih in drugih imen. Tako so nekatere strani prava mojstrovina. Saj vključujejo med lepo tekoč tekst po več desetih geografskih imen (na strani 62 je na primer 41 imen, na strani 68 nad 50. na strani 66 (čeprav je vmes slika) 32 imen in podobno. Po dosedanem konceptu je učbenik brez dvoma dober.

Glede topografskega bogastva res ne moremo stavljati pripomb. Saj je vsega tega v zadovoljivi meri in je tudi skrbno izbrano. Nasprotno, marsikdo bi dejal, da je topografije celo preveč, da je preveč poudarjena.

Taki pomisleki seveda niso brez osnove. Prvič že zato ne, ker tako obsežna topografija nehote daje geografskemu pouku predvsem memoriativno funkcijo, jemlje mu pa intelektualno.

Drugi pomislek je v tem, da je posledica preobsežne topografije posredno tudi vzrok zanemarjanja vsega tistega, kar je srž sodobne geografije in geografskega pouka. To je vrednotenje geografskih pojavov in procesov, prikazovanje njihovih kompleksov, ugotavljanje medsebojne zavisnosti, posredovanje geografskega mišljenja ali vsaj njih elementov, skratka „razmišljajoča geografija“. Ta pa ni mogoča ob obsežnem topografskem gradivu že zaradi pomanjkanja časa in prostora, torej že iz čisto tehničnih razlogov. S pomočjo izbranega, jasno podanega geografskega inventarja je lažje ustvariti pokrajinske oznake in doseči njihovo zaokroženo kompleksno geografsko podolgo, kakor s preobilico imen.

Tej nujni posledici preobilnega geografskega inventarja se tudi avtorja, žal, nista mogla izogniti. Tako so se sprevrgli v golo deskripcijo številni odstavki v regionalnem delu učbenika. Nekateri od teh so v tem pogledu prav klišični. Tako vsebuje na primer opisovanje predalpskih kotlin, zlasti na strani 74. 75 in 76 še vse preveč golega naštevanja imen, krajev, tovarn in podobno.

Isto velja, žal, še za prenekateri opis pokrajin. Omenimo naj primer panonskega sveta (str. 77–81): „Na severu obdaja ravnino enolična gričevnata pokrajina Goričko, precej porasla z borovci, medtem ko so osamljene Lendavske gorice na vzhodu pokrite z vinogradi.“ — Zakaj so te razlike, ni nikjer niti besedice! Ali pa: „Pomurska ravnina na desnem bregu Mure je zlasti na Murskem polju dobro obdelana in gosto naseljena... Prekmurska ravnina na levem bregu Mure, zlasti pa še Goričko, sta slabše obdelana; zemljiška posest je tod zelo razdrobljena in gospodarstvo zaostalo.“ Tudi o teh razlikah ni ničesar povedano! Takih primerov bi lahko navedli vse polno, pa nam prostor ne dopušča.

Bolj ko prebiramo in se poglobljamo v ta regionalni del knjige, bolj smo prepričani, da osnovni koncept učbenika ne ustreza duhu novega učnega načrta. Večina sedanjega teksta bi morala biti pravzaprav v drobnem tisku kot dokumentacija geografske interpretacije in podajanja zaokroženih kompleksnih geografskih podob. Slednje pa naj bi bilo kot osnova v normalnem tisku. V učbeniku manjka na primer za Slovenijo pravzaprav nekaj takega kot so llesičeve „Slovenske pokrajine“ v Geogr. obz. (1956 2). Prav zaradi tega, ker imamo ustrezno literaturo, bi se lahko izognili takim pomanjkljivostim.

Ta pomanjkljivost knjige je toliko občutnejša, ker je obravnavanju geografskih regij odmerjena večina knjige.

Zato je učbenik tudi obsežnejši od prejšnjega. Saj prav v tem, ker je obravnavanju regij posvetil tolikšno pozornost, vidimo vrednost novega učnega načrta. Zato naj bi bila tu tudi osnovna vrednost učbenika. Saj tu je tisto, kar naj bi bilo novo in kar naj bi ustrezalo težnjam sodobne geografije.

Prejšnjemu učbeniku so očitali sledove tradicionalnega deskriptivnega zemljepisa predvsem v njegovem splošnem delu. Tokrat pa je obratno, saj regionalni del zaostaja za občin.

Ne bi rad še enkrat ponavljal tega, kar sem napisal v Geogr. obz. (Nove pobude za pouk geografije v gimnaziji. 1958/3). Podčrtam naj le, da takratne ugotovitve, posebno one na strani 27. domala v celoti drže tudi za ta učbenik.

V regionalnem delu pogrešam tudi bolj jasno izražen koncept medsebojnih odnosov in razmerje posameznih večjih in manjših pokrajin. Te so sicer nanizane druga poleg druge, toda skoraj nikjer niso postavljene v medsebojno razmerje, saj o njihovi gravitaciji ali homogenosti malokje slišimo. Isto velja tudi za razmere znotraj posameznih regij, kjer pogrešamo več geografskih asociacij.

Morda leži vzrok preobteženosti topografskega gradiva tudi v skrbi obeh avtorjev, da bi omogočila učbeniku čim večjo samostojnost. Ker danes nimamo ustreznega ročnega zemljevida Jugoslavije, sta avtorja verjetno skušala vnesti v učbenik čim več topografije.

Tu smo sedaj pravzaprav zadeli na osnovno pomanjkljivost, s tem bi pravzaprav morali začeti naše poročilo. Zavedati se namreč moramo, da brez dobrega zemljevida tudi ni dobrega geografskega učbenika. Prvi pogoj je torej ta, da mora učbenik sloneti na ustreznem zemljevidu, namreč ročnem zemljevidu za dijake. Le v tem primeru se lahko delež topografije zmanjša, delež geografske interpretacije pa zveča. Te korak dalje bomo prišli, kadar bodo atlasi vključevali čim več posebnih kart naše države (klimatskih, vegetacijskih, populacijskih, gospodarskih in podobnih). Učbenik bi moral tvoriti zaključen kompleks tudi z ostalimi učili in jih seveda upoštevati (na primer s stensko geološko karto FLRJ, s stenskim zemljevidom FLRJ, z geografskimi pečati Jugoslavije, z diafilmi itd.). Takrat se bo šele težišče učbenika in pouka prestavilo iz deskripcije in iz topografije na samo „zemljepisje“. Prav ob tem učbeniku se odpira vprašanje kompleksnega reševanja učno-vzgojnega procesa.

Učbenik je značilen tudi v ilustrativnem pogledu. Skupno je 70 ilustracij, toda oile tega je kar 54 fotografij in le 16 risb. V knjigi ni niti enega profila, diagrama, klimograma, nobenih grafičnih primerjav in podobno. Za podnebje na primer nimamo niti ene ilustracije, na primer padavinske karte. Pri vodovju nobenega diagrama za rečni icžim, seveda nimamo pedoloških in vegetacijskih kart. V srednješolskem učbeniku bi morali vse te kompleksne rezultate, ki jih prav karte brez dvoma vsebujejo, posredovati zlasti pri zemljepisu Jugoslavije. Brez dvoma je to precejšnja pomanjkljivost ne le v tehničnem in vsebinskem pogledu, temveč tudi v metodološkem. Saj bi že samo opozarjanje na medsebojno primerjavo takih in podobnih grafičnih prikazov razvijalo elemente geografskega mišljenja. Pomanjkanje ustreznih ilustracij nas še posebno moti, ako pomislimo na zemljepis Jugoslavije za nižjo stopnjo (spomnimo se le na padavinsko in hidrografske karte in njuno primerjavo!) ali pa na Kurtekovo regionalno geografijo za višje razrede gimnazij. Posebno slednja nam nazorno

in prepričljivo dokazuje pomen ilustrativnega gradiva za geografski učbenik.

Sledove tradicionalnega zemljepisa opazimo skozi vso knjigo. Tako je takoj \ začetku še vedno pomembnejša zemljepisna lega kakor pa zemljepisni položaj. Opis državnih meja je še vedno deskriptiven, čeprav pove, da so ene meje dobre, druge slabe, ne pa tudi, zakaj so take. Sploh sodi to poglavje v drobn tisk, v kolikor sploh ne na zemljevid sam.

Pri splošnem pregledu reliefa (str. 7 in 8) je na primer omenjeno, da se deli naš gorski svet na šest gorstev. Toda zakaj je taka delitev, kakšne so razlike in kje so vzroci, v čem je njihov geografski pomen itd., pa niti besedice. Nasprotno pa navaja učbenik mejo Alp in Dinarskega gorstva, čeprav je M» neprimerno manj opazna in zalo tudi manj pomembna. Res pa je, da sta avtorja na splošno uspešnejše premagovala sledove tradicionalne deskripcije v prirodnogeografskem kot pa v družbenogeografskem pogledu.

Avtorja tudi v terminološkem pogledu nista preveč izbirljiva. Tako uporabljata iste izraze za kaj različen pomen. Na strani 9 govorita o Rodopski in Panonski gmoti kol o geološkem pojmu in sicer v genetskem smislu. Na strani 62 pa ta izraz drugače uporabljata. „V Zahodnih Julijskih Alpah prevladujejo obširne apneniške gmote z zakraselimi planotami“?! — Enako je z grudami. Na strani 9 beremo: „Stara, povečini uravnana Rodopska gmota se je pri teh gibanjih \ raznih smereh prelomila in razkosala v grude“. Na strani 62 pa stoji: „Podobni kraški gorski planoti sta vzhodno od triglavske grude Pokljuka in Mežaklja.“ — Na strani 17 beremo o gorskem ali planinskem podnebju. Prvi izraz povsem zadošča, drugega pa ne kaže uvajati že zaradi različnega pomena. — Na strani 35 je okorna in dolga oznaka mrtvi rečni rokav čisto brez potrebe, saj imamo lep izraz mrtvice. mrtve okljuke in podobno. Videti je, da nam Badjura včasih res upravičeno očita, da se oklepamo le enih in istih izrazov. To velja v knjigi tudi za posamezne reliefne oblike. — Na strani 4 beremo o moravsko-vardarskem jarku kot poglobitvi prometni osi Balkanskega polotoka. — Na strani 11. in tudi kasneje, beremo le o zunanjih silah „relief naše države so takrat preoblikovale predvsem zunanje sile“. Ta izraz nas še posebno moti, ker poudarjamo, da so v ospredju geografskega proučevanja procesi ali celo kompleksni procesov, ne pa elementi, v tem primeru sile. — Tudi nekateri obči izrazi niso vselej najboljše. na primer stopnjavine (stran 73).

Nekoliko preveč širokogrudna sta avtorja tudi pri nekatereh drugih izrazih. Tako domala dosledno U|H>rabljata le liidrocentralo oziroma termocentralo in le na treh ali štirih mestih tudi elektrarno. Tudi izraz rečni padec oziroma padce vode se mi ne zdi dober, zakaj ne raje strmec reke oziroma rečni strmec. Moli me tudi vodna moč (str. 208. 210) namesto vodna sila. Avtorja sicer uporabljata na splošno drug izraz. Tudi izraz rudnina se ne rabi vselej v ustreznem pomenu, na primer na strani 199. — Na strani 39 beremo o stepicini rastlinstvu in o „(epski vegetaciji. Posebno pa nas bode, ko beremo o rudniku rjavega premoga (stran 76).

\ imenoslovnem oziroma jezikovnem pogledu nas avtorja večkrat presenečata. Enkrat pišeta Panonska nižina (stran 29). drugič panonska nižina (stran 35). vselej v istem pomenu. Cerkniško polje in Cerkniško Polje (stran 89),

Grosupeljsko polje in Grosupeljsko Polje (dtran 82). Po dornih primerov je v knjigi še precej.

Na strani 54 beremo Neretvino ustje, toda Neretvansko jezero in celo Noretljanski zaliv (stran 33). Na strani 35 pa je Plivino jezero pri Jajcu. Po analogiji bi torej govorili o Savinem, Dravinem. Savinjinem jezeru in podobno. Avtorja pišeta o Hercegovsko-črnogorskem Krasu. Na strani 49 govorita o Apaški kotlini namesto o Apaškem polju. Na strani 68 beremo o Labotnici. na strani 36 o jezeru Bajcr pri Fužinah. Videz je, da se tudi o Grintavcu (stran 66) in Grintovcu še nismo zedinili. prav tako ne o Mangrtu (stran 62) in Mangartu. Na strani 140 in 141 čitamo o Kuprešu in Kupreškem polju, čeprav smo bili doslej vajeni govoriti o Kupresu in Kupreškem polju. Na to opozarjam tudi zato, ker se ob takih in podobnih nesoglasjih med knjigo in zemljevidom (glej zemljevid FLRJ. Bohinec-Planina) pokaže, da oba učna pripomočka nista homogena.

V učbeniku so marsikje premalo upošteevane novejši stvari, novejša dognanja in spoznanja, na primer pri gospodarstvu. Ne vem, zakaj sta se avtorja izognila izrazu Pohorsko podravje, ki prav posrečeno imenuje svet, ki ga avtorja opišeta kot Dravsko dolino. Mežiško dolino in Pohorje.

Med stvarnimi pomanjkljivostmi velja omeniti naslednje. Da so „Kot učinek tektonskih gibanj nastala velika kraška polja; ker se je na njihovem dnu zbrala prst, ki ne propušta vode, teko po poljih potoki in reke.“ Ta razlaga je na tej stopnji šole vendarle močno precnostranska. — Na strani 14 čitamo, da izvirajo sloji boksita v zahodnem Dinarskem gorstvu iz jurske dobe. — Razlaga, zakaj je ostala razvodnica med jadranskimi in panonskimi rekami blizu Jadrana, je pomanjkljiva. Omeniti bi bilo treba vsaj še kraški značaj razvodnega sveta. — Na strani 34 nas trditev: „V kraških vrtačah so stalna jezera, ki sezajo s svojim dnom do podtalne vode“, postavlja pred vprašanje talne vode na krasu. — Na strani 68 je Savinja namesto Svinja. Tudi na strani 74 je napaka podobnega značaja: „Ob sotočju Save in Sore je zraslo središče gorenjskega dela Ljubljanske kotline, mesto Kranj“. — Na strani 93 beremo „k Vipavskemu prištevamo obsežno dolino reke \ ipave, ki se začenja pod Razdrtim“.

Tudi ob tem učbeniku se je pokazalo, da je neprimerno laže sestaviti dober učni načrt kakor pa dober učbenik. Razen tega se je treba zavedati, da učni načrt sam pouka še ne bo bistveno spremenil. Malce je res neugodno, da sedaj, ko smo v procesu afirmacije geografije v šoli, nimamo ustreznih učbenikov in da sega sodobna geografija zaenkrat, žal, le do učnih načrtov. Toda zato res ni treba, da imamo kakršenkoli občutek tesnobe.

Zgodovinarji na primer, ki so zagnali v povojnem času neprimerno večjo „afirmacijsko akcijo“, so še bolj neskladni, kar se tiče težnje in resničnosti. Tam na primer sploh ne premorejo učbenikov za gimnazijski pouk zgodovine. Za nas seveda to nikakor ne sme biti merilo, kajti zavedati se moramo, da sodobna izobrazbena in vzgojna vloga geografije, o kateri toliko govorimo in razpravljamo, zaenkrat še ni našla ustreznega odmeva v učbenikih.

Ob tej ugotovitvi se kaže tudi namen teh vrstic, ki ni v tem, da bi kakorkoli zmanjševal dobre strani učbenika, ki jih ta brez dvoma ima. temveč je njihov namen ta, da skušamo s skupnimi močmi lic le odpraviti slabosti dosedanjih učbenikov, temveč doseči čimprej tudi spremembo osnovnega koncepta naših učbenikov. Le takrat bo ta so-

dobna geografija, o kateri včasih že kar preveč pišemo in razpravljamo, tudi v resnici presajena v šolo samo. Prav zato, ker gre tu za bistvene spremembe, ki se v načelu in debati kažejo jasne, pri konkretnem delu pa precej težavne, bi bilo odveč pričakovati, da bo že prvi poskus uspel. Nisem imel namena, da bi odkrival drobne pomanjkljivosti učbenika, to bi bil lahko pravzaprav sploh opustil, temveč sem hotel le opozoriti na nujnost metamorfoze osnovnega koncepta naših geografskih učbenikov.

1). Radinja

Prof. Pavao Kiirtek:

GEOGRAFIJA ZA VIŠE RAZREDE GIMNAZIJ

Zagreb 1957

V tem šolskem učbeniku obravnava avtor Monsunsko Azijo. Avstralijo in Oceanijo, Latinsko Ameriko. Anglo-ameriko in na koncu svet kot celoto. Knjiga zajema snov enega šolskega leta, ki jo podaja kar na 280 straneh. Učbenik je zelo obsežen, tako da se bo moral predavatelj nujno omejiti v snovi, če bo to, kar je predpisano, hotel predelati. Teže pa bo presoditi dijaku samemu, kaj je v učbeniku bistveno in kaj je manj važno.

Knjiga je sestavljena po novem učnem načrtu i/, leta 1955, zato je težišče postavljeno na oznako posameznih geografskih področij. Pri vsaki državi in večji enoti avtor najprej poda fizični pregled, sledi opis zemljepisnih področij in nato antropogeografski del z gospodarsko sliko države, ki jo zaključijo s statističnimi podatki.

Razdelitev snovi je torej dobra, hvalevredna je tudi primerjalna metoda, ki jo avtor mnogo uporablja že v tekstu, še bolj pa v dodatnih geografskih vajah in nalogah, ki imajo namen navajati dijaka k samostojnemu delu in razmišljanju.

Vsekakor pa so največja odlika tega učbenika številne skice, grafikoni, statistike in najraznovrstnejši zemljevidi. Zares, domala ni strani, kjer ne bi bil tekst nazorno pojasnjen. Temu se pridruži še okrog 70 slik — fotografij, ki dobro prikazujejo pokrajino in proizvodnjo posameznih gospodarskih področij, žal pa so zaradi slabega papirja bolj medle.

Med temi pripomočki vzbujajo posebno pozornost številni reliefni profili, nadalje diagrami, ki ponazorujejo klimatske elemente, vegetacijske karte, posebno še one, ki prikazujejo shematično razporeditev višinskih pasov v Latinski Ameriki in Etiopskem višavju ter ekonomske karte in diagrami za kmetijsko in industrijsko proizvodnjo.

Okrog 160 skic tega značaja daje knjigi posebno vrednost, tako da lahko mirno rečemo, da so tu sodobne metodne zahteve po nazornem in kompleksnem obravnavanju snovi v celoti izpolnjene. Zato se bo pri pouku ob tem učbeniku lahko izognili verbalizmu.

Kljub vsemu uporabljenemu statističnemu gradivu pa učbenik ne zahaja v drugo skrajnost, da bi bil zgolj ekonomski priručnik, ker v njem fizično-geografski del ni zanemarljiv, saj gre ponekod morda celo preveč v širino (na primer podroben pregled zemljišča in tal v amazonskem nižavju z vsemi tujimi izrazi, prav tako pregled višinskih pasov v Etiopskem višavju).

Zelo dobro so opisane tropske in subtropske dežele, pri katerih upošteva že številne politične spremembe v Aziji in Afriki, in te prikazuje tudi z zemljevidi.

Pri obravnavanju Amerike, zlasti ZDA, je mnogo statističnih podatkov, ki pa se sedaj tako hitro spreminjajo, da zastare že v času, ko je knjiga še v tisku. Tako sedaj (leta 1958) cenijo število prebivalstva ZDA že na 175 milijonov. Prav tako pa bi bilo potrebno, da za take najbolj labilne številke avtor navede leto, za katero velja podatek.

Sem in tja bi bilo želeli točnejšo lokacijo rudnega bogastva na ekonomskih zemljevidih. Tako bi bilo na primer pri Kanadi vsekakor umestno podati — razen navedbe o veliki porasti izkopa železove rude — prav izredno važnost labradorske železove rude, saj je prav to nahajališče povzročilo velike geografske izpremembe v celotnem licu te pokrajine.

Da je Java najgostejše naseljena agrarna pokrajina na svetu, bržkone ne bo držalo. Jasno je, da je ta otok najgostejše naseljen svet tropskega pasu. V monsunskih deželah, zlasti na namakalnih področjih Indije in Kitajske, pa je agrarna gostota gotovo še večja.

Indija in Kitajska sta obravnavani kar preobsežno; zelo posrečena pa se mi zdi pri Japonski primerjava te ekonomske razvite dežele z Veliko Britanijo, z njeno sličnostjo v legi in v gospodarskem razvoju glede na Evropo oziroma Azijo.

Vsakemu predavatelju zemljepisa pa bo gotovo v tej knjigi najbolj dobrodošlo poglavje, v katerem avtor obravnava svet kot celoto.

Tu so strnjena v enoto poglavja iz regionalne geografije in je svet prikazan kot gospodarska celota. To pa je prav sedaj, ko svet postaja spričo modernih prometnih sredstev „vedno manjši“, gotovo zelo važno.

Tako v tem poglavju najprej opisuje oceane in njihovo važnost, arktične in antarktične pokrajine. Pri slednji omenja, da še ni dokazano, da bi bila Arktika sestavljena. No, prav letošnja ruska raziskovanja pa so ugotovila, da je tudi Arktika, podobno kot GronUnd, sestavljena vsaj iz dveh delov, seveda prekritih z debelo ledeno gmoto.

Nadalje je podana v tem poglavju razporeditev prebivalstva v svetu, proizvodnja rastlinskih dobrin (žitarice, industrijske rastline) pred vojno in po njej, glavna živinorejska in ribolovna področja, razporeditev energetskih virov, rudarska in industrijska proizvodnja. Tu je zlasti poučno primerjanje med produkcijo kapitalističnih držav, ki stalno koleba, in stalnim porastom proizvodnje v socialističnih državah. Na koncu obravnava še svetovno trgovino in prometno mrežo. Vse to je bogato opremljeno z diagrami in skicami. (Odlična je zlasti skica o mednarodni trgovini s premogom na strani 258.)

Knjiga pri nas v Sloveniji pač ne bo služila kot učbenik dijakom, saj je pred izidom nova izdaja Tlešičeve „Ekonomske geografije“. Koristna pa bo ta knjiga vsem, ki poučujejo na gimnazijah in strokovnih šolah zlasti zato, ker jim nudi toliko dokumentacijskega gradiva, s katerim lahko dobro ponazorijo pouk v razredu.

Janko Tavčar

Dr. Zronimir Dugački:

INDUSTRIJSKA GEOGRAFIJA SVIJETA

V zadnjih letih smo dobili precej ekonomskih geografij — dobrih in slabih — ki so izšle večinoma v Beogradu in Zagrebu. Vsa ta tlela nam potrjujejo, da ni lahko v teh knjigah ubrati pravišnjega razmerja med fizičnogeografskim

In antropogeografski momenti. Najčesneje je bil zane-marjen prav prvi del.

Sedaj pa smo dobili zemljepisno knjigo, ki na 128 straneh manjšega formata obravnava celo le en sam del ekonomske geografije: industrijsko geografijo sveta.

Morda se bo vsakdo čudil, zakaj se je pisatelj omejil na tako specializirano snov. Ker pa je knjiga izšla kot prvi zvezek novo ustanovljene Geografske biblioteke v Zagrebu, moremo sklepati, da bodo novi zvezki zajeli še druga področja ekonomske geografije. Zato bo pač dokončno mesto tega dela možno presoditi v okviru celotne zbirke.

Po avtorjevi definiciji nas industrijska geografija sveta seznani z razširjenostjo in razmestitvijo industrije v posameznih deželah sveta in razlaga prirodne in socialno zgodovinske vzroke, ki so vplivali na to razmestitev in na doseženo stopnjo industrijskega razvoja.

Če ima knjiga namen, da nam Jugoslovanom, ki živimo v obdobju industrializacije svoje dežele, da le primere, kako so posamezne države dosegle bolj ali manj visoko stopnjo industrijske zmogljivosti, potem je delo doseglo svoj smoter. Če bi pa od knjige pričakovali izčrpno in vsestransko obravnavanje problemov tega področja antropogeografije, bi bili nekoliko razočarani. Avtor podaja le pregled industrijsko najbolj razvitih držav v svetu: ZDA, SZ, Velike Britanije, obeh Nemčij, Francije, Japonske, Kanade ter dveh držav, kjer industrializacija prav sedaj stopa v ospredje — Indije in Kitajske.

Sodim, da je avtor mnogo bolje osvetlil socialno-zgodovinske vzroke industrijskega razvoja držav, slabše pa je povsod prikazal fizično geografski moment. V prvem je povedal marsikaj novega, v drugem pa bore malo. Mislim pa, da tudi v takšni knjigi ne bi smela biti prikazana prirodna bogastva (energetski viri, rude, ostale surovine) brez predhodnega pregleda prirodnih pogojev. Največja napaka pa je v tem, da v knjigi ni vsaj dobrih zemljevidov, ki bi to pomanjkljivost do neke mere omilili. Karte so zelo redke, in celo ekonomski zemljevidi so zelo površni, preveč generalizirani. Merilo zemljevidov je premajhno. Nekatere države in njihov industrijski potencial pa niso predstavljene niti z eno karto (na primer Francija).

Tudi izbira slik in ostalega dokumentacijskega materiala je kaj skromna. Diagramov pri posameznih državah, ki bi osvetljevali njihov razvoj v industriji, tudi ni.

Precej prostora zavzema uvodno poglavje, v katerem je prikazana razporeditev industrije v svetu in so osvetljeni najvažnejši momenti, ki so pripomogli k tej razmestitvi. Nazorno je podana razlika med stihskim razvojem v kapitalističnem svetu (profit) in načrtnim razvojem v socialističnih deželah.

Glede na doseženo stopnjo industrijskega razvoja loči avtor štiri vrste držav in jih takole klasificira:

1. Industrijske države, kjer je 60—80% aktivnega prebivalstva zaposlenega v industriji, prometu in trgovini. (Velika Britanija, Zapadna Nemčija, Belgija, Švica.)

2. Industrijsko-poljedelske države, kjer ta odstotek zneso dobro polovico vsega aktivnega prebivalstva (ZDA, SZ, Francija, ČSR).

3. Poljedelsko-industrijske države, kjer je odstotek v industriji zaposlenega prebivalstva že manjši od polovice, vendar je delež industrijske proizvodnje tod še večji od deleža kmetijske proizvodnje (Italija, Jugoslavija, Madžarska, Poljska).

4. Poljedelske države, ki jim pripada večina držav izven Evrope.

Za tem uvodnim poglavjem sledi opis industrijskega razvoja v Veliki Britaniji, te najstarejše industrijske države v svetu, nato opis industrije ostalih evropskih držav: Francije, Nemčije, Sovjetske zveze. Nato obravnava obe azijski deželi in končno obe ameriški.

Vrstni red snovi je povsod isti: zgodovinski pregled razvoja industrije, pregled energetskih virov, rudnega bogastva, težke in lahke industrije; na koncu pa so nakazani ekonomski problemi posamezne države v obliki vprašanj. Knjigo zaključujejo statistične tabele, ki prikazujejo industrijsko proizvodnjo v najmočnejših državah v posameznih panogah za leto 1956 oziroma 1955.

Knjiga bo dobrodošla zlasti profesorjem, ki poučujejo na ekonomskih šolah, vse pa bi oboževali še na knjige založbe „Geografske knjige“, ki bodo v bodoče izšle.

Janko Tavčar

DRUŠTVENE VESTI

Vladimir Kokole

V. KONGRES GEOGRAFOV FLRJ

Peti povojni kongres jugoslovanskih geografov je bil od 8. do 16. septembra 1958 v Črni Gori. Kongres sam je trajal pravzaprav samo prve tri dni in pol v Titogradu. Ostalih pet dni pa smo bili na ekskurziji po vseh pokrajinah Črne Gore. O njej poroča Geografski obzornik posebej. Bila je namreč za večino udeležencev pravo „odkritje“ Črne Gore in po mojem mnenju, najbolj zanimiv del tega zborovanja.

Kongres se je začel prvi dan s plenarnim sestankom. S svojo udeležbo ga je počastil sam predsednik IS LR Črne gore tov. Blažo Jovanovic, ki je poudaril koristnost dela geografov, pa tudi potrebe naše družbe po takem delu. Pričakovali smo, da bo prav o tem z naše geografske strani

govoril tudi prof. dr. B. Z. Milojevič. Zal pa je govoril samo o oblikah našega dela, prav nič pa o tako pereči, konkretni problematiki organiziranega in sistematičnega dela v naši jugoslovanski geografiji. Tako je ta referat nekako nehoti pokazal premajhen interes za sistematično koordinirano delo. Prav zaradi pomanjkanja takega dela je vsa naša geografija trpela že doslej in je mentaliteti mnogih udeležencev kongresa še dalje tuje.

Poročilo o delu Sveta geografskih društev FLRJ — ki je sledilo — tudi ni kazalo, da je vodstvo v tej smeri kaj prida storilo. Po referatu je pomanjkanje časa — ne vem če je bilo res nepremostljivo — preprečilo vsako temeljito in tako prepotrebno diskusijo o teh, za znanost sicer res pomožnih, a vendarle spet tako važnih vprašanjih načrtnega dela.

Se isto dopoldne se je začelo tudi branje referatov o

geografski problematiki Črne gore. Uvodni pregledni referat o Črni gori in njenih prirodnih bogastvih je imel prof. Mihajlo Pajkovič. Dr. Mihajlo Radovanovic pa je na dolgo govoril o ekonomskem pomenu izgradnje magistrata Beograd—Bar.

Kakor že na prejšnjem kongresu, tako je bilo tudi na tem delo organizirano po sekcijah. Poleg tega pa so bili vsak dopoldan še plenarni sestanki. Na teh sta bila drugi in tretji dan na sporedu simpozija o krasu ter o regiji in regionalnem planiranju.

Na simpoziju o krasu sta bila v ospredju referata prof. dr. Josipa Rogliča o odnosu rečne erozije in kraškega predela in referat dr. Branislava Jovanovica o teoretskih osnovah kraške hidromorfo-genetike. Osnovno tezo prof. Rogliča o neodvisnosti kraškega procesa od erozijske baze morske gladine je zavračal drugi referat. Prvi je podal mnogo konkretnih primerov, ne da bi jih hotel za vsako ceno uvrstiti v klasični, ciklični sistem morfogeneze, drugemu pa je manjkalo takega gradiva za njegovo teoretsko konstrukcijo. Diskusija, ki je bila seveda mnogo prekratka, ni vprašanja kaj več razjasnila. Se dobro, da je bila vsaj kar živahna. Tega ne bi mogel trditi za drugi simpozij, kjer je bilo navzočih precej manj udeležencev, čeprav je bil na programu problem regije — centralni geografski problem. V obžalovanje vseli, ki jim je pri srcu aplikacija naše stroke oziroma znanosti — teh je, kakor se bojim, izven naše republike še vse premalo — je odpadel referat prof. Stanka Zuljica iz Zagreba o geografskem in regionalnem planiranju. Odpadel je tudi že prejšnji dan referat prof. dr. Iva Rubića o aplikirani geografiji. Tako je bil to *via facti* samo simpozij o regiji. Glavni referat, o principih geografske rajonizacije, je podal prof. dr. Svetozar Ilesič. Po pregledu sodobnih metodoloških prizadevanj doma in na tujem je obrazložil svoj koncept rajonizacije. Poleg fizičnogeografske in ekonomsko-geografske rajonizacije je zagovarjal še princip tako imenovane fiziognomične rajonizacije, ki nam je slovenskim geografom že znana. V razliko s prof. Ilesičem, ki mu je osnovni princip ekonomskogeografske rajonizacije funkcionalnost, to je ekonomska gravitacija, je dr. Cene Malovrh v svojem referatu na primeru Jugoslavije spet zagovarjal princip homogenosti, oziroma prednosti tega principa. Dr. Vladimir Djurić iz Beograda pa je obrazložil svoj koncept geografske rajonizacije I.II Srbije. Tudi on je postavil princip gravitacije v ospredje, četudi se ga ni povsem dosledno držal. Diskusija, kolikor je je bilo, antagonističnih pogledov ni prav dosti zbližala, oziroma se je principielnemu bistvu nekoliko izognila. To je seveda škoda. Res je, da je problematika rajonizacije še bolj zapletena kakor na primer kraška, toda namen kongresa je vendar bil, da bi o tem podrobno razpravljali, pa bi nemara zavzel tudi neko stališče, seveda potem, ko bi bili postavljeni problem res temeljito prediskutirati. Tega sem tu pogrešal.

Zdi se lili, da tudi diskusije po sekcijah niso potekale dosti bolje, čeprav so mnogi referati odpirali znanstveno problematiko. Nekateri so seveda prinašali tudi samo nove ugotovitve — nemara bo najboljše reči — po že ustaljenih metodah. Nekateri pa so bili sploh samo drobni regionalni prikazi. Pri pomanjkanju časa so bili po mojem mnenju ti odveč.

V fizičnogeografski sekciji so bili spet precej v ospredju problemi pleistocena. (Tu so referirali Milan Šifrer, o nekih posebnostih razvoja reliefa v pleistocenu,

Josip Ridžanović o glaciaciji Orjena, Jelena Marković o sledovih ledene dobe v rečnih dolinah v I.II Srbiji), dalje kras (referirali so dr. Tvrtko Kanact o hidrografskih odnosih v področju Tihaljina—Trebižat. Jovan Petrović o kraških poljih Črne gore in Ivo Baučić o razvoju podzemnih oblik in hidrografiji Like), potem pa še hidrografija (Tomislav Rakičević je referiral o režimu leda na plovniških rekah Jugoslavije). O potrebah organiziranega proučevanja erozije tal je govoril Zivadin Jović. Referat dr. Ivana Gamsa o nekaterih klimatskih mejah v I.II Sloveniji je bil že deloma antropogeografski.

V antropogeografski sekciji je najbolj izstopal referat prof. dr. Svetozarja Ilesiča o nalogah proučevanja agrarnega *»*cjsaža in agrarnih struktur v Jugoslaviji, ki je upravičeno zbudil dosti diskusije o nujnosti načrtnega dela na tem področju v vsej liasi deželi. Z referatom o temeljnem pomenu in o uporabi katastra in zemljiške knjige za taka proučevanja je prof. Ilesič zelo uspešno dopolnil dr. Ivan Crkvenčič.

Sicer pa so bili v antropogeografski sekciji v ospredju referati o geografski problematiki naselij na sploh, zlasti mest. Referirali so Igor Vrišer o značaju navodil za proučevanje mest, dr. Veljko Rogić o problemih izbora in uporabe metod za opredeljevanje naših mest, dr. Vladimir Klmcenčič o poskusu geografske klasifikacije naselij. Marjan Žagar v vplivu industrije na okolico. Vsi so odpirali prav aktualno znanstveno problematiko. Tudi referat Sulje Bakaršića o pojavih in vzrokih urbanizacije v Bosni in Hercegovini sodi mednje (čeprav ga je imel v regionalnogeografski sekciji). Prav tako sta spadala sem po vsebini referata Ilije Radulovića o Titogradu in Branka Badoičića o Nikšiću, njegovem položaju in funkcijah.

Populacijske spremembe in gibanja nasploh so bila prav tako precej v ospredju. Sem sodijo referati Vladimirja Lehana o sklepanju zakonov kot migracijskem problemu. Miloša Bjelovitića o spremembi poklica prebivalstva FLRJ in o njenih posledicah. Mladena Kriganovica o vplivu družbenih dogajanj na naseljenost v poljih Gornje Krke in Dalmacije, pa tudi nekateri referati iz sklopa onih o Črni gori, ki so jih sicer imeli v posebni sekciji. Tako referata dr. Milorada Vasovica o prilagojevanju črnogorskih priseljencev v nekaterih baških vaseh, kakor tudi referat dr. Atanasija Lroševica o starih črnogorsko-hercegovskih naseljeniških tokovih na Kosovu in dr. Jovana Trifunoskega o Gopešu, cincarskem naselju pri Bitolju. Pokazalo se je, da je interes za selitve prebivalstva zlasti pri naših kolegh iz južnovzhodnih republik še vedno zelo močan, kar se ni čuditi glede na svežo aktualnost problemov in čvijičvo šolo.

Malo zanimanja, razen med redkimi posamezniki, je zbudil moj referat o geografskem okolju in problemih regionalnega planiranja v I.II Sloveniji, nekaj več pa referat Stanka Polajnarja o sodelovanju geografov v regionalnem in urbanističnem planiranju. Za razliko z bolj razvitimi državami na vzhodu in zahodu pri nas očitno še nismo prav zreli za aplikacijo naše stroke.

Zelo slabo je bila na kongresu zastopana ekonomska geografija v ožjem pomenil besede. Ta je bila deloma vsebina nekaterih referatov o Črni gori (v referatih dr. Milosava Lulovca o geografskih potezah Zetske kotline, ter o geografskih osnovah za razvoj kmetijstva v I.II Črni gori, dalje v referatih Božidarja Pejovica o razvoju prometa v I.II Črni gori in Ignatija Zlokovica o razvoju pomorstva v Črnogorskem Primorju. Sicer pa je bil izključilo eko-

nomskogeografski problematiki posvečen le referat dr. Miroslava Popoviča o začetkih moderne živinoreje v dolini Moravč. Dejstvo, da se z ekonomskogeografskimi proučevanji načrtno bavi Geografski institut Srpske akademije nauka in da tudi drugod taka proučevanja niso čisto izjema, priča, da tak kongres ne more dati pravega preglednega prereza skozi stanje nekaterih panog geografije, /lasti je bilo škoda, da ekonomska geografija ni prišla bolj do izraza. Zato je treba pozdraviti sklep, da naj bo vprašanje* ekonomske geografije na prihodnjem kongresu bolj v ospredju. Seveda upajmo, da se tam diskusija ne bo preveč izgubljala okrog jalovega in nebitvenega vprašanja, ki se včasih ponavlja v antitezi: antropogeografija ali ekonomska geografija, ampak, da bo prispevala k sistematičnemu geografskemu proučevanju ekonomskih dejstev v naši državi.

Četrty dan. bolje dopoldan, je bila na programu plenarnega sestanka problematika pouka geografije. Po večini ista, ki se ponavlja na vseh naših geografskih kongresih, in tokrat še posebej ona, ki so odpira ob pouku geografije v reformirani šoli. Snovi za diskusijo res ni primanjkovalo in bila je tudi bolj živahna kot ob drugih prilikah. Osnova zanj so bili referati Pavla Kurteka o metodah pouka v naših šolah. Darka Radinje o problematiki pouka geografije v naši gimnaziji ter Toneta Oblaka o pomožnih ličilih v pouku geografije v osemletkah in srednjih šolah. Toda zdi se mi, da posebno plodna ta diskusija ni bila. Problemov je toliko in tudi precej različni so. Hilo bi bolje, če bi jih že prej obravnavale posamezne komisije in prinesle na kongres že do dobra pretehtane sugestije, ki naj bi kongres o njih odločil, jih sprejel, zavrnil ali modificiral. To velja v bistvu tudi za delo na znanstvenem polju. Tam hi delo po komisijah, ki bi se morale sestajati bolj pogosto, in bi v njih sodelovalo samo manjše število po svojem vsakdanjem delu neposredno zainteresiranih strokovnjakov, bilo lahko pač mnogo bolj plodno kot pa branje referatov pred tako številno in taxo raznovrstno publiko, kot se zbere na naših jugoslovanskih geografskih kongresih.

Tako nam je V. kongres pokazal, da postajajo naše tradicionalne oblike sodelovanja že preveč toge v izpremenjeni situaciji. Od prvih poveljnih let je silno naraslo število predavateljev geografije v osemletkah in srednjih šolah; znanstveno delo pa se vedno bolj usmerja v specializacijo po posameznih panogah, obenem pa je tudi število znanstvenih delavcev precej narastlo. Zdi se, da skušnje zadnjih dveh kongresov kažejo, da bo treba s kongresi dosedanjega značaja prenehati in diferencirati naše skupne sestanke ali zborovanja. V taki obliki kot doslej, bodo kongresi prej zavirali, kot pa pospeševali delo na številnih poljih našega geografskega udejstvovanja.

Ob koncu tega poročila bi omenil le še to, da je naša slovenska delegacija v okviru opisanih možnosti bila zelo aktivna. Od okrog petdeset referatov so jih naši delegati imeli dobro četrtino ali drugače rečeno, skoraj vsak drugi član naše delegacije. Tudi v diskusijah so bili prav aktivni in v udeležbi pri predavanjih zelo točni. To nam daje upanje, da bomo lahko častno opravili nalogo, ki nam jo je poveril kongres ob svojem zaključku, to je, da bomo dobro pripravili in organizirali prihodnji 1. kongres geografov FLRJ v Sloveniji. Ker je tudi Svet geografskih društev Jugoslavije prešel za dobo do bodočega kongresa v Ljubljano, čaka naše geografsko društvo velika in odgo-

vorna naloga. Seveda jo bomo mogli častno in uspešno izpolniti samo ob podpori vseh naših članov.

RESOLUCIJA

V. KONGRESA GEOGRAFOV FLRJ JUGOSLAVIJE,
ki je bil od 8. do 16. septembra 1958 v Titogradu
in Ml. Črni gori

I.

1. Ob številnih predavanjih o Črni gori in ob spoznavanju različnih krajev Crnc gore ugotavlja V. kongres geografov FLRJ, da je kompleksno spoznavanje regij zaradi reševanja njihovih praktičnih problemov zelo važno.

Člani kongresa so imeli priložnost spoznati, da se je Črna gora v najnovejšem času ekonomsko močno vzdignila. To pa bo prišlo do polne veljave, ko se bo ta republika popolnoma prometno povezala z ostalo FLRJ.

2. Ker so specialne geološke karte neogibno potrebne za geografska raziskovanja in so tudi splošna kulturna potreba, je kongres mnenja, da jih je treba čimprej izdelati in objaviti za celo FLRJ.

3. V. kongres geografov FLRJ je sprejel z velikim zadovoljstvom vest predstavnika Geografskega inštituta Jugoslovanske ljudske armade, da bodo geografi dobivali za svoje znanstveno in pedagoško delo po akademskih in univerzitetnih inštitutih in po geografskih društvih z ugodnimi pogoji specialne karte v merilih 1 : 50.000, 1 : 100.000 in 1 : 200.000. S svoje strani se geografi obvezujejo, da bodo prispevali k točnosti omenjenih kart s tem, da bodo z Geografskim inštitutom JLA sodelovali pri izboljševanju teh, posebno, kar se tiče pravilnosti posameznih imen.

4. Kongres priporoča Svetu geografskih društev, da izdela navodila za proučevanje krasa, mestnih naselij in rek. Ta navodila morajo hiti objavljena na isti način kot navodila za proučevanje erozije prsti, oziroma v obsegu, ki ga bodo dovoljevale materialne možnosti.

5. Glede na velik pomen, ki ga imajo selitve prebivalstva v gospodarskem, kulturnem, etničnem in političnem življenju naše domovine, in v zvezi z dejstvom, da je okrog tri milijone prebivalcev FLRJ spremenilo mesto bivanja, priporoča kongres našim geografskim društvom, da pomagajo in podpirajo proučevanja teh selitev.

II.

Glede geografskega pouka priporoča kongres sledeče:

1. Opozoriti je treba na dejstvo, da se že v tem šolskem letu začenja izvajati reforma našega šolstva. S tem v zvezi naj se predavatelji geografije aktivno vključijo v proces preoblikovanja našega šolstva.

2. Za osnovne šole so že izdelani učni načrti z novimi konceptijami ob sodelovanju članov geografskih društev. Naloga predavateljev geografije v osemletkah (osnovnih) šolah, kakor tudi v sekcijah za geografski pouk posameznih društev je, da se trudijo za kvalitetno uresničitev tega načrta.

3. Ker bodo novi učni načrti za reformirano gimnazijo kmalu sprejeti, poudarjamo, da je v osnutku učnega načrta dovolj podčrtana važnost geografije, očitno pa je, da je načrt treba še spopolniti. za njegovo izpeljavo pa predvideti najmanj po dve uri v vsakem razredu. Menimo, da mora priti geografija v načrt tudi v eno od izbirnih skupin. Če bo zrelostni izpit ostal še naprej, se nam zdi

potrebno, da je tudi geografija eden od izpitnih predmetov, kakor tudi eden izmed predmetov za oceno splošne izobrazbe.

4. Ker se pripravlja tudi reforma za strokovne šole, je potrebno, da geografska društva sodelujejo pri pripravi novih učnih načrtov in programov, v katerih mora geografija prav tako zavzeti svoje mesto pri vzgoji in izobrazbi strokovnih kadrov.

5. Nadzorstvo nad geografskim poukom je treba zaupati strokovno in metodično večjim geografom.

6. Geografskim inštitutom naravoslovno-matematičnih oziroma filozofskih fakultet se priporoča, da se organizirajo in opremijo tako, da skrbijo za znanstven razvoj geografije in dajejo najširše znanstvene stopnje iz geografskih ved;

da se pouk geografije na ekonomskih fakultetah pripravi tako, da pride do veljave njena materialna osnova v splošnem ekonomskem razvoju. Svet geografskih društev in društva sama bodo dajala svojo podporo predavateljem ekonomske geografije na ekonomskih fakultetah, da dobijo v učnih načrtih ustrezajoče možnosti.

7. Izobrazba geografskih pedagoških kadrov mora posvečati čim večjo skrb višjim pedagoškim šolam kakor tudi univerzam. Te ustanove morajo paziti na to, da v svoje učne programe uvrstijo snov, ki bo potrebna bodočim predavateljem geografije, in to strokovno kot tudi metodično pedagoško s tem, da metodiko geografskega pouka in praktične vaje vodijo samo geografi in da trajajo te najmanj dva semestra.

Hast strokovne sposobnosti predavateljev geografije mora biti stalen proces, za katerega naj skrbe geografska društva tako, da prireajo redno potrebne seminarje, posvetovanja, terenske demonstracije in druge primerne oblike.

8. V zvezi z geografskimi učbeniki je potrebno, da posamezna geografska društva obravnavajo principe, na katerih mora sloneti priredba sodobnih učnih knjig. Ta stališča je treba spraviti v sklad na medrepubliški konferenci in zahtevati, da jih ustrezni faktorji upoštevajo.

Kadar gre za recenzije učnih knjig in priročnikov, želimo, da odgovorili faktorji vprašajo za mnenje geografska društva.

9. V pouk geografije je treba vpeljati aktivne metode dela in se pri tem izogibati vsakršnega verbalizma. Razen ostalih oblik dela je treba posvetiti posebno skrb dobri organizaciji dela na terenu.

10. Geografski Horizont, glasilo sekcij za geografski pouk, naj dobi v roke vsak predavatelj geografije. Da bi mogel časopis uspešno opravljati svojo nalogo, je potrebno, da sekretarji sekcije za geografski pouk pridobivajo sodelavce in naročnike v svojem delokrogu. Značaj časopisa mora ostati poučno informativen, rubrika „Zamenjava izkušenj“ pa mora posvečati skrb sodobnim oblikam pouka.

11. Zaradi koordinacije dela in izmenjave izkušenj je potrebno, da se v okviru Sveta geografskih društev organizira vsaj enkrat na leto konferenca predstavnikov sekcij za pouk, ki bi imela razen splošne izmenjave izkušenj tudi sledeče naloge:

a) da analizira konkretno stanje po posameznih vrstah šol;

b) da razpravlja o posameznih ličilih (karte, slike, diafilmi, filmi itd.);

c) da sestavi priporočila za izdelavo sodobnih učil in

d) da da vzpodbudo za izdajo priročnika o sodobnih metodah in oblikah dela v geografskem pouku itd.

III.

V skrbi za boljšo organizacijo našega bodočega dela priporoča kongres sledeče:

a) da Svet geografskih društev KLRJ sodeluje z Nacionalnim geografskim komitejem in išče skupno z njim najboljše načine, 6 katerimi bi se zagotovila udeležba naših geografov na mednarodnih geografskih kongresih in podobnih manifestacijah. To sodelovanje ni samo nujno potrebno za geografijo, temveč prispeva tudi k ugledu naše države;

b) na dosedanjih kongresih se je pokazala velika prednost osredotočenja dela na najvažnejša vprašanja kakor tudi na geografsko problematiko krajev, \ katerih smo se sestajali. Kongres priporoča, da se tako ravna tudi v bodoče. Razen tega bi bilo potrebno omejiti predavanja na tiste referate, ki imajo splošen znanstveni značaj. To omejevanje je nujno za čim večji uspeh naših kongresov.

Da bi to dosegli, priporočamo, da predavatelji vnaprej dostavijo povzetke svojih predavanj v roku, ki ga odredi organizacijski odbor. Organizacijski odbor bo v sporazumu s Svetom geografskih društev FLRJ potem odločil, katera predavanja se bodo brala.

OBCNI ZBOR GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

II. januarja 1959

Letošnjega občnega zbora se je udeležilo nekaj nad 50 članov, kar je manj, kot na prejšnjih občnih zbora. ^ odil ga je inšpektor D. Kompare.

Predsednik dr. S. Ilešič je v svojem poročilu poudaril, da je Geografsko društvo v letu 1958 uspešno razvilo splošno društveno aktivnost. Sodelovalo je z ustreznimi forumi pri reševanju stvarnih nalog. Znanstveno delo je potekalo v glavnem v dosedanjih oblikah. Ker razen Geografskega društva ne obstoja drug centralni forum, ki bi skrbel za koordinacijo geografskega znanstvenega dela, skuša to izpeljati odsek za znanstveno delo pri Geografskem društvu.

Z izdajo Geografskega vestnika so bile velike težave, ki pa so sedaj v glavnem premagane. Revija bo izhajala redneje. Tudi v vprašanih geografskega pouka na raznih stopnjah je bilo društvo zelo aktivno. Za popularizacijo geografije smo skrbeli s številnimi predavanji in ekskurzijami. Odziv je bil relativno ugoden tudi pri nečlanih.

Uspešni so bili stiki z mnogimi institucijami, državnimi organi, zavodi in strokovnimi društvi. Stiki z geografskimi društvi iz drugih republik so se poglobili. Zvezni kongres je [omenil sicer korak naprej glede na prejšnje kongrese, vendar nas še ni vsem zadovoljil. Naša delegacija je bila na kongresu med najaktivnejšimi.

Ljubljanski geografi so še vedno premalo aktivni v društvenem delu.

Prof. Ilešič je poudaril, da je bilanca zadnjega leta kljub nekaterim pomanjkljivostim v celoti vendarle pozitivna. To je zelo važno, saj niis čaka organizacija VI. kongresa geografov FLRJ, ki bo leta 1961 v Sloveniji.

Poročilu predsednika je sledilo poročilo tajnika D. Meczeta. Število članov GDS je naraslo od 316 na 343. Poročal je o številnih predavanjih, ki jih je organiziralo Geografsko društvo in o geografskih diskusijskih večerih. Zaradi visoke cene zadnje številke Geografskega vestnika (1800 din) se je znižalo število naročnikov. Aktivno dru-

stveno delovanje se kaže tudi v obsežnem številu sprejetih in poslanih dopisov (571!).

Blagajnik I. Vrišer je poročal, da so bile uvedene nekatere spremeni« v tehniki knjigovodstva, da je društvo zaradi aktivnosti preseglo svoje dohodke in se pri Vestniku zadolžilo za okoli 208.000 dinarjev.

Predsednik Odseka za geografski pouk I. Kompare je v svojem poročilu poudaril, da je Odsek za geografski pouk pokazal veliko aktivnosti pri sodelovanju z Zavodom za proučevanje šolstva LRS in Zvezno komisijo za reformo šolstva v zvezi s sestavljanjem učnih načrtov za vse vrste šol. Člani Odseka so sodelovali pri pripravah za Geografsko čitanko, ki je tik pred izidom. Odsek vodi izdajanje Geografskega obzornika, ki postaja vedno pomembnejši pripomoček geografa-pedagoga.

Sledilo je poročilo načelnika mariborske Sekcije GDS, prof. Z. Hočevarja. Njihovo delo je bilo v preteklem poslovnem letu oteženo zaradi objektivnih težav, ki pa so lletoma že odstranjene. Sestali so se trikrat. Organizirali so enodnevno ekskurzijo v Slovenjgradec s hospitacijo in diskusijo ter sestavili učni načrt za učiteljsiše. Upajo, da bo podružnica letos znova uspešneje zaživela.

Načelnik celjske podružnice, prof. A. Sore, je poročal o živahnem delu geografov v celjskem okraju. Imeli so številna predavanja, hospitacije in ekskurzije. Pojasnil je, da so kritične pripombe dr. S. Ilčiča posledica tega, ker so med letom premalo poročali o svojem delu.

Iz poročila prof. Rakovčeve je bilo razvidno, da kranjska sekcija GDS skrbi za predavanja in ekskurzije. Pripravljajo se tudi na tečaj za izdelavo geografskih učil, ki bo v seniestrahlih [Kičitiicah].

(Op. ured.: O uspešnem tečaju, ki je bil v drugi polovici januarja, bo kranjska podružnica poročala v naslednji številki GO.)

K diskusiji, ki je sledila referatom, se je prvi oglasil dr. V. Kokole. Izrazil je nekaj kritičnih pripomb glede zadnjega zveznega geografskega kongresa in podal nekaj misli o tem, kako naj bi vsebinsko izvedli bodoči zvezni geografski kongres, ki bo leta 1961 v Sloveniji. Zelcl je zlasti dobrih referatov o krasu, ker smo klasična dežela krasa in bi jugoslovanska geografija bila lahko pri proučevanju krasa vodilna. Večji poudarek naj bi bil tudi na ekonomski geografiji. Prav tako naj bi ločili čisto znanstvena predavanja od informativnih. Ekskurzije na kongresu naj bi bile bolj specialne in znanstveno poglobljene, in ne le informativne.

Prof. D. Radinja je poročal o težavah s katerimi se sicer uspešno a le z velikimi naporl bori Geografski obzornik, visoki stroški a nizka subvencija, težave z oglasi, premal ostalnih sodelavcev, premalo metodičnih prispevkov itd. Omenil je tudi nenavadno dejstvo, da naklade ni mogoče povečati (čeprav je povpraševanje po reviji veliko), ker bi s tem narasli stroški in bi to zahtevalo povečano subvencijo.

Nadaljnja diskusija je posegala v glavnem v drobnejše probleme društvenega dela in na razna vprašanja zgolj tehničnega značaja (proizvodnja učil, prodaja topografskih kart itd.). M. Šifrer je informiral članstvo o delu znanstvene sekcije. Zadnji se je v diskusiji oglasil dr. S. Ilešič, ki je povzel bistvene zaključke diskusije.

Dr. V. Bohinec je v imenu nadzornega odbora predlagal blagajniku in društvenemu odboru absulutorij, kar so navzoči soglasno sprejeli.

Sledile so volitve upravnega odl>ora. Z javnim glasovanjem je bil izbran naslednji upravni odbor:

Predsednik, dr. S. Ilešič.

I. podpredsednik, dr. V. Kokole.

II. podpredsednik in načelnik odseka za geografski pouk, inšpektor D. Kompare.

I. tajnik, M. Šifrer.

II. tajnik, M. Žagar.

Blagajnik, I. Vrišer.

Upravnik, dr. V. Klmcenčič.

Knjižničar, T. Šifrer.

Tajnik odseka za znanstveno delo, dr. I. Gams.

Tajnik odseka za geografski pouk, C. Marjetic.

Zastopnik študentov geografije, P. Habič.

Zastopnik uredništva Geograf, vestnika, dr. S. Ilešič.

Odbornika brez stalno odrejene funkcije, D. Mczc in B. Lipužič.

V nadzorni odbor so bili izvoljeni: Dr. V. Bohinec, S. Kranjec in F. Planina.

> Asistent Gams je podal predlog, da se ukinejo nekatera poverjeništa, ustanovita pa naj se podružnici v Ljubljani in v Novem mestu. Predlog je bil sprejet. Po krajši diskusiji glede organizacije društvenega dela v nekaterih okrajih je bil občni zbor zaključen.

M. Vreča

EKSKURZIJE GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA

Geografsko društvo namerava prirediti v letu 1959 več ekskurzij; tri po Sloveniji in eno v zamejstvo, po slovenskem delu Koroške. Ekskurzije je mogoče izvesti seveda samo tedaj, če bo za posamezne dovolj interesentov, toliko, da napolnijo vsaj en avtobus. Zato moramo čim prej zbrati število prijavlencev. Naš program predvideva tele ekskurzije:

1. Eiinodnevno ekskurzijo na Dolenjsko. Ruta: Ljubljana nova avtocesta do Otoee Bučka—Raka—Šentjernej — Novo mesto — Toplice — Žužemberk — Ljubljana. Stroški prevoza: okrog 850 dinarjev, čas: sredina maja.

2. Enodnevno ekskurzijo v škofjeloško-cerkljansko hribovje in na Trnovsko planoto. Ruta: Ljubljana—Polhov gradec—Gorenja vas—Ziri—Idrija—Črni vrh—Caven—Čepov an — Trčbuša — Cerklno — bolnica „Franja"—Poljane — Škofja Loka—Ljubljana. Stroški prevoza: okrog 1000 dinarjev, čas: konec maja.

3. Dvodnevno ekskurzijo na Kočevsko, v dolino Kolpe in na Snežnik. Ruta: Ljubljana—Lašče—Kočevje—Brod na Kolpi—Cabar—Prezid—Snežnik (okrog tri ure pešhoje) — Lož—Cerknica—Rakitna—Ljubljana. Stroški prevoza: okrog 1200 dinarjev, čas: konec avgusta ali začetek septembra. Prenoišče v Cabru ali Prezidu.

4. Štiridnevna ekskurzija na Koroško. Predvideno je tri dni v avstrijskem delu in en dan v jugoslovanskem delu Slovenske Koroške, čas: konec junija.

Ruta bo predvidoma ta-le:

I. dan: Ljubljana—Tržič—Ljubelj—Borovlje—Baško jezero—Podklošter—Smohor v Ziljski dolini—Dobrač (z avtobusom do vrha, če bo jasno vreme) —Beljak (prenočišče). 2. dan: Beljak — Osojsko jezero — Trg — Možberg — Gospa sveta—Celovec—Vrba—Ilodišc v Gurah—Vetrinj—Celovec (prenočišče). 3. dan: Celovec — Vclikovec — Dobrla ves — (eventualno Železna Kapla) —Plibcrk — Ravne. 4. dan:

Ra\ne — Mežica— Žerjav — Črna — Slovenjgradec — Vele-
nje — Ljubljana.

Stroški bodo znašali predvidoma med osem do deset tisoč dinarjev (brez vsote za dovoljen nakup deviz na potni list). Vračunan je prevoz, hrana in prenočevanje. Predvidoma bo ekskurzija zadnje dni junija.

Ker je treba ekskurzije organizacijsko in strokovno prirediti, prosimo vse one, ki se nameravajo priglasiti za eno ali več ekskurzij, da storijo to najkasneje do 20. aprila l'J59 za prvo ekskurzijo, do 1. maja pa za ostale ekskurzije. Kasnejše prijave bomo lahko upoštevali samo v prav izrednih primerih (če za katero od najavljenih ekskurzij ne bo v roku dovolj prijavljencev), pa šc to le do konca aprila.

avtobusu, bomo upoštevali predvsem redne člane, in po vrstnem redu prijave.

Navedene cene za ekskurzije po Sloveniji so postavljene na osnovi približne kalkulacije. Točne cene ne moremo navesti ker je odvisna od prevoženih kilometrov. Denar za ekskurzije po Sloveniji bomo pobrali po končani ekskurziji ob vrnitvi v Ljubljano, za ekskurzijo na Koroško pa mesee dni pred odhodom. Za to ekskurzijo je treba preskrbeti tudi dokumente za izdajo potnega lista (kolektivnega).

Podrobnejše informacije bomo podali prijavitelcem za posamezne ekskurzije po 20. aprilu. Prijave s točnim naslovom pošljite na: Geografsko društvo Slovenije, Ljubljana, Geografski inštitut SAZU, Novi trg 3.

Tovarna anorgansizifi fiarvil *Celje*

se priporoča tekstilni, papirni in ostali industriji s svojimi
kvalitetnimi proizvodi.

Zahtevajte prospekte ali obisk naših predstavnikov!

PLETENINA

TOVARNA TRIKOTAŽNEGA PERILA

Ljubljana, Zaloška cesla 14

p r o i z v a j a :

vse vrste trikotažnih izdelkov iz sintetičnih vlaken,
rayona, volne in bombaža.

Prepričajte s« o kvaliteti naših proizvodov
in zadovoljni boste.

O

Specialno podplatno usnje,
komerc, goodyear in ago,
vse vrste gornjega usnja,
tehnično usnje ter blank

izdeluje

TOVARNA USNJA
ŠOŠTANJ

O

Gozdno gospodarstvo

Nazarje

Telefon: Nazarje 1

s svojimi upravami:

Luče, Gornji grad, Nazarje

O

nudi svoje proizvode :

JAMSKI LES

CELULOZNI LES

HLODOVINO ZA ŽAGO

DRVA ZA KURJAVO

KOVINOTEHNA

Veletrgovina s tehnično steklenino in kovinskim blagom

CELJE, MARIBORSKA 17

Valjane proizvode črne in barvne metalurgije, razno kvalitetno orodje tu in inozemskega porekla za obdelavo kovin in lesa; vsakovrstne vijake v najpopolnejšem asortimentu, žičnike in žične izdelke, senitarno keramiko ter armature in vodovodne instalacije, ostale izdelke kovinske predelovalne industrije za vsestransko uporabo, brusni in tesnilni material itd.

Priporočamo se, da se ob potrebi nabave blaga kovinskega izvora obrnete na naše podjetje in prepričani smo, da boste solidno postrežem.

„TERMIKA“

PODJETJE jZA TOPLOTNE IZOLACIJE

L J U B L J A N A - T I T O V A C E S T A 20b

Telefon: 20-058, 21-909

Brzjavni: Termika Ljubljana

PROIZVAJA :

- mineralno volno „TERMIT“
- različne izolirane kontejnerje in posode za transport vroče hrane, zmrznjenih živil in podobno
- obložile akustične plošče
- terenske stanovanjske vozove

MONTIRA:

- toplotne izolacije v industriji
- toplotne in akustične izolacije ladij, vagonov in drugih vozil
- akustične izolacije na stavbah

TRGOVSKO

IN PREDELOVALNO PODJETJE

LJUBLJANA - ČUFARJEVA 2

SE PRIPOROČA

MLIN

SKLADIŠČA MLEVSKIH IZDELKOV
TOVARNA TESTENIN

Tovarna električnih aparatov

lj A

p r o i z v a j a

vse vrsle električnih aparatov
za zaščito in avtomatiko in
hkrati opravlja tudi vzdrže-
vanje obstoječih naprav

O

TELA

LJUBLJANA, RIMSKA 17